

Paavi Johannes Paavali II:n
kiertokirje

VERITATIS SPLENDOR

(Totuuden loiste)

kaikille katolisen
kirkon piispoille tietyistä kirkon
moraaliopetuksen peruskysymyksistä
elokuun 6. päivänä 1993

441 024
Painotuote

Paavi Johannes Paavali II:n kiertokirje

Veritatis splendor (Totuuden loiste) 6.8.1993

© Copyright 1993 - Libreria Editrice Vaticana.

Suomenkielinen laitos

Tarkastettu, uudistettu ja korjattu 2. painos

(ensimmäisen painoksen suomennos Matti Aaltonen, KATT 1994)

© Copyright 2014 Katolinen tiedotuskeskus, Helsinki.

Painopaikka Hansaprint Oy, Vantaa 2014.

ISBN 978-952-9627-88-2

SISÄLLYS

JOHDANTO

Jeesus Kristus, todellinen valo, joka valaisee jokaisen ihmisen [1-3]	7
Kiertokirjeen aihe [4-5]	10

ENSIMMÄINEN LUKU

<i>”Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä?” (Matt. 19:16)</i>	14
--	----

Kristus ja vastaus moraalialia koskevaan kysymykseen

<i>”Eräs mies tuli kysymään Jeesukselta” (Matt. 19:16) [6-7]</i>	14
<i>”Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?” (Matt. 19:17) [8]</i>	16
<i>”On vain yksi, joka on hyvä” (Matt. 19:17) [9-11]</i>	17
<i>”Jos haluat päästä sisälle elämään, noudata käskyjä” (Matt. 19:17) [12-15]</i>	20
<i>”Jos tahdot olla täydellinen” (Matt. 19:21) [16-18]</i>	27
<i>”Tule sitten ja seuraa minua!” (Matt. 19:21) [19-21]</i>	31
<i>”Jumalalle on kaikki mahdollista” (Matt. 19:26) [22-24]</i>	34
<i>”Minä olen teidän kanssanne kaikki päivät maailman loppuun asti” (Matt. 28:20) [25-27]</i>	38

TOINEN LUKU

<i>”Älkää mukautuko tämän maailman menoon” (Room. 12:2)</i>	42
---	----

Kirkko ja joidenkin nykyisten moraaliteologian suuntausten arviointi

Terveen opin opettaminen (vrt. Tit. 2:1) [28-30]	42
<i>”Te opitte tuntemaan totuuden, ja totuus tekee teistä vapaita” (Joh. 8:32) [31-34]</i>	46
I Vapaus ja laki	51
<i>”Vain siitä puusta, joka antaa tiedon hyvästä ja pahasta, älä syö” (1. Moos. 2:17) [35-37]</i>	51

Jumala tahtoi jättää ihmisen "valinnanvapautensa valtaan"	
(Sir. 15:14) [38-41]	54
"Hyvä on sen osa, joka löytää ilonsa Herran laista" (Ps. 1:1-2) [42-45]	58
"Lain vaatimus on kirjoitettu heidän sydämeensä" (Room. 2:15) [46-50]	63
"Alun perin ei ollut niin" (Matt. 19:8) [51-53]	69
II Omatunto ja totuus	74
Ihmisen pyhäkkö [54-56]	74
Omantunnon ratkaisu [57-61]	77
Toden ja hyvän etsiminen [62-64]	81
III Perusratkaisu ja konkreettiset toimintatavat	85
"Älkää tämän vapauden varjolla päästäkö itsekstä luontoanne valloilleen, vaan rakastakaa ja palvelkaa toisianne" (Gal. 5:13) [65-68]	85
Kuolemansynti ja lievä synti [69-70]	90
IV Moraalinen teko	93
Teleologia ja teleologismi [71-75]	93
Harkitun teon kohde [76-78]	100
"Itsessään paha": Emme saa tehdä pahaa, jotta siitä tulisi hyvää (vrt. Room. 3:8) [79-83]	104

KOLMAS LUKU

<i>"Koska Kristuksen risti silloin menettäisi merkityksensä"</i> (1. Kor. 1:17)	109
--	-----

Moraalisesti hyvä kirkon ja maailman elämässä	109
"Vapauteen Kristus meidät vapautti" (Gal. 5:1) [84-87]	109
Valossa vaeltaminen (vrt. 1. Joh. 1:7) [88-89]	114
Marttyyrius, Jumalan loukkaamattoman lain pyhyiden kirkastamista [90-94]	117
Universaalit ja muuttumattomat moraalinormit ihmisen ja yhteiskunnan palveluksessa [95-97]	122
Moraali ja yhteiskunnallisen ja poliittisen elämän uudistaminen [98-101]	125
Armo ja kuuliaisuus Jumalan laille [102-105]	129
Moraali ja uusi evankelioiminen [106-108]	134
Moraaliteologioiden palvelutehtävä [109-113]	137
Vastuumme paimena [114-117]	143

PÄÄTÖS

Maria, laupeuden äiti [118-120]	148
---------------------------------	-----

*Kunnioitetut veljet piispanvirassa,
tervehdys ja apostolinen siunaus!*

Totuuden loiste säteilee kaikissa Luojan teoissa ja erityisesti Jumalan kuvaksi ja kaltaisuuteen luodussa ihmisessä (vrt. 1. Moos. 1:26): totuus valaisee ihmisen ymmärryksen ja antaa hänen vapaudelleen muodon. Näin ihminen oppii tuntemaan Herran ja rakastamaan häntä. Siksi psalmin kirjoittaja rukoulee: "Herra, käännä meihin kasvojesi valo" (Ps. 4:7).

JOHDANTO

Jeesus Kristus, todellinen valo, joka valaisee jokaisen ihmisen

1. Ihmiset on kutsuttu pelastukseen uskossa Jeesukseen Kristukseen, todelliseen valoon, ”joka valaisee jokaisen ihmisen” (Joh. 1:9). Kristuksen yhteydessä heistä tulee ”valo Herrassa” ja ”valon lapsia” (Ef. 5:8), ja he pyhittyvät ”totuudelle kuuliaisina” (1. Piet. 1:22).

Tämä kuuliaisuus ei aina ole helppoa. Langettuaan Saatanan, ”valehtelijan ja valheen isän” (Joh. 8:44), viettelemänä salaperäiseen alkusyntiin ihminen tuntee jatkuvasti kiusausta kääntää katseensa elävästä ja todellisesta Jumalasta epäjumaliin (vrt. 1. Tess. 1:9), vaihtaa Jumalan totuus valheeseen (vrt. Room. 1:25). Tällöin ihminen ei pysty enää tunnistamaan totuutta oikein, hänen tahtonsa alistua totuuteen heikkenee, ja antautuessaan relativismiin ja skeptisismiin (vrt. Joh. 18:38) hän alkaa etsiä pettävää vapautta totuuden ulkopuolelta.

Erehdyksen ja synnin pimeys ei kuitenkaan pysty sammuttamaan kokonaan Luojan valoa ihmisessä. Sydämensä

syvyydessä ihminen ikävöi jatkuvasti ehdotonta totuutta ja haluaisi omistaa sen täydellisesti. Tästä kaipauksesta todistaa selvästi ihmisen väsymätön etsintä kaikilla alueilla. Vielä enemmän siitä todistaa *elämän tarkoituksen* etsiminen. Tieteen ja tekniikan kehitys tosin todistaa suurenmoisesti ihmisjärjen kyvyistä ja sitkeydestä, mutta se ei vapauta ihmiskuntaa kysymästä itseltään perimmäisiä uskonnollisia kysymyksiä. Pikemminkin se kannustaa ihmisiä kestäämään kaikkein tuskallisimmat ja ratkaisevimmat eli sydämen ja moraalisen omantunnon taistelut.

2. Jokaisen ihmisen täytyy esittää itselleen peruskysymykset: *Mitä minun on tehtävä? Kuinka erottaa hyvä pahasta?* Vastaus on mahdollinen vain totuuden loisteessa, joka valaisee ihmisen sisimmän: "Moni sanoo: 'Kuka antaa meille sitä, mikä hyvä on?' Herra, käännä sinä meihin kasvojesi valkeus" (Ps. 4:7).

Jumalan kasvojen valo loistaa täydessä kauneudessaan Jeesuksen Kristuksen kasvoista. Hän on "näkymättömän Jumalan kuva" (Kol. 1:15), "Jumalan sädehtivä kirkkaus" (Hepr. 1:3), "täynnä armoa ja totuutta" (Joh. 1:14), hän on "tie, totuus ja elämä" (Joh. 14:6). Jeesus Kristus antaa siis ratkaisevan vastauksen ihmisen jokaiseen kysymykseen, varsinkin uskonnollisiin ja moraalisiin kysymyksiin. Hän itse on vastaus, niin kuin Vatikaanin II kirkolliskokous lausuu: "Itse asiassa *ei ihmisen salaisuus tule todella selvästi näkyviin muutoin kuin lihaksi tulleen Sanan salaisuuden kautta*. Aadam, ensimmäinen ihminen, oli sen esikuva, joka oli tuleva, nimittäin Kristus, Herra. Juuri ilmoittamalla Isän ja hänen rakkautensa salaisuutta Kristus, uusi Aadam, paljastaa ihmisen kokonaan ihmiselle

itselleen ja osoittaa hänelle hänen korkeimman kutsumuksensa.”¹

Jeesus Kristus, ”kansojen valo”, valaisee kirkkonsa kasvot lähettäessään sen kaikkialle maailmaan julistamaan evankeliumia kaikille luoduille (vrt. Mark. 16:15).² Näin kirkko, Jumalan kansa kansakuntien keskellä,³ ottaen huomioon historian uudet haasteet ja ihmisten ponnistukset elämän taroituksen löytämiseksi tarjoaa kaikille ihmisille vastauksen, joka perustuu Jeesuksen Kristuksen ja hänen evankeliuminsa totuuteen. Kirkko on jatkuvasti tietoinen velvollisuudestaan ”tutkia ajan merkkejä ja selittää niitä evankeliumin valossa. Siten se kykenee kullekin sukupolvelle soveliaalla tavalla vastaamaan ihmisten ikuisiin kysymyksiin, jotka koskevat nykyisen ja tulevan elämän tarkoitusta sekä niiden keskinäistä suhdetta.”⁴

3. Näissä ponnisteluissa kirkon paimenet Pietarin seuraajan yhteydessä ovat uskovia lähellä, kulkevat heidän rinnallaan ja ohjaavat heitä opetusvirallaan. Samalla he löytävät rakkautelle ja laupeudelle uusia muotoja voidakseen uskovien lisäksi kohdata myös kaikki hyvän tahdon ihmiset. Vatikaanin II kirkolliskokous on erinomainen todistus tästä kirkon asenteesta. Koska ”kirkolla on kokemusta kaikista ihmisistä koskevista kysymyksistä”⁵, se asettuu jokaisen ihmisen ja koko ihmisen palvelukseen.⁶

1 Vatikaanin II kirkolliskokous, pastoraalikonstituutio *Gaudium et spes* Kirkosta nykymaailmassa, 22.

2 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, dogmaattinenstituutio *Lumen gentium* Kirkosta, 1.

3 Vrt. *Lumen gentium*, 9.

4 *Gaudium et spes*, 4.

5 Paavali VI, puhe Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa (4. lokakuuta 1965), 1: AAS 57 (1965), 878; vrt. kiertokirje *Populorum progressio* (26. maaliskuuta 1967), 13: AAS 59 (1967), 263-264.

6 *Gaudium et spes*, 33.

Kirkko tietää, että moraalinen vaatimus tavoittaa jokaisen ihmisen sisimmän ja että se koskee kaikkia, niitäkin, jotka eivät tunne Kristusta ja hänen evankeliumiaan eivätkä Jumalaa. Kirkko tietää, että juuri *moraalinen elämä avaa tien pelastukseen jokaiselle ihmiselle*. Vatikaanin II kirkolliskokous sanoo tästä hyvin selvästi: ”Ne, jotka ilman omaa syytään eivät tunne Kristuksen evankeliumia eivätkä hänen kirkkooaan, mutta etsivät Jumalaa vilpittömin sydämin ja armon vaikutuksen alaisina koettavat teoilla täyttää hänen tahtoaan, jonka he tuntevat omantunnon äänestä, voivat saavuttaa iankaikkisen pelastuksen. Jumalallinen kaitselmuks ei kiellä autuuteen välttämätöntä apua niiltäkään, jotka ilman omaa syytään eivät vielä ole päässeet Jumalan nimenomaiseen tuntemiseen, mutta kuitenkin jumalallisen armon avulla ponnistelevat saavuttaakseen oikeudenmukaisen elämän. Sitä hyvää ja totta, mikä heidän keskuudessaan esiintyy, kirkko pitää arvossa ikään kuin valmistuksena evankeliumiin ja hänen antamanaan lahjana, joka valaisee jokaisen ihmisen, jotta tämä lopulta saisi elämän.”⁷

Kiertokirjeen aihe

4. Aina, mutta varsinkin kahden viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana, paavit ovat sekä henkilökohtaisesti että yhdessä piispainkollegion kanssa kehittäneet ja esittäneet moraaliovetusta, joka käsittää *ihmiselämän moninaiset alueet*. Jeesuksen Kristuksen nimessä ja auktoriteetilla he ovat kehottaneet, julistaneet ja opettaneet; uskollisina lähetystehtävälleen ja nähdessänsä ihmisten hyväksi he ovat vahvistaneet, nostaneet ja lohduttaneet; luvattun totuuden Hengen avulla he ovat aut-

7 *Lumen gentium*, 16.

taneet ymmärtämään paremmin inhimillistä seksuaalisuutta, perhettä sekä sosiaalista, taloudellista ja poliittista elämää koskevia moraalisia vaatimuksia. Heidän opetuksensa merkitsee syvenevää moraalista tietoisuutta sekä kirkon tradition että ihmiskunnan historian piirissä.⁸

Nykyään näyttää kuitenkin välttämättömältä miettiä kirkon moraaliopetusta uudelleen kokonaisuutena. Tarkoituksena on palauttaa mieleen joitakin katolisen opetuksen perustotuuksia, jotka nykyisessä kontekstissa ovat vaarassa vääristyä tai jotka torjutaan. Itse kristillisen yhteisön sisällä on nimittäin syntynyt uusi tilanne, jossa kirkon moraaliopetusta epäillään laajalti ja sitä vastaan esitetään monenlaisia arkielämään perustuvia sekä psykologisia, sosiaalisia ja kulttuurisia, uskonnollisia ja varsinaisessa mielessä teologisia vastaväitteitä. Vastaväitteet eivät rajoitu enää ainoastaan joihinkin opinkohtiin eivätkä ne ole satunnaisia, vaan kyseessä on kokonaisuutta koskeva ja järjestelmällinen moraalioppiperinteen kyseenalaistaminen tiettyjen antropologisten ja eettisten käsitysten perusteella. Niiden juurena ovat enemmän tai vähemmän avoimet vaikutteet sellaisista henkisistä virtauksista, jotka lopulta tempaavat inhimillisen vapauden irti sille olennaisesta ja sitä määräävästä siteestä totuuteen. Niinpä perinteinen opetus luonnollisesta laista, sen käskyjen universaalisuudesta ja pysyvistä pätevyydestä torjutaan. Joitakin kirkon moraaliopetuksen osia pidetään suorastaan mahdottomina omaksua. Ajatellaan näet, että opetusvirka saisi puuttua moraalin kysymyksiin ainoastaan ”kehottaakseen omaatuntoa” ja ”tarjotakseen arvoja”, joiden innoittamana jokainen ihminen sitten autonomisesti tekisi elämänsä koskevat ratkaisut ja päätökset.

8 Pius XII oli jo puhunut tästä opillisesta kehityksestä. Vrt. radiopuhe kiertokirjeen *Rerum novarum* 50-vuotispäivänä 1.6.1941: AAS 33 (1941), 195s.; samoin Johannes XXIII, kiertokirje *Mater et magistra* (15. toukokuuta 1961): AAS 53 (1961), 410-413.

Erityisesti on otettava esiin *ristiriita kirkon perinteisten vastausten ja joidenkin teologisten asenteiden välillä*, jotka leviävät myös pappisseminaareissa ja teologisissa tiedekunnissa, koskien *kaikkein merkittävimpiä kysymyksiä* kirkon ja kristittyjen uskonelämän, oikeastaan koko ihmisten yhteiselämän kannalta. Erityisesti kysytään: Kykenevätkö Jumalan käskyt, jotka on kirjoitettu ihmisen sydämeen ja jotka ovat osa Jumalan liittoa ihmisen kanssa, todella luomaan valoa yksityisten ihmisten ja koko yhteiskunnan jokapäiväisiin ratkaisuihin? Onko mahdollista totella Jumalaa ja rakastaa Jumalaa ja lähimmäistään, vaikka jokaisessa tilanteessa ei kunnioittaisikaan näitä käskyjä? Myös epäily uskon ja moraalin sisäisestä ja erottamattomasta yhteenkuuluvuudesta on levinnyt laajalle, ikään kuin kuuluminen kirkkoon ja sen sisäinen yhtenäisyys ratkaisi yksin uskosta käsin, kun taas moraalialue koskevissa kysymyksissä voitaisiin suvaita katsomusten ja menettelytapojen moninaisuutta yksilön subjektiivisen omantunnon tai sosiaalisten ja kulttuuristen olosuhteiden mukaisesti.

5. Tällaisessa ajankohtaisessa tilanteessa kypsyi päätökseni kirjoittaa kiertokirje, joka – niin kuin ilmoitin jo apostolissa kirjeessä *Spiritus Domini*, joka julkaistiin 1. elokuuta 1987 pyhän Alfonso Maria de’Liguorin kuoleman 200-vuotismuistopäivän johdosta – käsittelee ”laajemmin ja perusteellisemmin moraaliteologian varsinaisia perusteita”⁹, seikkoja, joita vastaan nykyisen moraaliteologian jotkin suuntaukset nyt hyökkäävät.

Käännyn teidän puoleenne, kunnioitetut veljet piispanvirassa, jotka jaatte kanssani vastuun säilyttää ”terveen opin” (2. Tim. 4:3), *täsmentääkseni joitakin ratkaisevia opin näkökohtia ja kohdatakseni tilanteen, jota epäilemättä täytyy kutsua todelliseksi*

9 Apostolinen kirje *Spiritus Domini* (1. elokuuta 1987): AAS 79 (1987), 1374.

si kriisiksi; sen seuraukset ovat nimittäin hyvin vakavia sekä uskovien moraaliselle elämälle ja kirkon sisäiselle yhteydelle että yhteiskunnan oikeudenmukaiselle ja solidaariselle elämälle.

Tämä kauan odotettu kiertokirje julkaistaan vasta nyt muun muassa siitä syystä, että näytti asianmukaiselta julkais- ta ensin *Katolisen kirkon katekismus*, joka sisältää täydellisen ja järjestelmällisen esityksen kristillisestä moraaliopetuksesta. Katekismus esittää uskovien moraalisen elämän perusteil- taan ja monitahoiselta sisällöltään ”Jumalan lasten” elämänä: ”Tuntiessaan uskossa uuden arvokkuutensa kristityt saavat kutsun elää siitä lähtien ’Kristuksen evankeliumin arvoa vas- taavalla tavalla’ (vrt. Fil. 1:27). He kykenevät siihen Kristuk- sen armon ja hänen Henkensä lahjojen avulla, jotka he ovat saaneet sakramenttien ja rukouksen kautta.”¹⁰ Tämä kierto- kirje viittaa katekismukseen ”varmana ja aitona perustekstinä katolista oppia esitettäessä”.¹¹ Omasta puolestaan kiertokirje rajoittuu selvittämään *joitakin kirkon moraaliopetuksen peruskysymyksiä* antamalla välttämättömän selvityksen niistä ongel- mista, jotka eetikkojen ja moraaliteologien mielestä ovat kiis- tanalaisia. Tätä erityisaihetta tämä kiertokirje käsittelee. Se pyrkii esittämään käsiteltävistä ongelmista pyhään Raamat- tuun ja elävään apostoliseen traditioon perustuvan moraali- opetuksen perusteet.¹² Samalla se haluaa esittää tätä opetusta vastaan kohdistuvien vastaväitteiden syyt ja seuraukset.

10 Katolisen kirkon katekismus, 1692.

11 Apostolinen konstituutio *Fidei depositum*, (11. lokakuuta 1992), 4.

12 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, dogmaattinen konstituutio *Dei Verbum* jumalallisesta ilmoituksesta, 10.

ENSIMMÄINEN LUKU

"Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä...?"

(Matt. 19:16)

Kristus ja vastaus moraalial koskevaan kysymykseen

"Eräs mies tuli kysymään Jeesukselta" (Matt. 19:16)

6. Jeesuksen keskustelu rikkaan nuorukaisen kanssa Matteuksen evankeliumin 19. luvussa antaa meille sopivan lähtökohdan kuullaksemme hänen moraaliopetustaan elävästi ja tarkasti: "Eräs mies tuli kysymään Jeesukselta: 'Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?' Jeesus vastasi hänelle: 'Miksi sinä minulta hyvästä kyselet? On vain yksi, joka on hyvä. Jos haluat päästä sisälle elämään, noudata käskyjä.' 'Mitä käskyjä?' mies kysyi. 'Näitä', vastasi Jeesus, 'älä tapa, älä tee aviorikosta, älä varasta, älä todista valheellisesti, kunnioita isäsi ja äitiäsi, ja rakasta lähimmäistäsi niin

kuin itseäsi.’ ‘Kaikkia niitä olen noudattanut’, sanoi nuorukainen, ‘mitä vielä puuttuu?’ Jeesus sanoi hänelle: ‘Jos tahdot olla täydellinen, niin mene ja myy kaikki, mitä sinulla on, ja anna rahat köyhille. Silloin sinulla on aarre taivaissa. Tule sitten ja seuraa minua’’ (Matt. 19:16-21).¹³

7. ”Eräs mies tuli kysymään Jeesukselta...” Nuorena mieheksä, jonka nimeä Matteuksen evankeliumi ei mainitse, voimme tunnistaa jokaisen ihmisen, joka tietoisesti tai tietämättään tulee Kristuksen, ihmisten Lunastajan, luo esittämään kysymyksen moraalista. Nuori mies ei ensi sijassa pyydä sääntöjä noudattavaksi, vaan hän kysyy, mikä on elämän täysi merkitys. Itse asiassa ihminen tuntee sydämessään tämän kaipauksen jokaisessa ratkaisussaan ja kaikessa toiminnassaan. Se on sitä hiljaista etsimistä ja se sisäinen kannustin, joka saa vapauden liikkeelle. Viime kädessä tämä kaipaus on kutsu absoluuttiseen hyvään, joka vetää ja kutsuu meitä puoleensa; se on Jumalan, ihmiselämän alkajan ja päämäärän, esittämä kutsu. Juuri tästä näkökulmasta Vatikaanin II kirkolliskokous kehotti täydellistämään moraaliteologiaa, jotta sen esittäminen valaisisi uskovien kutsumuksen suuruutta Kristuksessa¹⁴ ainoana vastauksena, joka tyydyttää ihmissydämen kaipauksen.

Jumala on perustanut kirkkonsa sitä varten, että ihmiset voisivat kohdata Kristuksen. ”Kirkko haluaa palvella vain yhtä päämäärää, sitä, että jokainen ihminen voisi löytää Kristuksen, että Kristus voisi kulkea jokaisen ihmisen kanssa läpi elämän.”¹⁵

13 Vrt. apostolinen kirje *Parati semper* maailman nuorisolle kansainvälisenä nuorison vuonna (31. maaliskuuta 1985), 2-8: AAS 77 (1985), 581-600.

14 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, dekreetti *Optatam totius* pappien koulutuksesta, 16.

15 Kiertokirje *Redemptor hominis* (4. maaliskuuta 1979), 13: AAS 71 (1979), 282.

”Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?” (Matt. 19:17)

8. Rikkaan nuorukaisen kysymys Jeesus Nasaretilaiselle nousee sydämen syvyydestä. Hänen kysymyksensä on *oleellinen ja väistämätön jokaiselle ihmiselle*, sillä se koskee moraalista hyvää, jota on tehtävä, ja iankaikkista elämää. Jeesuksen keskustelukumppani aavistaa, että moraalisen hyvän ja oman taroituksen täydellisen toteuttamisen välillä vallitsee yhteys. Mies on hurskas juutalainen, joka niin sanoaksemme on vartunut Herran lain varjossa. Saamme olettaa, ettei hän esitä kysymystään Jeesukselle siksi, ettei hän tuntisi lain antamaa vastausta. Todennäköisempää on, että Jeesuksen persoonan säteily on nostanut hänen tietoisuuteensa uusia kysymyksiä moraalisesti hyvästä. Hän tuntee tarvetta tavata sen, joka oli aloittanut julistustoimintansa ilmoittamalla uuden, ratkaisevan sanoman: ”Aika on täyttynyt, Jumalan valtakunta on tullut lähelle. Kääntykää ja uskokaa hyvä sanoma!” (Mark. 1:15).

Tämän päivän ihmisen täytyy kääntyä uudelleen Kristuksen puoleen saadakseen häneltä vastauksen siihen, mikä on hyvää ja mikä paha. Jeesus Kristus on Opettaja, Ylösnoussut, jolla on elämä itsessään ja joka on aina läsnä kirkossaan ja maailmassa. Hän avaa uskoville Raamatun ja ilmoittamalla täydellisesti Isän tahdon opettaa heille totuuden moraalisesta toiminnasta. Pelastussuunnitelman alkulähteellä ja huippukohdassa, ihmiskunnan historian ”alfana ja omegana” (Ilm. 1:8; 21:6; 22:13) Kristus paljastaa ihmisen tilan ja hänen koko kutsumuksensa. Siksi ”ihmisen, joka haluaa ymmärtää itseään loppuun asti – eikä vain väliaikaisten, osittaisten, joskus pinnallisten ja jopa kuviteltujen oman itsensä mittaamisen kriteerien mukaan – on ahdistuneisuudessaan, epävarmuudessaan, myös heikkoudessaan ja syntisyydessään, elämässään ja kuolemassaan

lähestyttävä Kristusta. Hänen on ikään kuin astuttava sisään Kristukseen koko persoonassaan, hänen on omaksuttava, sisäistettävä koko lihaksitulemisen ja lunastuksen todellisuus, jotta hän voisi löytää itsensä. Jos ihminen käy läpi tämän syvän prosessin, sen hedelmänä ei ole vain Jumalan palvominen, vaan myös syvä ihmetys itseä kohtaan.”¹⁶

Kun siis haluamme tunkeutua evankeliumin moraaliopeutuksen ytimeen ja käsittää sen syvän ja muuttumattoman sisällön, meidän täytyy tutkia huolellisesti rikkaan nuorukaisen esittämän kysymyksen ja vielä enemmän Jeesuksen antaman vastauksen merkitystä ja antaa hänen johdattaa meitä. Jeesus vastaa näet pedagogisesti eläytyen ja hellävaraisesti ottaessaan nuorta miestä ikään kuin kädestä ja ohjatessaan häntä askel askelelta totuuteen.

”On vain yksi, joka on hyvä” (Matt. 19:17)

9. Jeesus sanoo: ”Miksi sinä minulta hyvästä kyselit? On vain yksi, joka on hyvä. Jos haluat päästä sisälle elämään, noudata käskyjä” (Matt. 19:17). Markuksen ja Luukkaan evankeliumeissa kysymys kuuluu näin: ”Miksi sanot minua hyväksi? Ainoastaan Jumala on hyvä, ei kukaan muu” (Mark. 10:18; Luuk. 18:19).

Ennen kuin Jeesus vastaa kysymykseen, hän haluaa, että nuori mies käsittää kysymyksensä motiivin. ”Hyvä opettaja” kiinnittää keskustelukumppanin – ja meidän kaikkien – huomion siihen, että kysymykseen ”mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?” saa vastauksen vain kääntämällä mielensä ja sydämensä hänen puoleensa, joka ”yksin on hyvä”: ”Ainoastaan Jumala on hyvä, ei kukaan

16 *Redemptor hominis*, 10: AAS 71 (1979), 274.

muu.” *Vain Jumala voi vastata kysymykseen hyvästä, koska hän on hyvä.*

Itse asiassa ”hyvän” kysyminen merkitsee pohjimmaltaan Jumalan, hyvyyden täyteyden, puoleen kääntymistä. Jeesus osoittaa, että nuoren miehen kysymys on varsinaisesti uskonnollinen kysymys ja että hyvällä, joka vetää ihmistä puoleensa ja samalla velvoittaa häntä, on lähteensä Jumalassa ja että se on Jumala itse. Hän yksin on ansaitsee saada rakkautemme ”koko sydämestämme, koko sielustamme ja mielestämme” (Matt. 22:37), hän on ihmisen onnellisuuden lähde. Jeesus ohjaa kysymyksen moraalisesti hyvästä takaisin sen uskonnollisille juurille, Jumalan tunnustamiseen, Jumalan, joka on ainoa hyvä, elämän täyteys, ihmisen toiminnan päämäärä, täydellinen onnellisuus.

10. Mestarin opettamana kirkko uskoo, että ihmisen – joka on luotu Luojan kuvaksi, lunastettu Kristuksen verellä ja pyhitetty Pyhän Hengen läsnäololla – *elämän lopullinen päämäärä on elää Jumalan ”kirkkauden kunniaksi”* (Ef. 1:12), siten, että ihmisen kaikki teot heijastavat Jumalan kunniaa. ”Tunne siis itsesi, ihana sielu: olet Jumalan kuva”, pyhä Ambrosius kirjoittaa. ”Tunne itsesi, ihminen: sinä heijastat Jumalan kunniaa (1. Kor. 11:7). Kuule, millä tavalla sitä heijastat. Profeetta sanoo: ’Se on ihmeellistä, siihen ei ymmärrykseni yllä’ (Ps. 139:6), se on: minun teoissani sinun majesteettiutesi on ihmeellisimmillään, ihmisen ymmärryksessä sinun viisautesi saa ylistyksen. Katsellessani itseäni, jonka salaisimmat ajatukset ja sisimmät tunteet sinun katseesi läpäisee, käsitän tietämisestä salaisuudet. Tunne siis itsesi, ihminen, kuinka suuri olet, ja valvo itseäsi.”¹⁷

Se, mitä ihminen on ja mitä hänen tulee tehdä, käy ilmi Juma-

17 *Exameron, dies VI, sermo IX,8,50: CSEL 32, 241.*

lan ilmoittaessa itsensä. Kymmenen käskyä perustuvat näihin sanoihin: ”Minä olen Herra, sinun Jumalasi, joka johdatin sinut pois Egyptistä, orjuuden maasta. Sinulla ei saa olla muita jumalia” (2. Moos. 20:2-3). Israelin kanssa solmimansa liiton ”kymmenessä sanassa” ja koko laissa Jumala ilmaisee itsensä Jumalana, joka ”yksin on hyvä”, Jumalana, joka ihmisen synnistä huolimatta pysyy yhä moraalisen toiminnan ”mallina” oman kehotuksensa mukaisesti: ”Sano Israelin kansalle: Olkaa pyhät, sillä minä, Herra, teidän Jumalanne, olen pyhä” (3. Moos. 19:2). Hän ilmoittaa itsensä Jumalana, joka uskollisessa rakkaudessaan ihmistä kohtaan lahjoittaa hänelle lakinsa (vrt. 2. Moos. 19:9-24 ja 20:18-21) palauttaakseen luomakuntaan alkuperäisen sopuinnun ihmisen ja Luojan sekä ihmisen ja luomakunnan välille, ja vielä enemmän johdattaakseen ihmisen rakkauteensa: ”Minä vaellan teidän mukanne ja olen teidän Jumalanne, ja te olette minun kansani” (3. Moos. 26:12).

Moraalinen elämä käsitetään siis vastaukseksi Jumalan rakkaudessaan ihmiselle jakamiin moniin vapaisiin aloitteisiin. Se on *rakkauden vastaus*, kuten 5. Mooseksen kirja sanoo peruskäskystä: ”Kuule, Israel! Herra on meidän Jumalamme, Herra yksin. Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydäimestäsi, koko sielustasi ja koko voimastasi. Pidä aina mielessäsi nämä käskyt, jotka minä sinulle tänään annan. Teroita niitä alin omaa lastesi mieleen” (5. Moos. 6:4-7). Näin Jumalan ansaitsemattomaan rakkauteen kätkeyty moraalinen elämä on kutsuttu heijastamaan Jumalan kunniaa: ”Jumalaa rakastavalle ihmiselle on siinä kyllin, että hän elää mieliksi sille, jota hän rakastaa. Hänen ei tarvitse etsiä mitään muuta, suurempaa korvausta häneen kohdistuvalle rakkaudelle, sillä rakkaus on sillä tavalla Jumalasta peräisin, että Jumala itse on rakkaus.”¹⁸

18 Leo Suuri, *Sermo XCII*, cap. III: PL 54, 454.

11. Toteamus, että "vain yksi on hyvä", ohjaa siis meidät käskyjen "ensimmäiseen tauluun", joka kutsuu tunnustamaan Jumalan ainoaksi ja korkeimmaksi Herraksi ja kunnioittamaan ainoastaan häntä hänen äärettömän pyhyytensä vuoksi (vrt. 2. Moos. 20:2-11). *Hyvä merkitsee kuulumista Jumalalle, kuuliaisuutta hänelle*, vaeltamista nöyrästi hänen kanssaan harjoittaen oikeudenmukaisuutta ja rakastaen hurskautta (vrt. Miika 6:8). *Herran tunnustaminen Jumalaksi on perustava ydin, lain sydän*, josta muut käskyt johtuvat ja johon ne suuntautuvat. Käskyjen moraalinen noudattaminen ilmaisee, että Israelin kansa kuuluu Herralle, sillä Jumala yksin on hyvä. Näin Raamattu todistaa, sen jokaiselta sivulta näkyy Jumalan ehdoton pyhyys: "Pyhä, pyhä, pyhä on Herra Sebaot!" (Jes. 6:3).

Jos ainoastaan Jumala on hyvä, minkäänlainen ihmisen ponnistelu, ankarinkaan käskyjen pitäminen, ei "täytä" lakia; ihmisvoimat eivät riitä tunnustamaan Herraa Jumalaksi ja osoittamaan hänelle kunnioitusta, joka kuuluu yksin hänelle (vrt. Matt. 4:10). "Täyttämisen" voi olla vain Jumalan lahjaa, osallisuuden tarjoamista Jumalan hyvyteen, joka ilmoitetaan ja välitetään Jeesuksessa, hänessä, jota rikas nuorukainen puhuttelee sanoilla "hyvä opettaja" (Mark. 10:17, Luuk. 18:18). Sen, minkä nuori mies ehkä vasta aavistaa, Jeesus itse paljastaa täydellisesti kehottaessaan: "Tule sitten ja seuraa minua!" (Matt. 19:21).

"Jos haluat päästä sisälle elämään, noudata käskyjä"
(Matt. 19:17)

12. Vain Jumala kykenee vastaamaan kysymykseen hyvästä, koska hän on ainoa hyvä. Jumala on jo vastannutkin tähän

kysymykseen: sen hän on tehnyt *luomalla ihmisen ja osoittamalla* hänelle viisaasti ja rakastaen päämäärän sydämeen kirjoitetulla lailla (vrt. Room. 2:15), "luonnollisella lailla". Luonnollinen laki ei ole muuta kuin "Jumalan meihin vuodattama ymmärryksen valo. Sen avulla tiedämme, mitä meidän on tehtävä ja mitä vältettävä. Tämän valon ja tämän lain Jumala on lahjoittanut meille luomisessa."¹⁹ Myöhemmin, Israelin historiassa, hän on lahjoittanut sen erityisesti "kymmenessä sanassa" eli Siinailla annetuissa käskyissä, jotka antaessaan hän toi olemassaoloon liiton kansan (vrt. 2. Moos. 24) ja kutsui sen "olemaan kansojen joukossa minun oma kansani", "pyhä kansa" (2. Moos. 19:5-6), joka kirkastaisi kaikkien kansojen keskellä hänen pyhyytensä (vrt. Viis. 18:4; Hes. 20:41). Kymmenen käskyn lahja on lupaus ja merkki uudesta liitosta, jolloin laki uudelleen ja peruuttamattomasti kirjoitetaan ihmisen sydämeen (vrt. Jer. 31:31-34) ja jolloin se ottaa paikan synnin lailta, joka oli tuon sydämen vääristänyt (vrt. Jer. 17:1). Silloin hänelle lahjoitetaan "uusi sydän", sillä "uusi henki", Jumalan Henki, ottaa sen asunnokseen (vrt. Hes. 36:24-28).²⁰

Täsmennettyään vastaustaan merkittävin sanoin: "Vain yksi on hyvä", Jeesus vastaa nuorelle miehelle: "Jos haluat päästä sisälle elämään, noudata käskyjä" (Matt. 19:17). Näin hän osoittaa, että *ikuinen elämä ja Jumalan käskyjen noudattaminen liittyvät läheisesti toisiinsa*: Jumalan käskyt osoittavat ihmiselle tien elämään ja ohjaavat hänet sille. Jeesukselta, uudelta Moosekselta, ihmiset saavat uudelleen lahjaksi Jumalan kymmenen käskyä. Jeesus itse antaa käskyille lopullisen vahvistuksen ja esittää ne tienä ja edellytyksenä pelastukseen. *Käskyyn liittyy lupaus*. Vanhassa liitossa luvattiin maa, jossa kansa

19 Tuomas Akvinolainen, *In duo praecepta caritatis et in decem legis praecepta*. Prologus: *Opuscula theologica*, II, n. 1129, Ed. Taurinens. (1954), 245; vrt. *Summa theologiae*, I-II, q. 91, a. 2; Katolisen kirkon katekismus, 1955.

20 Vrt. Maksimos Tunnustaja, *Quaestiones ad Thalassium*, q. 64: PG 90, 723-728.

saisi elää vapaana ja oikeudenmukaisuutta harjoittaen (vrt. 5. Moos. 6:20-25). Uudessa liitossa luvataan "taivasten valtakunta", kuten Jeesus sanoo vuorisäärnän alussa, puheessa, joka käsittää laajimman ja täydellisimmän esityksen uudesta laista (vrt. Matt. 5-7), liittyen selvästi kymmeneen käskyyn, jotka Jumala antoi Moosekselle Siinailla. Samoin ilmaisu "ikuinen elämä" liittyy samaan taivasten valtakunnan todellisuuteen. Ikuinen elämä on osallisuutta Jumalan omaan elämään. Täydellisenä se toteutuu vasta kuoleman jälkeen, mutta uskossa se on jo nyt totuuden valo, elämän tarkoituksen lähde, alkavaa osallisuutta täyteyteen Jeesuksen seuraajana. Jeesus sanoo nimittäin opetuslapsilleen päätettyään keskustelunsa rikkaan nuorukaisen kanssa: "Jokainen, joka minun nimeni tähden on luopunut talostaan, veljistään tai sisaristaan, isästään, äidistään tai lapsistaan tai pelloistaan, saa satakertaisesti takaisin ja perii iankaikkisen elämän" (Matt. 19:29).

13. Jeesuksen vastaus ei riitä nuorelle miehelle, ja hän kysyykin opettajalta edelleen, mitä käskyjä pitäisi noudattaa: "Mitä käskyjä?" mies kysyi" (Matt. 19:18). Hän kysyy, mitä hänen täytyisi tehdä ilmaistakseen tunnustavansa Jumalan pyhyiden. Kiinnitettyään nuoren miehen katseen Jumalaan Jeesus muistuttaa häntä niistä käskyistä, jotka koskevat lähimmäistä: "Näitä", vastasi Jeesus, "älä tapa, älä tee aviorikosta, älä varasta, älä todista valheellisesti, kunnioita isääsi ja äitiäsi, ja rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi" (Matt. 19:18-19).

Asiayhteydestä ilmenee, varsinkin verratessamme Matteuksen tekstiä rinnakkaisteksteihin Markuksen ja Luukkaan evankeliumeissa, ettei Jeesus aio luetella jokaista käskyä, joka on välttämätön "elämän saamiseksi", vaan että hän haluaa kiinnittää nuoren miehen huomion *kymmenen käskyn keskeiseen asemaan* muiden käskyjen rinnalla. Kymmenen käskyä

näet tulkitsevat sen, mitä ihmiselle merkitsevät sanat: "Minä olen Herra, sinun Jumalasi." Huomatkaamme siis, mitä lain käskyjä Herra muistuttaa nuoren miehen mieleen. Nämä käskyt kuuluvat kymmenen käskyn "toiseen tauluun", jonka yhteenvedo (vrt. Room. 13:8-10) ja perusta on käsky rakastaa lähimmäistään: "Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi" (Matt. 19:19, vrt. Mark. 12:31). Tämä käsky ilmaisee selvästi *ihmispersonan ainutlaatuisen arvokkuuden*: "Ihminen on ainoa olento, jonka Jumala on tahtonut luoda tämän itsensä takia."²¹ Dekalogin käskyt heijastavat itse asiassa yhtä ainoaa ihmispersonan hyvään tähtäävää käskyä moninaisten hyvyyksien tasolla, jotka määräävät hänen identiteettiään henkisenä ja ruumiillisena olentona suhteessa Jumalaan, lähimmäiseen ja muihin luotuihin asioihin. Katolisen kirkon katekismuksessa sanotaan: "Kymmenen käskyä ovat osa Jumalan ilmoitusta. Samalla ne opettavat meille ihmisen todellisen luonnon. Ne korostavat juuri hänelle kuuluvia velvollisuuksia ja samalla epäsuorasti niitä perusoikeuksia, jotka kuuluvat erottamattomasti ihmisen luontoon."²²

Käskyt, jotka Jeesus tuo nuoren keskustelukumppaninsa mieleen, tähtäävät ihmispersonan, Jumalan kuvan, *hyvän* varjelemiseen suojaamalla hänen *hyvyyksiään*. "Älä tapa, älä tee aviorikosta, älä varasta, älä todista valheellisesti", ovat kieltoina esitettyjä moraalisia sääntöjä. Kielteiset määräykset ilmaisevat erityisen voimakkaasti ehdottoman vaatimuksen suojella inhimillistä elämää, avioliiton persoonallista yhteyttä, yksityisomaisuutta, totuudellisuutta ja hyvää mainetta.

Käskyt ilmaisevat siis lähimmäisrakkauden perusedellytyksen, mutta samalla ne ovat tämän rakkauden todiste. *Ne ovat ensimmäinen, välttämätön etappi tiellä vapauteen, tien*

21 *Gaudium et spes*, 24.

22 Katolisen kirkon katekismus, 2070.

alkukohta: "Ensimmäinen vapaus", pyhä Augustinus kirjoittaa, "on vapautta tietoisista rikkomuksista. Sellaisia ovat esimerkiksi murha, aviorikos, epäsiveys, varkaus, petos, jumalanpilkka jne. Kun joku pääsee niin pitkälle, ettei hänellä ole mitään tekemistä näiden pahojen tekojen kanssa (eikä kenelläkään kristityllä saakaan olla mitään tekemistä niiden kanssa), hän alkaa kohottaa päätään vapautta kohti. Tämä on kuitenkin vasta vapauden alkua, se ei ole täydellistä vapautta..."²³

14. Se ei luonnollisestikaan merkitse sitä, että Kristus asettaisi rakkauden lähimmäiseen etusijalle tai erottaisi sen rakkaudesta Jumalaan. Tilanne on päinvastainen, kuten keskustelu lainopettajan kanssa osoittaa. Kun tämä esittää hänelle samankaltaisen kysymyksen kuin rikas nuorukainenkin, Jeesus muistuttaa häntä *kaksoiskäskystä rakastaa sekä Jumalaa että lähimmäistä* (vrt. Luuk. 10:25-27) ja kehottaa häntä muistamaan, että ainoastaan sen noudattaminen johtaa ikuiseen elämään: "Tee näin, niin saat elää" (Luuk. 10:28). Tosin on pantava merkille, että juuri jälkimmäinen käsky herättää lainopettajan uteliaisuuden ja saa hänet kysymään: "Kuka sitten on minun lähimmäiseni?" (Luuk. 10:29). Opettaja vastaa vertauksella laupiaasta samarialaisesta. Tämä on avainvertaus, joka auttaa meitä täysin ymmärtämään käskyn rakastaa lähimmäistämme (vrt. Luuk. 10:30-37). Nämä molemmat käskyt, joiden varassa ovat laki ja profeetat (Matt. 22:40), liittyvät syvästi yhteen ja läpäisevät toisensa. Kristus todistaa sekä sanoillaan että elämällään niiden *erottamattomasta yhteydestä*: hänen lähetystehtävänsä huipentuu lunastavaan ristiin (vrt. Joh. 3:14-15), joka on merkki hänen jakamattomasta rakkaudestaan Isää ja ihmiskuntaa kohtaan (vrt. Joh. 13:1).

23 In *Johannis Evangelium tractatu*, 41, 10: CCL 36, 363.

Sekä Vanha että Uusi testamentti todistavat selvästi, että *ilman rakkautta lähimmäiseen*, joka konkretisoituu käskyjen pitämisenä, *on aito rakkaus Jumalaankin mahdotonta*. Pyhä Johannes kirjoittaa tästä erityisen voimakkain sanoin: ”Jos joku sanoo rakastavansa Jumalaa mutta vihaa veljeään, hän valehtelee. Sillä se, joka ei rakasta veljeään, jonka on nähnyt, ei voi rakastaa Jumalaa, jota ei ole nähnyt” (1. Joh. 4:20). Evankelista liittyy Kristuksen moraaliopetukseen, joka saa ihmeellisen ja epäämättömän ilmaisunsa vertauksessa laupiaasta samarialaisesta (Luuk. 10:30-37) ja puheessa maailman tuomiosta (Matt. 25:31-46).

15. Vuorisaarnassa, joka on ikään kuin evankeliumin moraaliopetuksen *Magna charta*²⁴, Jeesus sanoo: ”Älkää luulko, että minä olen tullut lakia tai profeettoja kumoamaan. En minä ole tullut kumoamaan, vaan toteuttamaan” (Matt. 5:17). Kristus on Kirjoitusten avain: ”Te kyllä tutkitte kirjoituksia, koska luulette niistä löytävänne ikuisen elämän – ja nehän juuri todistavat minusta” (Joh. 5:39); hän on pelastussuunnitelman keskipiste, Vanhan ja Uuden testamentin, lain lupausten ja niiden evankeliumissa tapahtuneen täyttymyksen yhteenve-to. Hän on vanhan ja uuden liiton elävä ja ikuinen yhdyssi-de. Kommentaarissaan Paavalin toteamukseen ”Kristus on lain loppu” (Room. 10:4) pyhä Ambrosius kirjoittaa: ”Loppu, mutta ei puuttumisena vaan lain täyttymyksenä: laki täyttyy Kristuksessa (*plenitudo legis in Christo est*), sillä hän ei tullut kumoamaan lakia, vaan täyttämään sen. Samoin kuin on ole-massa Vanha testamentti, mutta koko totuus on Uudessa tes-tamentissa, samoin käy myös laille: Mooseksen välityksellä annettu laki on todellisen lain vertauskuva. Mooseksen laki

24 Vrt. Augustinus, *De sermone Domini in monte*, I, 1, 1: CCL 35, 1-2.

on siis totuuden kuva.”²⁵

Jeesus tuo Jumalan käskyt täyttymykseen, varsinkin käskyn rakastaa lähimmäistä, sisäistämällä ja tekemällä entistä radikaalimmiksi niiden vaatimukset. Rakkaus lähimmäiseen lähtee sydäimestä, joka rakastaa ja joka juuri rakkautensa tähden on valmis elämään todeksi suurimmatkin vaatimukset. Jeesus osoittaa, ettei käskyjä saa ymmärtää vähimmäisvaatimukseksi, joka ainakin pitäisi täyttää, vaan avoimeksi tieksi moraaliseen ja hengelliseen täydellisyyteen, jonka sielu on rakkaus (vrt. Kol. 3:14). Näin esimerkiksi käsky ”Älä tapa” muuttuu kehotukseksi huolehtia rakastaen lähimmäisen elämästä ja edistää sitä. Käsky, joka kieltää aviorikoksen, muuttuu kehotukseksi pitää katseensa puhtaana kunnioittaen ruumiin aviollista merkitystä: ”Teille on opetettu tämä isille annettu käsky: ’Älä tapa.’ Se, joka tappaa, on ansainnut oikeuden tuomion. Mutta minä sanon teille: jokainen, joka on vihoissaan veljelleen, on ansainnut oikeuden tuomion ... Teille on opetettu tämä käsky: ’Älä tee aviorikosta.’ Mutta minä sanon teille: jokainen, joka katsoo naista niin, että alkaa himoita häntä, on sydämessään jo tehnyt aviorikoksen hänen kanssaan” (Matt. 5:21-22, 27-28). Jeesus itse on lain elävä täyttymys, koska hän elää lain tarkoituksen totaalissa itsensä antamisessa. Hänestä itsestään tulee elävä ja persoonallinen laki, joka kutsuu ihmisiä seuraajikseen ja joka antaa Hengessä armon osallistua elämäänsä ja rakkautensa sekä voiman todistaa tästä rakkaudesta ratkaisuilleen ja teoillaan (vrt. Joh. 13:34-35).

25 *In Psalmum CXVIII expositio, sermo 18, 37: PL 15, 1541; vrt. Chromatius Aquileialainen, Tractatus in Mathaeum, XX, I, 1-4: CCL 9/A, 291-292.*

”Jos tahdot olla täydellinen” (Matt. 19:21)

16. Käskyjä luetteleva vastaus ei tyydytä Jeesusta puhuttelevaa nuorta miestä. Hän sanoo edelleen: ”Kaikkia niitä olen noudattanut, mitä vielä puuttuu?” (Matt. 19:20). Ei ole helpoa sanoa hyvällä omallatunnolla: ”Kaikkia niitä olen noudattanut”, jos oikein käsitämme Jumalan lakiin sisältyvien vaatimusten merkityksen. Vaikka rikas nuorukainen pystyykin antamaan tällaisen vastauksen ja vaikka hän onkin noudattanut lapsuudestaan asti vakavasti ja jalosti moraalista ihannetta, hän tietää kuitenkin olevansa vielä kaukana päämäärästä. Jeesuksen persoonan edessä hän havaitsee jonkin vielä puuttuvan. Viimeisessä vastauksessaan Jeesus liittyy tähän tietoisuuteen jonkin puuttumisesta. Tarttuessaan nuoren miehen *kaipaukseen saavuttaa täydellisyys, joka ylittää käskyjen lainomaisen tulkinnan*, hyvä opettaja kehottaa häntä lähtemään täydellisyyden tielle: ”Jos tahdot olla täydellinen, niin mene ja myy kaikki, mitä sinulla on, ja anna rahat köyhille. Silloin sinulla on aarre taivaissa. Tule sitten ja seuraa minua” (Matt. 19:21).

Kuten jo Jeesuksen vastauksen edellinen osa tämäkin osa täytyy ymmärtää ja tulkita evankeliumin koko moraalisen sanoman ja varsinkinkin vuorisäärnan, sen autuaaksijulistusten, yhteydessä (Matt. 5:3-12). Ensimmäiseksi niissä julistetaan autuaiksi köyhät, ”hengessään köyhät” kuten Matteus täsmentää, eli nöyrät. Tässä mielessä voidaan sanoa, että autuaaksijulistuksetkin kuuluvat sille alueelle, jonka Jeesuksen vastaus nuoren miehen kysymykseen avaa: ”Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?” Oikeastaan jokainen autuaaksijulistus lupaa eri näkökulmista juuri sen hyvän, joka avaa ihmisille ikuisen elämän tai joka oikeastaan on ikuinen elämä.

Autuaaksijulistukset eivät esitä varsinaisesti konkreettisia käyttäytymissääntöjä, vaan ne puhuvat sisäisestä asennoitumisesta ja eksistentiaalisista perusasenteista, *eivätkä näin ollen kata tarkalleen käskyjä*. Toisaalta autuaaksijulistusten ja käskyjen välillä *ei vallitse eroa tai ristiriitaa*: molemmat liittyvät hyvään, ikuiseen elämään. Vuorisaarna alkaa autuaaksijulistuksilla, mutta käsittelee myös käskyjä (vrt. Matt. 5:20-48). Samalla vuorisaarna osoittaa, kuinka käskyt avautuvat ja suuntautuvat sitä täydellisyyttä kohti, joka kuuluu autuaaksijulistuksiin. Nämä ovat ennen kaikkea *lupauksia*, joista epäsuorasti voidaan johtaa myös *määräviä ohjeita* moraaliseen elämään. Alkuperäisessä syvyydessään ne ovat ikään kuin *Kristuksen omakuvaa* ja juuri siksi *kutsu hänen seuraamiseensa ja elämänyhteyteen hänen kanssaan*.²⁶

17. Emme tiedä, kuinka hyvin nuori mies oli käsittänyt Jeesuksen ensimmäisen vastauksen syvyyden ja vaativuuden: "Jos haluat päästä sisälle elämään, noudata käskyjä." Varmaa kuitenkin on, että nuoren miehen sitoutuminen käskyjen kaikkiin moraalisiin vaatimuksiin on se välttämätön kasvualusta, jolla kaipaus täydellisyyteen pääsee itämään ja kypsymään eli käskyjen merkitys voidaan täysin toteuttaa Kristusta seuraten. Jeesuksen keskustelu nuoren miehen kanssa auttaa meitä käsittämään, mitkä ovat *täydellisyyteen kutsutun ihmisen moraalisen kasvun edellytykset*. Nuori mies, joka on noudattanut kaikkia käskyjä, näyttääkin olevan voimaton astumaan seuraavan askelen omin voimin. Astuakseen sen hän tarvitsee kypsää inhimillistä vapautta: "Jos tahdot", sekä Jumalan armon lahjan: "Tule sitten ja seuraa minua".

Täydellisyys edellyttää sitä kypsyyttä itsensä antamiseen, johon vapaa ihminen on kutsuttu. Jeesus osoittaa nuorelle

²⁶ Vrt. Katolisen kirkon katekismus, 1717.

miehelle käskyt ensimmäisenä, väistämättömänä edellytyksenä ikuisen elämän saavuttamiseen. Kaikesta omaisuudesta luopuminen ja Herran seuraaminen sen sijaan ovat luonteeltaan kutsu: "Jos tahdot". Jeesuksen sanat paljastavat, millainen dynamiikka vaikuttaa vapauden kasvamiseen kypsäksi, ja osoittaa samalla, *millainen perussuhde vapaudella on Jumalan lakiin*. Ihmisen vapaus ja Jumalan laki eivät ole keskenään ristiriidassa, vaan päinvastoin ne edellyttävät toisiaan. Kristuksen opetuslapsi tietää, että hänen kutsumuksensa on kutsumus vapauteen: "Teidät on kutsuttu vapauteen, veljet" (Gal. 5:13), julistaa apostoli Paavali iloiten ja ylpeänä. Sitten hän kuitenkin heti täsmentää sanojaan: "Älkää tämän vapauden varjolla päästäkö itsekästä luontoanne valloilleen, vaan rakastakaa ja palvelkaa toisianne." Paavali vastustaa päättäväisesti jokaista, joka uskoo saavansa vanhurskauden laista, mutta sillä hän ei suinkaan "vapauta" ihmistä käskyistä. Nehän palvelevat rakkauden harjoittamista: "Älkää olko kenellekään mitään velkaa, paitsi että rakastatte toisianne. Joka rakastaa toista, on täyttänyt lain vaatimukset. Käskyt 'Älä tee aviorikosta', 'Älä tapa', 'Älä varasta', 'Älä himoitse', samoin kaikki muutkin, voidaan koota tähän sanaan: 'Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi'" (Room. 13:8-9). Pyhä Augustinus kutsui käskyjen noudattamista ensimmäiseksi, epätäydelliseksi vapaudeksi, ja jatkaa sitten: "Miksi se ei ole vielä täydellistä, moni kysyy. Koska 'siinä, mitä teen, näen toteutuvan toisen lain, joka sotii sisimpäni lakia vastaan' ... Osittain vapautta, osittain orjuutta: se ei ole vielä täydellistä, puhdasta eikä kokonaista, koska emme ole vielä päässeet ikuisuuteen. Osittain olemme heikot ja osittain olemme päässeet vapauteen. Kaikki syntimme on pyyhitty kasteessa pois, mutta onko heikkoustemmekin kadonnut, kun vääryytemme on otettu pois? Jos se olisi kadonnut, eläisimme maan päällä ilman syntiä. Kuka

uskaltaa väittää sellaista, paitsi se, joka kerskuu itsestään eikä ole arvollinen saamaan Vapauttajan laupeutta? ... Koska siis heikkous on jäänyt meihin, rohkenen sanoa, että siinä määrin kuin palvelemme Jumalaa, olemme vapaita, kun taas siinä määrin kuin noudatamme synnin lakia, olemme orjia.”²⁷

18. Se, joka elää ”lihan mukaan”, kokee Jumalan lain taakana, vapautensa kieltämisenä tai ainakin sen rajoittamisena. Se taas, jota rakkaus elävöittää ja joka ”antaa Hengen ohjata elämänsä” (Gal. 5:16) ja haluaa palvella toisia, havaitsee Jumalan lain perustavaksi ja välttämättömäksi tieksi vapaasti valittuun ja elettyyn rakkauden harjoittamiseen. Hän tuntee sisäistä vetoa – aitoa ”tarvetta” eikä suinkaan pakkoa – tehdä enemmän kuin vain täyttää lain minimivaatimukset; hän haluaa elää lain ”täyteydessä”. Tie on vielä epävarma ja rikinäinen niin kauan, kun olemme maan päällä, mutta sitä voidaan kulkea armon avulla, jonka kautta meillä on Jumalan lasten täysi vapaus (vrt. Room. 8:21) ja voimme vastata moraalisisella elämällä arvokkaaseen kutsumukseemme olla ”lapsia Pojassa”.

Kutsumusta täydelliseen rakkauteen ei ole annettu ainoastaan joillekin valituille ihmisryhmille. *Kutsu* ”mene ja myy kaikki, mitä sinulla on, ja anna rahat köyhille” sekä lupaus ”silloin sinulla on aarre taivaissa” koskee kaikkia ihmisiä, sillä se on lähimmäisenrakkauden käskyn radikalisoitumista, samoin kuin kutsu ”tule sitten ja seuraa minua” on uusi, konkreettinen muoto käskystä rakastaa Jumalaa. Käskyt ja Jeesuksen nuorelle miehelle antama kutsu palvelevat yhtä ainoaa, jakamatonta rakkautta, joka omasta halustaan pyrkii täydellisyyteen, jonka mittapuuna on yksin Jumala: ”Olkaa siis täydellisiä, niin kuin teidän taivaallinen Isänne on täydelli-

²⁷ In *Johannis Evangelium tractatus*, 41, 10: CCL 36, 363.

nen” (Matt. 5:48). Luukkaan evankeliumissa Jeesus täsmentää edelleen tämän täydellisyyden merkitystä: ”Olkaa valmiit armahtamaan, niin kuin teidän Isännekin armahtaa” (Luuk. 6:36).

”Tule sitten ja seuraa minua!” (Matt. 19:21)

19. Tämän täydellisyyden tie ja samalla sen sisältö on *Kristuksen seuraaminen*, se, että ihminen seuraa Jeesusta luovuttuaan omaisuudestaan ja omasta itsestään. Keskustelu nuoren miehen kanssa päättyy juuri näin: ”Tule sitten ja seuraa minua!” Opetuslapset käsittivät tämän kutsun ihmeellisen syvyyden täysin vasta Kristuksen ylösnousemuksen jälkeen, kun Pyhä Henki johti heidät koko totuuteen (vrt. Joh. 16:13).

Jeesus itse tekee aloitteen ja kutsuu meitä seuraamaan häntä. Kutsu kohdistuu ennen kaikkea niihin, joille hän uskoo erityisen tehtävän, kahdestatoista opetuslapsesta alkaen, mutta on myös selvää, että jokainen uskova on Kristuksen opetuslapsi (vrt. Ap.t. 6:1). Niinpä *Kristuksen seuraaminen on kristillisen moraalien olennainen ja alkuperäinen perusta*. Samoin kuin Israelin kansa seurasi Jumalaa, joka johti sen autiomaan kautta luvattuun maahan (vrt. 2. Moos. 13:21), niin opetuslapsenkin täytyy seurata Jeesusta, jonka luo Isä itse vetää meitä (vrt. Joh. 6:44).

Kyseessä ei ole yksistään jonkin opetuksen kuunteleminen tai jollekin käskylle osoitettu kuuliaisuus. Kyseessä on radikaalimmin *liittyminen itse Jeesuksen persoonaan*: jaamme hänen elämänsä ja kohtalonsa ja osallistumme hänen vapaaseen ja rakastavaan kuuliaisuuteensa Isää kohtaan. Seuratessaan uskossa annettuna vastauksena häntä, joka on lihaksi tullut Viisus, Jeesuksen opetuslapsi on todellisesti *Jumalan opetuslapsi*

(vrt. Joh. 6:45). Jeesushan on maailman valo, elämän valo (vrt. Joh. 8:12), hän on paimen, joka johtaa ja ruokkii lampaitaan (vrt. Joh. 10:11-16), hän on tie, totuus ja elämä (vrt. Joh. 14:6), hän on se, joka ohjaa Isän luo, niin että se, joka näkee Pojan, näkee Isän (vrt. Joh. 14:6-10). Siksi Pojan seuraaminen, hänen, joka on "näkymättömän Jumalan kuva" (Kol. 1:15), on Isän seuraamista.

20. *Jeesus kutsuu seuraamaan ja jäljittelemään häntä rakkauden tiellä, rakkauden, joka antautuu täysin veljilleen rakkaudesta Jumalaan: "Minun käskyni on tämä: rakastakaa toisianne, niin kuin minä olen rakastanut teitä"* (Joh. 15:12). Sanat "niin kuin" vaativat Jeesuksen elämäntavan, varsinkin hänen rakkautensa noudattamista. Se saa parhaan vertauskuvallisen ilmaisunsa opetuslasten jalkojen pesussa: "Jos nyt minä, teidän herranne ja opettajanne, olen pessyt teidän jalkanne, tulee myös teidän pestä toistenne jalat. Minä annoin teille esimerkin, jotta tekisitte saman, minkä minä tein teille" (Joh. 13:14-15). Jeesuksen toimintatapa ja sanat, hänen tekonsa ja käskynsä muodostavat kristillisen elämän moraalisäännön. Hänen tekonsa ja varsinkin hänen kärsimisensä ja kuolemansa ristillä ovat hänen Isään ja ihmisiin kohdistuvan rakkautensa elävää ilmoitusta. Jeesus vaatii seuraajiaan elämään juuri tätä rakkautta. Se on "uusi" käsky: "Minä annan teille uuden käskyn: rakastakaa toisianne! Niin kuin minä olen rakastanut teitä, rakastakaa tekin toinen toistanne. Kaikki tuntevat teidät minun opetuslapsiksi, jos te rakastatte toisianne" (Joh. 13:34-35).

Sanat "niin kuin" ilmaisevat myös Jeesuksen rakkauden määrän. Näin hän on rakastanut, ja näin hänen opetuslastensa tulee rakastaa toisiaan. Sanottuaan: "Minä annan teille uuden käskyn: rakastakaa toisianne!" Jeesus jatkaa sanoilla, jotka viittaavat hänen uhrilahjaansa ristillä; ne todistavat hä-

nen ”täydellisestä rakkaudestaan loppuun asti” (Joh. 13:1): ”Suurempaa rakkautta ei kukaan voi osoittaa, kuin että antaa henkensä ystäviensä puolesta” (Joh. 15:13).

Kutsuessaan nuorta miestä seuraajakseen täydellisyyden tielle Jeesus odottaa häneltä, että hän olisi täydellinen rakkauden käskyssä, ”hänen” käskyssään, ja liittäisi elämänsä Jeesuksen täydelliseen antautumiseen elääkseen todeksi ”hyvän” opettajan rakkautta, hänen, joka osoitti ”täydellistä rakkautta loppuun asti”. Tätä Jeesus vaatii jokaiselta ihmiseltä, joka haluaa lähteä seuraamaan häntä: ”Jos joku tahtoo kulkea minun jäljessäni, hän kieltäköön itsensä, ottakoon ristinsä ja seuratkoon minua” (Matt. 16:24).

21. Kristuksen seuraaminen ei ole hänen ulkonaista jäljittelemistään, vaan se koskettaa ihmisen syvintä, sisintä olemusta. Elämä Jeesuksen opetuslapsena merkitsee elämistä *hänen kaltaisenaan*, joka on tehnyt itsestään orjan siinä määrin, että hän antoi itsensä ristillä uhriksi (vrt. Fil. 2:5-8). Uskon kautta Kristus asuu uskovan sydämessä (vrt. Ef. 3:17). Näin opetuslapsi tulee Herransa kaltaiseksi ja saa hänen muotonsa. Se on armon hedelmä, meissä asuvan Pyhän Hengen toimivaa läsnäoloa.

Kun kristitty liitetään Kristukseen, hänestä tulee Kristuksen ruumiin, hänen kirkkonsa, jäsen (1. Kor. 12:13, 27). Pyhän Hengen vaikutuksesta kaste tekee kristitystä radikaalisti Kristuksen kaltaisen kuoleman ja ylösnousemisen pääsiäisäisyydessä. Kasteessa kristitty pukeutuu Kristukseen (Gal. 3:27). ”Iloitkaamme ja kiittäkäämme”, pyhä Augustinus huudahtaa puhutellessaan kastettuja, ”meistä ei ole tullut ainoastaan kristittyjä, vaan Kristus ... Ihmetelkää ja iloitkaa: Meistä on tullut Kristus!”²⁸ Synnille kuolleena kastettu saa uuden

28 *In Iohannis Evangelium tractatus*, 21, 8: CCL 36, 216.

elämän (vrt. Room. 6:3-11). Eläessään Jumalalle Kristuksessa Jeesuksessa hänet kutsutaan vaeltamaan Hengessä ja kantaamaan näkyvästi Hengen hedelmää (vrt. Gal. 5:16-25). Osallistuminen eukaristiaan, uuden liiton sakramenttiin (vrt. 1. Kor. 11:23-29), on Kristuksen kaltaiseksi tulemisemme huippukohta: hän on ikuisen elämän lähde (vrt. Joh. 6:51-58), täydellisen itsensä antamisen alkulähde ja voima. Tätä meidän tulee Jeesuksen käskyä noudattaen muistella eukaristian vietossa ja elämässämme, kuten Paavali todistaa: "Niin usein kuin te syötte tätä leipää ja juotte tästä maljasta, te siis julistatte Herran kuolemaa, siihen asti kun hän tulee" (1. Kor. 11:26).

"Jumalalle on kaikki mahdollista" (Matt. 19:26)

22. Jeesuksen keskustelu rikkaan nuorukaisen kanssa päättyy katkeraan pettymykseen: "Kun nuorukainen kuuli nämä sanat, hän lähti surullisena pois, sillä hänellä oli paljon omaisuutta" (Matt. 19:22). Rikkaan miehen lisäksi opetuslapsetkin kauhistuvat kutsua Jeesuksen seuraamiseen, kun sen vaatimukset ylittävät ihmisen ponnistukset ja voimat: "Kun opetuslapset kuulivat tämän, he olivat ihmeissään ja kysyivät: 'Kuka sitten voi pelastua?'" (Matt. 19:25). *Opettaja viittaa kuitenkin Jumalan voimaan: "Ihmiselle se on mahdotonta, mutta Jumalalle on kaikki mahdollista" (Matt. 19:26).*

Samassa Matteuksen evankeliumin luvussa (19:3-10) Jeesus torjuu Mooseksen lakia selittäessään aviomiehen oikeuden hylätä vaimonsa viittaamalla Mooseksen lakia alkupeittäisempään ja sitovampaan "alkuun". Jeesus puhuu Jumalan ihmistä koskevasta suunnitelmasta, johon ihminen ei ole syntiinlankeemuksen jälkeen enää voinut sopeutua: "Mooses antoi teille luvan hylätä vaimonne, koska te olette niin kova-

sydämisiä. Mutta alun perin ei ollut niin” (Matt. 19:8). Viittaus ”alkuun” hämmentää opetuslasten mielen, ja he lausuvat omana mielipiteenään: ”Jos avioliitto merkitsee miehelle tätä, on parempi olla menemättä naimisiin” (Matt. 19:10). Jeesus viittaa erityisesti naimattomuuden armolahjaan ”taivasten valtakunnan tähden” (Matt. 19:12), mutta esittää tässä yleisen säännön, viittaa uuteen, yllättävään mahdollisuuteen, jonka Jumalan armo avaa ihmiselle. ”Hän sanoi heille: ’Se ratkaisu ei sovellu kaikille, ainoastaan niille, joille se osa on annettu’” (Matt. 19:11).

Ihminen ei kykene yksin omalla voimallaan noudattamaan ja elämään Kristuksen rakkautta. *Hän kykenee tähän rakkauteen ainoastaan saamansa lahjan voimasta.* Samoin kuin Herra Jeesus saa rakkauden Isältään, samoin hän antaa sen ilmaiseksi edelleen opetuslapsilleen: ”Niin kuin Isä on rakastanut minua, niin olen minä rakastanut teitä. Pysykää minun rakkaudessani” (Joh. 15:9). *Kristuksen lahja on hänen Henkensä,* jonka ensimmäinen hedelmä on rakkaus (Gal. 5:22): ”Jumala on vuodattanut rakkautensa meidän sydämiimme antamalla meille Pyhän Hengen” (Room. 5:5). Pyhä Augustinus kysyy: ”Saako rakkaus meidät noudattamaan käskyjä, vai saako käskyjen noudattaminen meidät rakastamaan?” Ja hän vastaa: ”Mutta kuka voi epäillä sitä, että rakkaus tulee ensin? Sillä, joka ei rakasta, ei ole syytä noudattaa käskyjä.”²⁹

23. ”Hengen laki, joka antaa elämän Kristuksen Jeesuksen yhteydessä, on vapauttanut sinut synnin ja kuoleman laista” (Room. 8:2). Näillä sanoilla apostoli Paavali johtaa meidät tarkastelemaan (vanhan) lain ja armon (uuden lain) keskinäistä suhdetta pelastushistorian kannalta, joka on täyttynyt Kristuksessa. Paavali myöntää, että laille kuuluu kasvatusteh-

29 *In Johannis Evangelium tractatus*, 82, 3: CCL 36, 555.

tävä. Se opettaa syntisen ihmisen tuntemaan voimattomuutensa, riistää häneltä julkean itseriittoisuuden ja avaa hänet pyytämään ja ottamaan vastaan "elämän Hengessä". Vain tässä uudessa elämässä on mahdollista pitää käskyt. Uskon kautta Kristukseen meistä on tullut vanhurskaita (vrt. Room. 3:28): sen vanhurskauden, jota laki vaatii mutta jota se ei pysty antamaan, jokainen uskova löytää Herran Jeesuksen ilmoittamana ja antamana. Pyhä Augustinus tekee hienon yhteenvedon Paavalin lakia ja armoa koskevasta dialektiikasta: "Laki annettiin, jotta pyytäisimme armoa; armo annettiin, jotta noudattaisimme lakia."³⁰

Rakkautta ja evankeliumin mukaista elämää ei saa ensi sijassa pitää käskynä, sillä niiden vaatimukset ovat ihmisen voimia suuremmat. Ne toteutuvat ihmisen elämässä vain Jumalan lahjasta, joka armollaan eheyttää, parantaa ja muuttaa ihmissydämen: "Lain välitti Mooses, armon ja totuuden toi Jeesus Kristus" (Joh. 1:17). Näin ollen lupaus ikuisesta elämästä liittyy armon lahjaan, ja saamamme Hengen lahja on jo "meidän perintöosamme vakuutena" (Ef. 1:14).

24. Näin nähdään autenttisessa alkuperäisyydessään käsky rakkauteen ja täydellisyyteen, johon se suuntautuu: *on kyse mahdollisuudesta, joka avataan ihmiselle yksinomaan armosta, Jumalan lahjana, hänen rakkaudestaan*. Toisaalta tietoisuus tämän lahjan saamisesta, siitä, että meillä on Jeesuksessa Kristuksessa omanamme Jumalan rakkaus, synnyttää ja tukee *vastuullista vastausta*, jolla rakastamme täysin Jumalaa ja veljiämme, kuten apostoli Johannes muistuttaa painokkaasti ensimmäisessä kirjeessään: "Rakkaat ystävät, rakastakaamme toisiamme, sillä rakkaus on Jumalasta. Jokainen, joka rakastaa, on syntynyt Jumalasta ja tuntee Jumalan. Joka ei rakasta,

30 *De spiritu et littera*, 19, 34: CSEL 60, 187.

ei ole oppinut tuntemaan Jumalaa, sillä Jumala on rakkaus ... Rakkaat ystävät! Kun Jumala on meitä näin rakastanut, tulee meidänkin rakastaa toisiamme ... Me rakastamme, koska Jumala on ensin rakastanut meitä” (1. Joh. 4:7- 8, 11, 19).

Pyhä Augustinus on rukouksessaan ilmaissut yksinkertaisin ja syvällisin sanoin, kuinka Herran armo ja ihmisen vapaus, lahja ja tehtävä liittyvät erottamattomasti yhteen: *“Da quod iubes et iube quod vis”* (Anna, mitä käsket, ja käske, mitä tahdot).³¹

Lahja ei vähennä vaan vahvistaa rakkauden moraalisia vaatimuksia: “Tämä on hänen käskynsä: meidän tulee uskoa hänen Poikaansa Jeesukseen Kristukseen ja rakastaa toisiamme, niin kuin hän on meitä käsenyt” (1. Joh. 3:23). Ainoastaan sillä edellytyksellä, että pidämme käskyt, voimme ”pysyä” rakkaudessa, niin kuin Jeesus sanoo: ”Jos noudatatte käskyjäni, te pysytte minun rakkaudessani, niin kuin minä olen noudattanut Isäni käskyjä ja pysyn hänen rakkaudessaan” (Joh. 15:10).

Pyhä Tuomas käsitti Jeesuksen moraalisen sanoman ja apostolien julistuksen syvimmän olemuksen ja kirjoitti suurenmoisen yhteenvedon idän ja lännen kirkkoisien, varsinkin pyhän Augustinuksen³² suuresta traditiosta: *“Uusi laki on uskon kautta Kristukseen suotu Pyhän Hengen armo.”*³³ Ulkoiset määräykset, joista evankeliumi myös puhuu, joko valmistavat ihmistä tähän armoon tai auttavat sitä vaikuttamaan elämässä. Uusi laki ei nimittäin tyydy vain sanomaan, mitä meidän on tehtävä, vaan se antaa myös voiman ”tehdä totuuden” (vrt. Joh. 3:21). Pyhä Johannes Khrysostomos huomautti, että uusi laki annettiin juuri Pyhän Hengen laskeutuessa taivaas-

31 *Confessiones*, X, 29, 40: CCL 27, 176; vrt. *De gratia et libero arbitrio*, XV: PL 44, 899.

32 Vrt. *De spiritu et littera*, 21, 36; 26, 46: CSEL 60, 189-190; 200-201.

33 Vrt. *Summa Theologiae* I-II, q. 106, a. 1 c. ja ad 2.

ta helluntaipäivänä, ja että apostolit eivät astuneet vuorelta "kantaen käsissään kivitauluja niin kuin Mooses, vaan he kantoivat tullessaan Pyhää Henkeä sydämessään ... muututtuaan hänen armostaan eläväksi laiksi, eläväksi kirjaksi."³⁴

"Minä olen teidän kanssanne kaikki päivät maailman loppuun asti" (Matt. 28:20)

25. Jeesuksen keskustelua rikkaan nuorukaisen kanssa käydään jossakin mielessä *jokaisena historian aikakautena*, myös nykyisin. Kysymys: "Opettaja, mitä hyvää minun on tehtävä saadakseni ikuisen elämän?" herää jokaisen ihmisen sydämessä, ja aina ja ainoastaan Kristus tarjoaa siihen täydellisen ja ratkaisevan vastauksen. Opettaja, joka opettaa Jumalan käskyjä ja kutsuu seuraajakseen ja lahjoittaa armon uuteen elämään, on aina keskellämme läsnä ja jatkaa työtään lupauksensa mukaisesti: "Katso, minä olen teidän kanssanne kaikki päivät maailman loppuun asti" (Matt. 28:20). *Kristuksen yhtäaikaisten läsnäolo eri aikoina eläneiden ihmisten keskuudessa toteutuu hänen ruumiissaan, kirkossa*. Siksi Herra lupasi lähettää opetuslapsilleen Pyhän Hengen. Henki muistuttaa heille hänen käskyistään ja auttaa heitä käsittämään ne (vrt. Joh. 14:26). Hän on myös maailmassa uuden elämän alku ja lähde (vrt. Joh. 3:5-8; Room. 8:1-13).

Moraalista elämää koskevat käskyt, jotka Jumala oli antanut vanhassa liitossa ja jotka uudessa ja ikuisessa liitossa saivat täyttymyksensä ihmiseksi tulleen Jumalan Pojan persoonassa, *täytyy säilyttää uskollisesti ja toteuttaa jatkuvasti* eri kulttuureissa historian eri aikoina. Jeesus uskoi niiden tulkitsemisen apostoleilleen ja heidän seuraajilleen luvaten heille

34 *In Matthaeum*, hom. I, 1: PG 57, 15.

siihen totuuden Hengen erityisen avun: ”Joka kuulee teitä, kuulee minua” (Luuk. 10:16). Pyhän Hengen valossa ja voimalla apostolit ovat täyttäneet tehtävänsä julistaa evankeliumia ja opettaa Herran tietä (vrt. Ap.t. 18:25) opettaen erityisesti Kristuksen seuraamista ja jäljittelemistä: ”Minulle elämä on Kristus” (Fil. 1:21).

26. *Apostolien moraalikatekeesiin* kuuluu kehotusten ja historiallisiin ja kulttuurisiin tilanteisiin liittyvien neuvojen ohella tarkkoja käyttäytymissäantöjä sisältävä eettinen opetus. Se näkyy heidän kirjeissään, joihin sisältyy Pyhän Hengen ohjaamaa erilaisiin kulttuurioloihin tarkoitettua Herran käskyn tulkintaa (vrt. Room. 12-15, 1. Kor. 11-14, Gal. 5-6, Ef. 4-6, Kol. 3-4, 1. Piet. ja Jaak.). Apostolit, joille oli uskottu evankeliumin julistaminen, ovat kirkon alkuhetkistä asti pastoraalissa vastuussaan *valvoneet kristittyjen oikeaa käyttäytymistä*,³⁵ samoin kuin he ovat valvoneet uskon puhtautta ja Jumalan lahjojen jakamista sakramenteissa.³⁶ Ensimmäiset kristityt, jotka olivat syntyisin sekä juutalaisista että muista kansoista, eivät eronneet pakanoista vain uskoltaan ja liturgialtaan vaan myös uuden lain innoittamalta moraaliselta toiminnaltaan.³⁷ Kirkko on näet samanaikaisesti sekä uskon- että elämänyhteisö. Sen elämänohjeena on ”rakkautena vaikuttava usko” (Gal. 5:6).

Yksikään särö ei saa uhata *uskon ja elämän harmoniaa*. *Kirkon ykseyttä* eivät loukkaa ainoastaan sellaiset kristityt, jotka torjuvat ja vääristävät uskon totuuksia, vaan nekin, jotka eivät tunnusta niitä moraalisia velvollisuuksiaan, joihin evan-

35 Vrt. Ireneus, *Adversus haereses*, IV, 26, 2-5: SCh 100/2, 718-729.

36 Vrt. Justinus, *Apologia*, 1, 66: PG 6, 427-430.

37 Vrt. 1. Piet. 2:12s.; vrt. *Didakhé*, II, 2: *Patres Apostolici*, ed. F.X. Funk, I, 6-9; Clemens Aleksandrialainen, *Paedagogus*, I, 10; II, 10: PG 8, 355-364; 497-536; Tertullianus, *Apologeticum*, IX, 8: CSEL, 69, 24.

keliumi kutsuu heitä (vrt. 1. Kor. 5:9-13). Apostolit torjuivat päättäväisesti sydämen asenteen ja sitä ilmaisevien ja todistavien tekojen erottamisen toisistaan (vrt. 1. Joh. 2:3-6), ja apostolien ajoista lähtien kirkon paimenet ovat selvästi tuominneet niiden toiminnan, jotka opetuksellaan tai käytöksellään ovat edistäneet hajaannusta.³⁸

27. Jeesus uskoi apostoleilleen tehtävän edistää ja säilyttää uskoa ja moraalista elämää kirkon ykseydessä (vrt. Matt. 28:19-20). Tämä tehtävä jatkuu heidän seuraajiensa palveluvirassa. Tämä ilmenee *elävästä traditiosta*, jonka kautta – niin kuin Vatikaanin II kirkolliskokous opettaa – ”kirkko opetuksessaan, elämässään ja kultissaan jatkaa ja välittää edelleen kaikille sukukunnille kaikkea, mitä se itse on ja mitä se uskoo. Tämä apostoleilta peritty traditio jatkuu Pyhän Hengen avulla kirkossa.”³⁹ Pyhässä Hengessä kirkko ottaa vastaan ja välittää edelleen pyhät kirjoitukset todistuksena Jumalan ”suurista teoista” historiassa (vrt. Luuk. 1:49). Kirkkoisien ja kirkon opettajien suulla se tunnustaa totuutta lihaksi tulleesta Sanasta, toteuttaa hänen käskyjään ja rakkauttaan pyhiensä elämässä ja marttyyriensa uhrissa ja viettää hänen toivoaan liturgiassa. Traditiossa kristityt ottavat vastaan ”evankeliumin elävän äänen”⁴⁰ uskollisena ilmauksena Jumalan viisaudesta ja tahdosta.

Herran lain *autenttinen tulkinta* kehittyi traditiossa Pyhän Hengen avulla. Henki itse, joka on Jeesuksen käskyjen ja opetuksen ilmoittamisen lähde, takaa, että ne säilytetään pyhänä, niitä selitetään uskollisesti ja sovelletaan oikein eri aikoina ja

38 Vrt. Ignatios Antiokialainen, *Ad Magnesios*, VI, 1-2: *Patres Apostolici*, ed. F.X. Funk, I, 234-235; Ireneus: *Adversus haereses*, IV, 33, 1.6.7: *SCh* 100/2, 802-805; 814-815; 816-819.

39 *Dei Verbum*, 8.

40 Vrt. *Dei Verbum*, 8.

eri paikoissa. Tämä käskyjen ”toteuttaminen” on merkki ja hehdelmä syvällisemmästä ilmoituksen käsittämisestä ja uusien historiallisten ja kulttuuritilanteiden ymmärtämisestä uskon valossa. Se voi kuitenkin vain vahvistaa ilmoituksen pysyvän pätevyuden ja seurata tulkintaa, jonka kirkon opetuksen ja elämän suuri traditio antaa ja josta todistavat kirkkoisien opetus, pyhien elämä, kirkon liturgia ja opetusviran opetus.

Kirkolliskokous sanoo, että ”Jumalan sanan autenttinen tulkinta, olipa se sitten kirjaan pantu tai kirkon elämän puitteissa välitetty, on uskottu yksin kirkon elävälle opetusviralle, ja se käyttää valtaansa Jeesuksen Kristuksen nimissä”.⁴¹ Näin kirkko on elämässään ja opetuksessaan ”totuuden pylvä ja perustus” (1. Tim. 3:15), myös moraalista toimintaa koskevan totuuden perustus. Itse asiassa ”kirkon tehtävään kuuluu julistaa aina ja kaikkialla myös yhteiskunnallista järjestystä ohjaavia moraalisia perusteita. Samoin sen tulee lausua arvionsa mistä tahansa inhimillisestä todellisuudesta, jos ihmispersonan perustavanlaatuiset oikeudet tai sielujen pelastus sitä vaativat”.⁴²

Mitä tulee kysymyksiin, jotka ovat tunnusomaisia nykyiselle moraalikeskustelulle ja joiden pohjalta on syntynyt uusia virtauksia ja teorioita, opetusvirka tuntee uskollisuudessaan Jeesusta Kristusta ja kirkon tradition jatkuvuutta kohtaan pakottavaksi velvollisuudekseen tuoda julki oman arvionsa ja opetuksensa auttaakseen ihmistä totuuden ja vapauden tiellä.

41 *Dei Verbum*, 10.

42 CIC, can. 747, 2.

TOINEN LUKU

”Älkää mukautuko tämän maailman menoon.”

(Room. 12:2)

Kirkko ja joidenkin nykyisten moraaliteologian suuntausten arviointi

Terveen opin opettaminen (vrt. Tit. 2:1)

28. Mietiskelymme Jeesuksen ja rikkaan nuorukaisen välisestä keskustelusta auttaa meitä tiivistämään olennaisen sisällön Vanhan ja Uuden testamentin ilmoituksen moraalista toimintaa koskevasta opetuksesta. Siihen kuuluvat *ihmisen toiminta kuuliaisena Jumalalle*, joka ”yksin on hyvä”; *ihmisen tekoihin liittyvän moraalisen hyvän ja iankaikkisen elämän välinen yhteys*; *Kristuksen seuraaminen*, joka avaa ihmiselle täydellisen rakkauden näköalan, ja *Pyhän Hengen lahja*, joka on ”uuden luomuksen” (vrt. 2. Kor. 5:17) moraalisen elämän lähde ja tuki.

Moraalia koskevia kysymyksiä mietiskellessään kirkko

on pitänyt aina mielessään sanat, jotka Jeesus sanoi rikkaalle nuorukaiselle. Pyhä Raamattu onkin aina kirkon moraaliopetuksen elävä ja hedelmällinen lähde. Vatikaanin II kirkolliskokous muistutti, että evankeliumi on ”koko pelastavan totuuden ja elämänohjeiden lähde”.⁴³ Kirkko on uskollisesti säilyttänyt sen, mitä Jumalan sana opettaa, ei ainoastaan totuuksista, jotka on uskottava, vaan myös moraalisesta toiminnasta, toiminnasta, joka on ”Jumalalle mieleen” (vrt. 1. Tess. 4:1). Tällöin se on toteuttanut *opillista kehitystä* vastaavalla tavalla kuin uskon totuuksiinkin nähden. Pyhän Hengen auttamana, joka johtaa kirkon koko totuuteen (vrt. Joh. 16:13), kirkko ei ole lakannut eikä voi koskaan lakata tutkimasta ”lihaksi tulleen Sanan salaisuutta”, jossa ”ihmisen salaisuus tulee todella selvästi näkyviin”.⁴⁴

29. Kirkon moraalikysymyksiä koskeva mietiskely, joka aina tapahtuu Kristuksen, ”hyvän opettajan” valossa, on kehittynyt erityiseksi teologiseksi tieteenalaksi, jota kutsutaan *moraaliteologiaksi*. Se on tiedettä, joka ottaa vastaan ja tutkii Jumalan ilmoitusta, mutta samalla vastaa ihmisjärjen vaatimuksia. Moraaliteologia on mietiskelyä, joka koskee ”moraalisuutta”, siis inhimillisten tekojen ja niitä tekevän ihmispersoonan hyvää ja pahaa; tässä mielessä se on kaikkien saavutettavissa. Se on kuitenkin myös teologiaa, koska se tunnistaa moraalisen toiminnan alun ja päämäärän hänessä, joka ”yksin on hyvä” ja joka antaessaan itsensä ihmiselle Kristuksessa tarjoaa hänelle jumalallisen elämän autuutta.

Vatikaanin II kirkolliskokous kehotti tieteenharjoittajia osoittamaan ”erityistä huolenpitoa moraaliteologian täydellistämiseen, jotta sen tieteellinen esittäminen saisi enemmän

43 *Dei Verbum*, 7.

44 *Gaudium et spes*, 22.

ravintoa pyhän Raamatun opetuksesta ja siten valaisisi uskovien kutsumuksen suuruutta Kristuksessa ja heidän velvollisuuttaan tuottaa hedelmää rakkaudessa maailman elämän hyväksi”.⁴⁵ Samoin kirkolliskokous kehotti teologeja: ”Teologien tulee noudattaa tieteellisen teologian omia menetelmiä ja vaatimuksia, mutta heitä kehoitetaan sen lisäksi etsimään yhä soveliaampia tapoja välittää uskonoppia oman aikansa ihmisille. Eri asia on nimittäin itse uskon aarre eli uskon totuudet, eri asia taas se tapa, jolla niitä julistetaan, kunhan vain säilytetään sama merkitys ja sama sisältö.”⁴⁶ Siksi kirkolliskokous kehotti myös kaikkia uskovia mutta erityisesti teologeja: ”Uskovien on siis eletävä hyvin läheisessä suhteessa muiden oman aikansa ihmisten kanssa ja koettava ymmärtää täydellisesti heidän ajattelu- ja tuntemistapojaan, jotka tulevat näkyviin hengensivistyksessä.”⁴⁷ Monien teologien työ onkin jo kirkolliskokouksen rohkaisema kantanut hedelmää mielenkiintoisina ja hyödyllisinä ajatuksina uskon totuuksista, jotka kristittyjen on uskottava ja sovellettava elämäänsä, ilmaistuina aikamme ihmisten tunteja ja kysymyksiä paremmin vastaavassa muodossa. Kirkko ja erityisesti piispat, joille Jeesus Kristus on ennen kaikkea uskonut opettamisen palveluviran, ottavat työn tulokset kiitollisina vastaan ja rohkaisevat teologeja jatkamaan työtään aidossa ”Herran pelossa, joka on viisauden alku” (vrt. Sananl. 1:7).

Samaan aikaan on kirkolliskokouksen jälkeisessä teologisessa keskustelussa kehittynyt *joitakin kristillisen moraalien tulkintoja, jotka eivät ole ”terveen opetuksen”* (2. Tim. 4:3) kanssa *yhteesopivia*. Kirkon opetusviran tarkoitus ei ole pakottaa uskoville mitään tiettyä teologista saati filosofista järjestelmää, mutta voidakseen säilyttää Jumalan sanan pyhänä ja selittää

45 *Optatam totius*, 16.

46 *Gaudium et spes*, 62.

47 *Gaudium et spes*, 62.

sitä uskollisesti⁴⁸ opetusviran velvollisuus on tuoda julki tiettyjen teologisten ajatussuuntausten ja joidenkin filosofisten lausumien ristiriita ilmoitetun totuuden kanssa.⁴⁹

30. Kääntyessäni tällä kiertokirjeellä teidän puoleenne, veljeni piispanvirassa, haluan esittää ne *periaatteet, jotka ovat tarpeen erottaaksemme sen, mikä on vastoin "tervettä opetusta"*. Käsittelemme niitä kirkon moraaliopetuksen aineksia, jotka näyttävät nykyisin olevan erityisesti alttiina erehdykselle, moniselitteisyydelle tai unohtamiselle. Ne ovat kuitenkin aineksia, joista riippuu "vastaus ihmiselämän ratkaisemattomiin arvoituksiin, jotka nyt niin kuin entisinäkin aikoina askarruttavat suuresti ihmissydämiä: Mitä ihminen on? Mikä on meidän elämämme tarkoitus ja päämäärä? Mitä on hyvä, mitä on synti? Mistä tulee kärsimys ja mikä tarkoitus sillä on? Mikä on tie oikeaan onneen? Mitä on kuolema, mitä kuolemanjälkeinen tuomio ja palkka? Ja viimeksi: Mikä on se olemassaolomme perimmäinen ja sanoin kuvaamaton salaisuus, josta olemme saaneet alkumme ja jota kohti olemme menossa?"⁵⁰

Nämä ja muutkin kysymykset – kuten: Mitä vapaus on ja millä tavalla se liittyy Jumalan lain sisältämään totuuteen? Mikä asema omallatunnolla on ihmisen moraalisen luonteen muovautumisessa? Kuinka voidaan tunnistaa ihmispersoonan oikeudet ja velvollisuudet sopusoinnussa hyvää koskevan totuuden kanssa? – voidaan tiivistää peruskysymykseksi, jonka nuori mies esittää evankeliumissa Jeesukselle: "Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?" Koska Jeesus lähetti kirkon julistamaan evanke-

48 *Dei Verbum*, 10.

49 Vrt. Vatikaanin I kirkolliskokous, dogmaattinen konstituutio *Dei Filius* katolisesta uskosta, luku 4.

50 Vatikaanin II kirkolliskokous, julistus *Nostra aetate* Kirkon suhteesta eikristillisiin uskontoihin, 1.

liumia kaikille kansoille ja opettamaan heitä noudattamaan kaikkea, mitä hän oli käskenyt noudattaa (vrt. Matt. 28:19-20), *kirkko antaa tänäänkin hyvään opettajan vastauksen*, jossa on valoa ja voimaa ratkaista kaikkein kiistellyimmätkin ja monitahoisimmatkin kysymykset. Tämä valo ja voima pakottavat kirkkoa jatkuvasti kehittämään sekä dogmaattista että moraalialue koskevaa tarkasteluaan tieteenalojen välisessä kontekstissa, mikä erityisesti uusissa ongelmissa on välttämätöntä.⁵¹

Tässä valossa ja tässä voimassa *kirkon opetusvirka toteuttaa erottelutehtävänsä* kuunnellen ja noudattaen apostoli Paavaliin kehoitusta Timoteukselle: ”Minä vannotan sinua Jumalan ja Kristuksen Jeesuksen nimessä, hänen, joka on tuomitseva elävät ja kuolleet, ja hänen ilmestymisensä ja hänen valtakuntansa kautta: julista sanaa, astu esiin sopivaan ja sopimattomaan aikaan, nuhtele, moiti ja kehoita, aina kärsivällisesti opettaen. Tulee näet aika, jolloin ihmiset eivät siedä kuulla tervettä opetusta vaan haalivat itselleen halunsa mukaisia opettajia kuullakseen sitä mitä kulloinkin mieli tekee. He tukivat korvansa totuudelta ja kääntyvät kuuntelemaan taruja. Mutta pysy sinä järkeväenä kaikissa tilanteissa, kestä vaivat, julista evankeliumia ja hoida virkasi tehtävät” (2. Tim. 4:1-5; vrt. Tit. 1:10, 13-14).

”Te opitte tuntemaan totuuden, ja totuus tekee teistä vapaita” (Joh. 8:32)

31. Nykyisen moraalijattelun kiistellyimmät ja eri tavoin ratkaistut ongelmat liittyvät kaikki eri tavoin yhteen perusongelmaan: kysymykseen *ihmisen vapaudesta*. Aikamme on epäilemättä saavuttanut hyvin selvän tajun vapaudesta.

51 *Gaudium et spes*, 43-44.

”Ihmispersoonan arvokkuus tajutaan meidän päivinämmehä selvemmin”, totesi jo kirkolliskokouksen julistus uskonnonvapaudesta *Dignitatis humanae*.⁵² Siitä seuraa vaatimus, että ”ihmisten on toiminnassaan saatava käyttää ja noudattaa omaa arvostelukykyään ja vapauttaan, ei pakon alaisina, vaan tietoisina velvollisuuksistaan”.⁵³ Varsinkin oikeus uskonnonvapauteen ja omantunnon kunnioittamiseen sen matkalla kohti totuutta nähdään yhä enemmän ihmisoikeuksien perustuksena kokonaisuudessaan.⁵⁴

Tämä terävöitynyt ihmispersoonan arvokkuuden ja aihnukertaisuuden taju samoin kuin omantunnon kehitykselle kuuluva kunnioitus on varmasti eräs modernin kulttuurin positiivisista saavutuksista. Tämä itsessään tosi havainto on saanut monenlaisia, enemmän tai vähemmän asiaankuuluvia ilmauksia, joista jotkin jättävät huomiotta totuuden ihmisestä Jumalan luomana olentona ja Jumalan kuvana. Näitä ilmauksia täytyy korjata ja puhdistaa uskon valossa.⁵⁵

32. Monet nykyiset ajatussuunnat ovat menneet niin pitkälle, että ne ovat *korottaneet vapauden absoluuttiseksi arvoksi, kaikkien muiden arvojen lähteeksi*. Näin tapahtuu opetuksessa, jolta on kadonnut transsendenssin taju tai joka on selvästi ateistista. Yksityisestä omastatunnosta tehdään moraalisten ratkaisujen ylin aste, joka päättää kategorisesti ja erehtymättömästi,

52 Vatikaanin II kirkolliskokous, julistus *Dignitatis humanae* uskonnonvapaudesta, 1, jossa viitataan Johannes XXIII:n kiertokirjeeseen *Pacem in terris* (11. huhtikuuta 1963): AAS 55 (1963), 279 sekä 265, ja Pius XII:n radiopuheeseen 24. joulukuuta 1944: AAS 37 (1945), 14.

53 *Dignitatis humanae*, 1.

54 Vrt. *Redemptor hominis*, 17: AAS 71 (1979), 295-300; puhe 5. kansainväliselle juristikollokviumille (10. maaliskuuta 1984), 4: *Insegnamenti* VII, 1 (1984), 656; Uskonopin kongregatio, instruktio *Libertatis conscientia* kristillisestä vapaudesta ja vapautuksesta (22. maaliskuuta 1986), 19: AAS 79 (1987), 561.

55 Vrt. *Gaudium et spes*, 11.

mikä on hyvää ja paha. Toteamukseen, että on velvollisuus noudattaa omaatuntoa, liitetään epäoikeutetusti toteamus, että moraalinen ratkaisu on tosi vain siksi, että se on peräisin omastatunnosta. Tällöin ehdoton vaatimus totuuteen joutuu kuitenkin väistymään esimerkiksi sellaisten kriteerien kuin vilpittömyyden, autenttisuuden tai "itsensä kanssa sopusoinnussa olemisen" tieltä, ja päädytään radikaalin subjektiiviseen käsitykseen moraalisesta ratkaisusta.

Niin kuin voimme heti huomata, *totuuskysymyksen kriisi* ei ole tällaiselle kehitykselle vieras. Kun kadotetaan ajatus uni-versaalista hyvää koskevasta totuudesta, jonka voi tuntea ihmisjärjellä, muuttuu väistämättä myös käsitys omastatunnosta. Omaatuntoa ei nähdä enää alkuperäisessä todellisuudessaan, ihmisen ymmärryksen tapahtumana, joka soveltaa yleistä tietoisuutta hyvästä tiettyyn tilanteeseen ja sillä perusteella ratkaisee, mikä on oikea, tällä hetkellä valittava menettelytapa; nyt yksityiselle omalletunnolle on myönnetty etuoikeus päättää itsenäisesti hyvän ja pahan kriteerit ja toimia sen mukaisesti. Tällainen näkemys on täysin individualistista etiikkaa, jossa jokainen yksilö kohtaa oman totuutensa, joka eroaa toisten totuuksista. Äärimmäisenä seurauksena tämä individualismi päättyy jopa kieltämään ajatuksen ihmisluonnosta.

Tämän tapaiset käsitykset muodostavat lähtökohdan ajatussuunnille, jotka asettavat moraalilain ja omantunnon, luonnon ja vapauden radikaalisti toistensa vastakohdiksi.

33. Vapautta ihannoidessaan mutta samalla paradoksaalisesti sitä vastustaessaan *moderni kulttuuri asettaa saman vapauden radikaalisti kyseenalaiseksi*. Joukko tieteenaloja, joita kutsutaan yhteisesti humanistisiksi tieteiksi, on aivan oikein kiinnittänyt huomiota psykologisiin ja yhteiskunnallisiin tekijöihin,

jotka haittaavat inhimillisen vapauden harjoittamista. Näiden tekijöiden tunnistaminen ja niihin kiinnitetty huomio ovat tärkeitä saavutuksia, joita on voitu käyttää hyväksi monilla elämänalueilla, muun muassa pedagogiassa ja oikeudenkäytössä. Mutta jotkut ylittävät ne johtopäätökset, jotka näistä huomioista voidaan oikeutetusti tehdä, ja päätyvät kyseenalaistamaan tai jopa kieltämään inhimillisen vapauden todellisuuden.

Tässä on mainittava myös jotkin antropologian tieteellisen tutkimuksen harhaanjohtavat tulkinnat. Ihmiskunnan moninaisten tapojen, tottumusten ja instituutioiden perusteella päädytään, ellei suorastaan universaalien inhimillisten arvojen kieltämiseen, vähintäänkin relativistiseen moraalikäsitelyseen.

34. "Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?" *Kysymys moraalista*, johon Kristus vastaa, *ei voi jättää huomiotta kysymystä vapaudesta, vaan asettaa sen keskipisteeksi*, sillä ilman vapautta ei ole moraalikaan: "Ihminen ei voi kääntyä hyvään ilman vapautta."⁵⁶ *Mistä vapaudesta nyt puhutaan?* Kirkolliskokous esitti aikalaisillemme – jotka "täydellä syyllä pitävät suuressa arvossa ja tavoittelevat innokkaasti" vapautta, mutta "usein vaalivat sitä väärällä tavalla, ikään kuin se antaisi luvan tehdä kaikkea mikä miellyttää, myös pahaa" – "todellisen" vapauden: "Todellinen vapaus on taas erinomainen merkki Jumalan kuvasta ihmisessä. Jumalahan tahtoi jättää ihmisen omien ratkaisujen varaan (Sir. 15:14), jotta tämä omasta halustaan etsisi Luojaansa ja pitäen kiinni hänestä saavuttaisi vapaaehtoisesti runsaan ja onnellisen täydellisyyden."⁵⁷ Vaikka jokaisella ihmisellä on oikeus

56 *Gaudium et spes*, 17.

57 *Gaudium et spes*, 17.

tulla kunnioitetuksi totuutta etsiessään, jokaisella on myös vakava moraalinen velvollisuus etsiä totuutta ja pitää siitä kiinni tultuaan sen tuntemaan.⁵⁸ Tässä mielessä omantunnon oikeuksien erinomainen puolustaja, kardinaali John Henry Newman, sanoo: ”Omallatunnolla on oikeuksia, koska sillä on velvollisuuksia.”⁵⁹

Jotkin nykyisen moraaliteologian suunnat tulkitsevat edellä mainittujen subjektivististen ja individualististen virtausten vaikutuksesta uudella tavalla vapauden suhdetta moraalilakiin, ihmisluontoon ja omaantuntoon ja esittävät uudenlaisia kriteerejä tekojen moraaliseen arviointiin. Näille erilaisille suuntauksille on yhteistä se, että ne heikentävät *vapauden riippuvuutta totuudesta* tai jopa kieltävät sen.

Halutessamme tutkia näitä suuntauksia kriittisesti todeskemme, mikä niissä on oikeutettua, hyödyllistä ja arvokasta, sekä osoittaaksemme myös niiden moniselitteisyyden, vaarat ja erehdykset, meidän täytyy koetella niitä sen perusriippuvuuden valossa, jolla vapaus liittyy totuuteen. Tämä riippuvuus saa selkeimmän ja ohjeellisimman ilmauksensa Kristuksen sanoissa: ”Te opitte tuntemaan totuuden, ja totuus tekee teistä vapaita” (Joh. 8:32).

58 Vrt. *Dignitatis humanae*, 2; vrt. myös Gregorius XVI, kiertokirje *Mirari vos arbitramur* (15. elokuuta 1832): Acta Gregorii Papae XVI, 169-174; Pius IX, kiertokirje *Quanta cura* (8. joulukuuta 1864): Pii IX P.M. Acta, I, 3, 687-700; Leo XIII, kiertokirje *Libertas praestantissimum* (20. kesäkuuta 1888): Leonis XIII P.M. Acta, VIII, Romae 1889, 212-246.

59 *A Letter Addressed to His Grace the Duke of Norfolk: Certain Difficulties Felt by Anglicans in Catholic Teaching* (Uniform Edition: Longman, Green and Company, London 1868-1881), vol. 2, 250.

I Vapaus ja laki

”Vain siitä puusta, joka antaa tiedon hyvästä ja pahasta, älä syö” (1. Moos. 2:17)

35. Ensimmäisessä Mooseksen kirjassa sanotaan: ”Herra Jumala sanoi ihmiselle: ‘Saat vapaasti syödä puutarhan kaikista puista. Vain siitä puusta, joka antaa tiedon hyvästä ja pahasta, älä syö, sillä sinä päivänä, jona siitä syöt, olet kuoleman oma’” (1. Moos. 2:16-17).

Tässä kuvassa ilmoitus opettaa meille, että *valta ratkaista hyvä ja paha ei kuulu ihmiselle, vaan yksin Jumalalle*. Ihminen on tosin vapaa, sillä hän voi ymmärtää ja omaksua Jumalan käskyt. Hänen vapautensa on lisäksi hyvin laaja, sillä hän saa syödä ”puutarhan kaikista puista”. Vapaus ei ole kuitenkaan rajatonta. Sen täytyy pysähtyä sen puun edessä, ”joka antaa tiedon hyvästä ja pahasta”, koska vapaus on kutsuttu omaksuma se moraalilaki, jonka Jumala antaa ihmiselle. Itse asiassa juuri tässä omaksumisessaan ihmisen vapaus toteutuu aidosti ja täydesti. Jumala, joka yksin on hyvä, tietää tarkoin, mikä ihmiselle on hyväksi, ja rakkaudessaan hän näyttää sen ihmiselle käskyissään.

Jumalan laki ei siis vähennä eikä poista ihmisen vapautta, vaan päinvastoin suojelee ja edistää sitä. Monet aikamme kulttuurivirtaukset ovat synnyttäneet eettisiä suuntauksia, jotka keskittyvät *oletettuun ristiriitaan vapauden ja lain välillä*. Tällaiset opit antavat yksittäisille ihmisille tai yhteiskuntaryhmillä kyvyn ratkaista kysymys hyvästä ja pahasta. Inhimillinen vapaus pystyisi siten ”luomaan arvoja” ja omistamaan totuuden; totuutta pidetään jopa vapauden luomuksena. Näin ollen vapaudella olisi oikeus vaatia sellaista moraalista

autonomiaa, joka käytännössä merkitsisi sen ehdotonta suverenisuutta.

36. Aikamme autonomiavaatimus on luonnollisesti *vaikuttanut myös katoliseen moraaliteologiaan*. Vaikka moraaliteologia ei varmasti koskaan ole halunnut asettaa ihmisen vapautta Jumalan lain vastakohtaksi eikä kyseenalaistaa moraalien lopullista uskonnollista perustaa, se on kuitenkin joutunut ajattelemaan perusteellisesti uudelleen järjen ja uskon roolia niiden moraalien tunnistamisessa, jotka liittyvät ”maailman sisäiseen” toimintaan ihmistä itseään, toisia ja aineellista maailmaa kohtaan.

On tunnustettava, että tämän uudelleen ajattelun taustalla on joitakin oikeutettuja huolenaiheita, jotka suurelta osin kuuluvat katolisen ajattelun parhaaseen traditioon. Vatikaanin II kirkolliskokouksen kehotuksesta⁶⁰ haluttiin edistää dialogia modernin kulttuurin kanssa siten, että osoitettiin luonnollisen moraalilain piiriin kuuluvien moraalien rationaalinen – ja siis yleisesti käsitettävä ja välitettävä – luonne.⁶¹ Haluttiin myös vahvistaa niistä johtuvien eettisten vaatimusten sisäinen luonne; ne velvoittavat tahtoa vain siksi, että ihmisen järki ja – konkreettisesti – henkilökohtainen omatunto ensin tunnustaa ne.

Unohtaan sen, että ihmisjärki on riippuvainen Jumalan viisaudesta ja että nykyisessä langenneen luonnon tilassa Jumalan ilmoitus on välttämätön ja vaikuttava todellisuus myös luonnollisen järjestyksen piiriin kuuluvien moraalisten totuuksien tuntemiseksi,⁶² jotkut ovat päätyneet teoriaan *järjen täydellisestä suvereeniudesta* sellaisten moraalien alueel-

60 Vrt. *Gaudium et spes*, 40, 43.

61 Vrt. *Summa theologiae*, I-II, q. 71, a. 6; ks. myös ad 5um.

62 Vrt. Pius XII, kiertokirje *Humani generis* (12. elokuuta 1950): AAS 42 (1950), 561-562.

la, jotka säätävät elämän oikeaa järjestystä tässä maailmassa. Nämä normit kuuluvat heidän mukaansa täysin ”inhimillisen” moraalin alueelle: ne ilmentävät lakia, jonka ihminen itse autonomisesti säätää itselleen ja jonka lähde on yksinomaan ihmisen järki. Jumalaa ei voida mitenkään pitää tämän lain säätäjänä muuten kuin siinä mielessä, että ihmisjärki harjoittaa autonomista lainsäädäntöään Jumalalta saadun alkupe-
räisen kokonaisvaltuutuksen perusteella. Tässä ajattelussa on nyt päädytty Raamatun ja kirkon pysyvän opetuksen vastaisesti kieltämään Jumala luonnollisen moraalilain antajana ja se, että ihminen järkeään käyttämällä on osallinen ikuisesta laista, jonka säätäminen ei kuulu ihmiselle.

37. Halutessaan kuitenkin pitää moraalisen elämän kristillisessä kontekstissa jotkut moraaliteologit ovat kehittäneet, katolisen opetuksen vastaisesti,⁶³ jyrkän eron *eettisen järjestyksen* välillä, joka on inhimillistä alkuperää ja jolla on vain *maailman* sisäistä arvoa, ja toisaalta *pelastusjärjestyksen* välillä, jonka kannalta merkittäviä ovat vain jotkin Jumalaan ja lähimmäiseen suuntautuvat aikomukset ja sisäiset asenteet. Tämän seurauksena kielletään Jumalan ilmoituksen erityinen ja konkreettinen, universaalisti pätevä ja pysyvä moraalinen sisältö. Jumalan sana rajoittuisi vain tarjoamaan kehotuksia, yleistä ”pareneesia”, jota autonominen järki sitten täydentäisi aidosti ”objektiivisilla”, konkreettisiin historiallisiin tilanteisiin soveltuvilla normatiivisilla määräyksillä. Näin käsitetty autonomia johtaa luonnollisesti siihen, että kirkon ja sen opetusviran erityinen pätevyys säätää niin sanottua ”inhimillistä hyvää” koskevia moraalisia normeja kielletään: ne eivät kuuluisi ilmoituksen varsinaiseen sisältöön eikä niillä olisi sellai-

63 Vrt. Trenton kirkolliskokous, Sess. VI, dekreetti vanhurskauttamisesta (*Cum hoc tempore*), kaanonit 19-21: DS, 1569-1571.

sinaan merkitystä pelastumisessa.

Tällainen ihmisjärjen autonomian tulkinta johtaa, niin kuin jokainen voi nähdä, väitteisiin, jotka ovat katolisen opetuksen kanssa yhteensopimattomia.

Tällaisessa kontekstissa on ehdottoman välttämätöntä selvittää Jumalan sanan ja kirkon elävän tradition valossa ihmisen vapauden ja moraalilain peruskäsitteet samoin kuin niiden syvät sisäiset yhteydet. Vain siten voidaan vastata ihmisjärjen oikeutettuihin vaatimuksiin hyväksyen nykyisten moraaliteologian virtausten pätevät ainekset, vaarantamatta kuitenkaan kirkon moraalista perintöä väitteillä, jotka lähtevät väärästä autonomiakäsityksestä.

Jumala tahtoi jättää ihmisen "valinnanvapautensa valtaan" (Sir. 15:14)

38. Vatikaanin II kirkolliskokous selittää Sirakin kirjan sanoilla sitä "todellista vapautta", joka on "erinomainen merkki Jumalan kuvasta ihmisessä. Jumalahan tahtoi jättää ihmisen omien ratkaisujen varaan, jotta tämä omasta halustaan etsisi Luojaansa ja pitäen kiinni hänestä saavuttaisi vapaaehtoisesti runsaan ja onnellisen täydellisyyden".⁶⁴ Nämä sanat osoittavat, kuinka ihmeellisen syvä on *osallisuus siihen Jumalan hallintaan*, johon ihminen on kutsuttu. Sanat viittaavat siihen, että ihmisen hallintavalta ulottuu tietyssä mielessä häntä itseään korkeammalle. Tätä näkökulmaa on jatkuvasti korostettu ihmisen vapautta koskevassa teologisessa ajattelussa, jossa sitä kuvataan tietynlaisena kuninkuutena. Niinpä esimerkiksi pyhä Gregorios Nyssalainen kirjoittaa: "Henki osoittaa kuninkuutensa ja erinomaisuutensa ... siinä, että sillä ei ole her-

64 *Gaudium et spes*, 17.

raa ja että se on vapaa hallitsemaan itseään oman tahtonsa varassa autokraattisesti. Kenellä muulla on sellainen valta kuin kuninkaalla? ... Luodusta ihmisestä tuli näin muiden luotujen valtiias, sillä hänet on säädetty kaikkeuden Herran kaltaisena Herransa eläväksi kuvaksi, osalliseksi alkukuvansa arvoon ja nimeen.”⁶⁵

Jo *maailman hallinta* asettaa ihmiselle suuren ja vastuullisen tehtävän, joka edellyttää, että hän on vapaana kuuliainen Luojalle: ”täyttäkää maa ja ottakaa se valtaanne” (1. Moos. 1:28). Tästä näkökulmasta yksityiselle ihmiselle ja samoin ihmisten yhteisölle kuuluu tietty oikea autonomia, johon kirkolliskokouksen konstituutio *Gaudium et spes* kiinnittää erityistä huomiota. Kyseessä on ajalliseen todellisuuteen liittyvä autonomia, joka merkitsee, että ”luoduilla asioilla ja yhteisöillä on omat lakinsa ja arvonsa, jotka ihmisen on asteittain opittava tuntemaan, käyttämään ja panemaan järjestykseen”.⁶⁶

39. *Ihmisen huolenpitoon ja vastuulle* ei kuitenkaan uskottu ai-noastaan maailmaa, vaan *hänet itsensäkin*. Jumala on jättänyt hänet ”valinnanvapautensa valtaan” niin, että hän etsisi Luojansa ja saavuttaisi omasta halustaan täydellisyyden. Täydellisyyden saavuttaminen merkitsee *täydellisyyden rakentamista omassa itsessään henkilökohtaisesti*, sillä samoin kuin ihminen maailmaa hallitessaan muovaa sitä oman ymmärryksensä ja tahtonsa mukaan, samoin hän myös vahvistaa, kehittää ja luojittaa itsessään Jumalan kaltaisuutta toteuttaessaan moraalisesti hyviä tekoja.

Kirkolliskokous kehotti kuitenkin varomaan väärää käsitystä ajallisen todellisuuden autonomiasta, nimittäin sellaista, jonka mukaan ”luodut asiat eivät ole riippuvaisia Jumalas-

65 Gregorios Nyssalainen, *De hominis opificio*, c. 4: PG 44, 135-136.

66 *Gaudium et spes*, 36.

ta ja ihminen voi käyttää niitä ilman minkäänlaista suhdetta Luojaan".⁶⁷ Ihmisen kohdalla tällainen käsitys autonomiasta saa erityisen vahingollisia seurauksia ja lopulta se muuttuu ateismiksi: "Ilman Luojaahan luontokappale raukeaa tyhjiin ... unohtaessaan Jumalan luotu olento itse joutuu pimeyteen."⁶⁸

40. Toisaalta kirkolliskokous korostaa *ihmisjärjen aktiivista osuutta* moraalilain havaitsemisessa ja käytössä; moraalinen elämä vaatii ihmiselle ominaista luovuutta ja monipuolista ajattelua, jotka ovat hänen harkittujen tekojensa lähde ja perusta. Toisaalta järki ammentaa totuutensa ja auktoriteettinsa ikuisesta laista, joka ei ole muuta kuin Jumalan viisaus.⁶⁹ Moraalisen elämän perustana on siis ihmisen "oikean autonomian"⁷⁰ periaate, ihmisen, joka on tekojensa persoonallinen subjekti. *Moraalilaki tulee Jumalalta, joka on aina sen alkulähde.* Se on myös *ihmisen oma laki* Jumalan viisaudesta peräisin olevan luonnollisen järjen vuoksi. Niin kuin olemme nähneet, luonnollinen laki on "Jumalan meihin lahjoittama järjen valo. Sen avulla tiedämme, mitä meidän on tehtävä ja mitä vältettävä. Tämän valon ja tämän lain Jumala on lahjoittanut meille luomisessa."⁷¹ Käytännöllisen järjen oikea autonomia merkitsee, että ihmisessä asuu hänen omanaan hänelle ominainen Luojalta saatu laki. *Järjen autonomia ei voi kuitenkaan tarkoittaa sitä, että se loisi arvoja ja moraalisia normeja.*⁷² Autonomia, joka kieltää käytännölliseltä järjeltä osallisuuden Luojan ja

67 *Gaudium et spes*, 36.

68 *Gaudium et spes*, 36.

69 Vrt. *Summa theologiae*, I-II, q. 93, a. 3. ad 2um, jota Johannes XXIII siteerasi kiertokirjeessä *Pacem in terris* (11. huhtikuuta 1963): AAS 55 (1963), 271.

70 *Gaudium et spes*, 41.

71 Tuomas Akvinolainen, *In duo praecepta caritatis et in decem legis praecepta*. Prologus: *Opuscula theologica*, II, n. 1129, Ed. Taurinens. (1954), 245.

72 Vrt. puhe Yhdysvaltain piispoille ad limina-vierailun yhteydessä (15. lokakuuta 1988), 6: *Insegnamenti* XI, 3 (1988), 1228.

Lainsäätäjän viisauteen tai asettuu puolustamaan sen luovaa vapautta, joka erilaisissa historiallisissa oloissa, erilaisissa yhteiskunnissa ja kulttuureissa tuottaa moraalisia normeja, joutuu ristiriitaan sen kanssa, mitä kirkko opettaa ihmisen totuudesta.⁷³ Se merkitsee todellisen vapauden kuolemaa: "Vain siitä puusta, joka antaa tiedon hyvästä ja pahasta, älä syö, sillä sinä päivänä, jona siitä syöt, olet kuoleman oma" (1. Moos. 2:17).

41. Ihmisen *oikea moraalinen autonomia* ei tosiasiallisesti merkitse moraalilain, Jumalan käskyn, torjumista vaan omaksumista: "Herra Jumala käski ihmistä sanoen..." (1. Moos. 2:16). *Ihmisen vapaus ja Jumalan laki kohtaavat ja läpäisevät toisensa* ihmisen ollessa vapaaehtoisesti kuuliainen Jumalalle ja Jumalan osoittaessa ansaitsematonta hyvää tahtoa ihmiselle. Kuuliaisuus Jumalaa kohtaan ei siis ole, niin kuin monet arvelevat, *heteronomiaa*, ikään kuin jokin ihmisen ulkopuolella vaikuttava absooluuttinen kaikkivaltius hallitsisi moraalista elämää ja estäisi ihmistä käyttämästä vapauttaan. Jos moraalinen heteronomia merkitsisi ihmisen itsemääräämisen kieltämistä tai sellaisten normien pakottamista, joilla ei ole mitään tekemistä ihmisen hyvän kanssa, se olisi ristiriidassa myös liiton ilmoituksen ja lunastavan inkarnaation kanssa. Sellainen heteronomia olisi vain yksi vieraantumisen muoto, joka ei olisi sopusoinnussa Jumalan viisauden ja ihmispersoonan arvokkuuden kanssa.

Jotkut puhuvat oikeutetusti *teonomiasta tai osallistuvasta teonomiasta*, koska ihmisen vapaaehtoinen kuuliaisuus Jumalan lakia kohtaan sisältää itse asiassa ihmisen järjen ja tahdon osallistumisen Jumalan viisauteen ja kaitselmukseen. Kun Jumala kieltää ihmistä syömästä "siitä puusta, joka antaa tiedon hyvästä ja pahasta", hän sanoo kiellollaan, ettei ihmisellä ole

73 Vrt. *Gaudium et spes*, 47.

tätä "tietoa" myötäsyntyisenä itsessään, vaan hän vain osallistuu siihen luonnollisen järjen ja Jumalan ilmoituksen valossa, jotka paljastavat hänelle ikuisen viisauden vaatimukset ja vetoamukset. Lakia täytyy siis nimittää Jumalan viisauden ilmaukseksi: alistuessaan siihen vapaus alistuu luomisen totuuteen. Niinpä meidän täytyy tunnustaa ihmispersoonan vapaudessa Jumalan kuva ja läheisyys, hänen, joka "on kaikessa" (vrt. Ef. 4:6). Samoin meidän täytyy tunnustaa maailmankaikkeuden Jumalan majesteettius ja kunnioittaa ääretömän transsendenttisen Jumalan lain pyhyttä. *Deus semper maior.*⁷⁴

"Hyvä on sen osa, joka löytää ilonsa Herran laista"
(Ps. 1:1-2)

42. Ihmisen vapautta, joka on saanut muotonsa Jumalan vapaudesta, ei suinkaan kielletä ihmisen ollessa kuuliainen Jumalan laille, vaan juuri kuuliaisuudessa vapaus pysyy totuudessa ja vastaa ihmisen arvokkuutta, niin kuin kirkolliskokous avoimesti kirjoittaa: "Ihmisen arvo siis vaatii, että hän toimii tietoisesti ja vapaan valinnan mukaisesti, eli persoonallisesti, sisimpänsä kehottamana ja johdattamana, eikä oman, sokean mielijohteen tai pelkän ulkonaisen pakon alaisena. Tämän arvokkuuden ihminen saavuttaa, kun hän vapauttaa itsensä kaikesta intohimojen orjuudesta, tavoittelee päämääräänsä valitsemalla vapaaehtoisesti hyvän sekä hankkii itselleen tehokkaasti ja taitavalla utteruudella sopivia apuneuvoja."⁷⁵

Pyrkiessään Jumalaa kohti, joka "yksin on hyvä", ihmisen täytyy vapaasti tehdä hyvää ja välttää paha. Sitä varten

74 Augustinus, *Enarratio in Psalmum LXII*, 16: CCL 39, 804.

75 *Gaudium et spes*, 17.

ihmisen täytyy kuitenkin *osata erottaa hyvää pahasta*. Hän onnistuuakin siinä käyttäessään luonnollista järkeään, joka on Jumalan kirkkauden heijastusta ihmisessä. Tässä mielessä pyhä Tuomas kirjoittaa kommentoidessaan psalmeja 4: ”Sanottuaan: ’uhratkaa vanhurskauden uhreja’ (Ps. 4:6), ikään kuin ihmiset olisivat kysyneet häneltä, mitkä ovat vanhurskaita tekoja, psalmin kirjoittaja jatkaa: *Moni sanoo: ’Kuka antaa meille sitä, mikä hyvää on?’* Ja vastauksena kysymykseen hän sanoo: *’Herra, käännä sinä meihin kasvojesi valkeus’*, ikään kuin hän haluaisi sanoa, että luonnollisen järjen valo, jonka avulla erotamme hyvän pahasta – siihen tarkoitukseen luonnonlaki on pätevä – ei ole muuta kuin Jumalan valon leima meissä.”⁷⁶ Siitä myös seuraa, että tätä lakia ei kutsuta *luonnolliseksi* laiksi sen perusteella, että se viittaisi järjettömien eläinten luontoon, vaan siksi, että sitä julistava järki kuuluu ihmisluontoon.⁷⁷

43. Vatikaanin II kirkolliskokous muistuttaa, että ”ihmiselämän tärkein ojennusnuora on se jumalallinen, ikuinen, objektiivinen ja yleismaailmallinen laki, jolla Jumala viisautensa ja rakkautensa päätöksen avulla järjestää, johtaa ja hallitsee koko maailmaa ja inhimillisen yhteiskunnan teitä. Jumala tekee ihmisen osalliseksi tästä laistaan niin, että ihminen Jumalan kaitsemuksen lempeällä johdatuksella yhä enemmän oppii tuntemaan tätä muuttumatonta totuutta.”⁷⁸

Kirkolliskokous viittaa klassiseen opetukseen *Jumalan ikuisesta laista*. Pyhä Augustinus määrittelee sen ”Jumalan järjeksi tai tahdoksi, joka käskee ottamaan vaarin luonnollisesta järjestyksestä ja kieltää turmelemasta sitä”⁷⁹. Pyhä Tuomas puolestaan samaistaa sen ”Jumalan viisauden suunnitelmaan,

76 *Summa theologiae*, I-II, q. 91, a. 2.

77 Vrt. Katolisen kirkon katekismus, 1955.

78 *Dignitatis humanae*, 3.

79 *Contra Faustum*, kirja 22, luku 27: PL 42, 418.

joka saa kaiken kulkemaan säädettyä päämääräänsä kohti⁸⁰. Jumalan viisaus taas on kaitselmusta, huolta pitävää rakautta. Jumala itse siis rakastaa koko luomakuntaa ja pitää siitä sanan kirjaimellisimmassa, perustavimmassa mielessä huolta (vrt. Viis. 7:22; 8:11). Hän pitää huolta ihmisestä kuitenkin toisin kuin mistään muista olennoista, jotka eivät ole persoonia; huolenpito ei tapahdu ”ulkopuolelta”, fyysisten luonnonlakien avulla, vaan ”sisäpuolelta”, järjen avulla, joka oppien luonnollisella valollaan tuntemaan Jumalan ikuisen lain pystyy ohjaamaan ihmisen vapaan toiminnan oikeaan suuntaan.⁸¹ Tällä tavoin Jumala kutsuu ihmisen osallistumaan kaitselmukseensa, sillä hän tahtoo ihmisen itsensä, ihmisen järjellisen ja vastuullisen huolenpidon avulla, ohjata maailmaa: ei ainoastaan luontoa, vaan myös ihmisten maailmaa. Tähän yhteyteen kuuluu *luonnollinen laki*, joka on Jumalan ikuisen lain inhimillinen ilmaus. ”Muihin luotuihin verrattuna”, pyhä Tuomas kirjoittaa, ”kuuluu järjellä varustettu luotu olento erityisellä tavalla Jumalan huolenpitoon, koska se itse omasta puolestaan osallistuu kaitselmukseen pitämällä huolta itsestään ja toisista. Siten se on osallinen ikuisesta järjestä, joka saa sen luontaisesti taipumaan oikeaan tekoon ja päämäärään. Tätä järjellä varustettujen olentojen osallisuutta ikuisen lakiin kutsutaan luonnolliseksi laiksi.”⁸²

44. Kirkko on vedonnut usein pyhän Tuomaan opetukseen luonnollisesta laista ja sisällyttänyt sen moraaliopetukseensa. Niinpä kunnioitettu edeltäjäni Leo XIII on painottanut *ihmisjärjen ja ihmisen lain olennaista alisteisuutta Jumalan viisautta ja lakia kohtaan*. Lausuttuaan, että ”luonnollinen laki on kirjoitettu ja kaiverrettu ihmisten sydämiin, koska se on juuri ihmisen

80 *Summa theologiae*, I-II, q. 93, a. 1.

81 *Summa theologiae*, I-II, q. 90, a. 4, ad 1um.

82 *Summa theologiae*, I-II, q. 91, a. 2.

järki, siinä määrin kuin se käskee tehdä hyvää ja kieltää tekemästä syntiä”, Leo XIII viittaa jumalallisen lainsäätäjän ”korkeampaan järkeen”: ”Mutta tällä kuvauksella ihmisjärjestä ei olisi lain voimaa, ellei se olisi sellaisen korkeamman järjen ääni ja tulkki, jolle meidän henkemme ja vapautemme tulee alistua.” Lain voima perustuu itse asiassa sen auktoriteettiin asettaa velvoitteita, suoda oikeuksia ja määrätä rangaistuksia tietyistä teoista: ”Tätä ei voisi olla ihmisessä, jos hän itse korkeimpana lainlaatijana määräisi omien toimiensa normit.” Ja päätökseksi Leo sanoo: ”Siitä seuraa, että luonnollinen laki on *itse ikuinen laki*, joka on istutettu järjestellisiin olentoihin ja joka ohjaa niitä *oikeaan toimintaan ja päämäärään*; se on Luojan ja koko maailman hallitsijan ikuinen järki.”⁸³

Ihminen pystyy tuntemaan hyvän ja pahan sen erotuskyvyn avulla, jota hän itse järkensä, varsinkin *Jumalan ilmoituksen ja uskon valaiseman järjen* avulla toteuttaa, lain kautta, jonka Jumala antoi valitulle kansalleen Siinain käskyistä alkaen. Israel oli saanut kutsun ottaa vastaan *Jumalan lain* ja elää sitä todeksi *valinnan ja Jumalan liiton erityisenä lahjana ja merkinä* ja samalla takeena Jumalan siunauksesta. Niinpä Mooses saattoi kääntyä israelilaisten puoleen kysyen: ”Minkä muun suurenkaan kansan jumalat ovat yhtä lähellä omaa kansaansa kuin Herra, meidän Jumalamme? Hän on meitä lähellä aina, kun me häntä rukoilemme. Onko millään muulla suurellaakaan kansalla yhtä oikeudenmukaiset käskyt ja säädökset kuin tämä laki, jonka minä teille tänään annan?” (5. Moos. 4:7-8). Psalmeissa kohtaamme ylistystä, kiittolisuutta ja kunnioitusta, jota valittu kansa on kutsuttu osoittamaan Jumalan lakia kohtaan, ja kohtaamme myös kehotuksen tuntea laki, pohtia sitä ja soveltaa sitä elämään: ”Hyvä on sen osa, joka

83 Kiertokirje *Libertas praestantissimum* (20. kesäkuuta 1888): Leonis XIII P.M. Acta, VIII, Romae 1889, 219.

ei vaella jumalattomien tavoin, ei astu syntisten teille, ei istu pilkkaajien parissa vaan löytää ilonsa Herran laista, tutkii sitä päivin ja öin" (Ps. 1:1-2). "Herra on antanut täydellisen lain, se virvoittaa mielen. Herran ohjeet ovat luotettavat, ne neuvovat taitamatonta. Herran käskyt ovat oikeat, ne ilahduttavat sydämen. Herran määräykset ovat kirkkaat, ne avaavat silmäni näkemään" (Ps. 19:8-9).

45. Kirkko ottaa kiitollisena vastaan ilmoituksen koko aarteen ja varjelee sitä rakastaen, kohtelee sitä uskossa kunnioittaen ja toteuttaa tehtävänsä tulkita autenttisesti Jumalan lakia evankeliumin valossa. Sen lisäksi kirkko ottaa lahjana vastaan *uuden lain*, joka on Jumalan lain "täyttymys" Jeesuksessa Kristuksessa ja hänen Hengessään. Se on "sisäinen" laki (vrt. Jer. 31:31-33), jota "ei ole kirjoitettu musteella vaan elävän Jumalan Hengellä, ei kivitauluihin vaan ihmissydämiin" (2. Kor. 3:3). Se on "Hengen laki, joka antaa elämän Kristuksen Jeesuksen yhteydessä" (Room. 8:2). Pyhä Tuomas kirjoittaa tästä laista: "Tätä voidaan kutsua laiksi kahdesta syystä. Ensiksi Hengen laki on Pyhä Henki, ... joka, ottaessaan sielun asunnokseen, ei ainoastaan opeta sitä valaisemalla ymmärrystä käsittämään, mitä on tehtävä, vaan myös taivuttamalla tunteita toimimaan oikein ... Toiseksi Hengen lakia voidaan kutsua Pyhän Hengen varsinaiseksi vaikutukseksi, joka on rakkaudessa toimiva usko (Gal. 5:6); se opettaa siis meille sisäisesti, mitä on tehtävä ... ja taivuttaa myös tunteemme siihen."⁸⁴

Vaikka moraaliteologisessa ajattelussa onkin tapana erottaa positiivinen eli ilmoitettu Jumalan laki luonnollisesta laista ja pelastussuunnitelmassa "vanha" laki "uudesta" laista, emme saa unohtaa, että nämä ja muutkin hyödylliset jaottelut puhuvat aina laista, jonka säätäjä on yksi ja sama Jumala ja

84 *In Epistulam ad Romanos*, c. VIII, lect. 1.

jonka vastaanottaja on ihminen. Ne monet tavat, joilla Jumala on historian kuluessa huolehtinut maailmasta ja ihmisestä, eivät sulje toisiaan pois, vaan päinvastoin tukevat toisiaan ja läpäisevät toisensa. Niiden kaikkien alkulähde ja lopullinen päämäärä on Jumalan viisas ja rakastava ikuinen suunnitelma, jossa hän on edeltä käsin määrännyt ihmiset "oman Poikansa kaltaisiksi" (Room. 8:29). Tähän suunnitelmaan ei sisälly mitään, mikä uhkaisi ihmisen todellista vapautta, vaan päinvastoin Jumalan suunnitelman hyväksyminen on ainoa tie vapauden vahvistamiseen.

"Lain vaatimus on kirjoitettu heidän sydämeensä"
(Room. 2:15)

46. Nykyään on jälleen voimakkaasti noussut esiin oletettu ristiriita vapauden ja lain välillä suhteessa luonnolliseen lakiin ja erityisesti luontoon. *Luontoa ja vapautta koskevat kiistat* ovat aina leimanneet moraaliajattelun historiaa. Renessanssin ja reformaation aikakausina kiistat kärjistyivät, niin kuin näemme Trenton kirkolliskokouksen opetuksista.⁸⁵ Meidän aikaamme leimaa samankaltainen jännite, joskin toisessa mielessä. Mieltymys kokeelliseen havainnointiin, tieteellisen objektivoinnin menetelmät, tekninen edistys ja jotkin liberalismiin muodot ovat saattaneet vastakkain nämä kaksi käsitettä, ikään kuin vapauden ja luonnon dialektiikka – ellei suoraan ristiriita – olisi ihmisen historian rakennetunmerkki. Toisina aikakausina ihminen näytti olleen täysin "luonnon" alistama, jopa determinoima. Vielä nykyäänkin monet pitävät aisteilla havaittavan maailman paikallis-ajallisia koordinaatteja, fysikaalis-kemiallisia vakioita, ruumiin toimintoja,

85 Vrt. Sess. VI, dekreetti vanhurskauttamisesta, luku 1: DS, 1521.

psykkisiä impulsseja ja sosiaalista ehdollistumista ainoina ihmisen todellisuutta määräävinä tekijöinä. Myös moraalisia tosiasioita käsitellään niille ominaisesta luonteesta huolimatta usein tilastollisesti tavoitettavina tietoina tai aistein havaittavina tai psykososiaalisten mekanismien kategorioin selitettävänä käyttäytymismalleina. Niinpä joillakuilla *eeetikoilla*, jotka ammatikseen tutkivat ihmisen toimintaa ja todellisuutta, voi olla houkutus käyttää tietämyksensä ja jopa menetelmiensä mittapuuna tilastollisia tutkimuksia ihmisen konkreettisesta käyttäytymisestä ja ihmisten enemmistön moraalisisista mieli-piteistä.

Toiset moraaliasiantuntijat taas korostaessaan arvokasvatuksen tärkeyttä pitävät vapautta arvokkaana, mutta ymmärtävät vapauden usein jollakin tavalla vastakkaisena tai ristiriitaisena aineellisen ja biologisen luonnon kanssa, josta vapauden olisi asteittain päästävä yli. Erilaisille käsityksille on yhteistä se, että ne unohtavat luonnon luomisulottuvuuden ja kieltävät sen loukkaamattomuuden. Toiset kutistavat luonnon ihmisen toiminnan ja vallan raaka-aineeksi; vapauden on syvällisesti muutettava ja jopa voitettava luonto, joka rajoittaa ja kieltää vapautta. Toisten mielestä taloudelliset, yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja moraalisetkin arvot syntyvät ihmisen kasvattaessa rajattomasti valtaansa tai vapauttaan; luonto merkitsisi siis kaikkea sitä, mikä ihmisessä ja maailmassa sijoittuu vapauden ulkopuolelle. Luonto käsittäisi ensi sijassa ihmisruumiin, sen rakenteen ja prosessit. Kaikki "konstruoitu", eli kulttuuri vapauden tekona ja tuotteena, olisi tämän fyysisen vastakohtaa. Näin ymmärretty ihmisluonto voisi tulla kutistetuksi ja käsitellyksi pelkästään aina saatavilla olevana biologisena tai sosiaalisena materiaalina. Tämä merkitsee lopulta vapauden määrittämistä siitä itseltään käsin ja sen tekemistä oman itsensä ja omat arvonsa luo-

vaksi instanssiksi. Näin ajatellen ihmisellä ei lopulta olisikaan luontoa, hän olisi yksinään ja itsessään oman olemassaolonsa tuote. Ihminen olisi pelkästään oma vapautensa!

47. Myös *fysisism*in ja *naturalism*in vastaväitteitä on noussut *perinteistä luonnollisen lain käsitystä* vastaan: sen sanotaan esittävän moraalilakeina asioita, jotka ovat itsessään pelkästään biologisia lakeja. Näin monille ihmisen käyttäytymistavoille on liian pinnallisesti annettu pysyvä ja muuttumaton luonne, ja tämän perusteella on pyritty hahmottelemaan yleisesti päteviä moraalinormeja. Joidenkin teologien mukaan tällaista "biologistista ja naturalistista argumentointia" olisi myös joissakin kirkon opetusviran asiakirjoissa, erityisesti niissä, jotka koskevat seksuaali- ja avioliittoetiikkaa. Seksuaaliaktin naturalistisen tulkinnan perusteella olisi tuomittu moraalisesti sopimattomina ehkäisyvälineet, sterilisaatio, autoerotiikka, esiaviolliset suhteet, homoseksuaaliset suhteet ja keinohedelmöitys. Näiden teologien mukaan kyseisten tekojen moraalisesti negatiivinen arviointi ei ottaisi asiaankuuluvasti huomioon ihmisen luonnetta järjellisenä ja vapaana olentona eikä myöskään kulttuurin vaikutusta kaikkiin moraalinormeihin. Heidän mukaansa järjellisenä olentona ihminen ei ainoastaan voi vaan hänen *täytyy vapaasti ratkaista käyttäytymisensä merkitys*. Tämän "merkityksen ratkaisemisen" täytyy luonnollisesti ottaa huomioon ihmisen moninaiset ruumiilliset ja historialliset rajoitukset. Lisäksi on otettava huomioon kunkin kulttuurin omaksumat käyttäytymismallit ja niiden saama merkitys. Ennen kaikkea on kunnioitettava peruskäskyä rakastaa Jumalaa ja lähimmäistä. Jumala kuitenkin – heidän mukaansa – on luonut ihmisen järjellisesti vapaaksi olennoiksi, jättänyt hänet "vapaan tahtonsa valtaan" ja odottaa, että ihminen muokkaa elämänsä itsenäisesti ja järkeään noudattaen. Rakkaus lähim-

mäiseen merkitsisi ennen kaikkea tai yksinomaan tämän vapaan itsemääräämisen kunnioittamista. Ihmiselle ominaisten käyttäytymistapojen mekanismit samoin kuin niin sanotut ”luonnolliset taipumukset” vahvistaisivat heidän mukaansa korkeintaan oikean käyttäytymisen yleistä suuntaa, mutta eivät voisi määrittää ihmisen yksittäisten tekojen moraalista arvoa, koska teot ovat eri tilanteiden kannalta monimutkaisia.

48. Tällaisen tulkinnan edessä on uudestaan tarkasteltava huolellisesti vapauden ja ihmisluonnon oikeaa suhdetta, varsinkin sitä, *mikä paikka ihmisruumilla on luonnollista lakia koskevissa kysymyksissä*.

Vapaus, joka vaatii itselleen absoluuttista asemaa, käsittelee ihmisruumista raaka-aineena, jolla ei ole merkitystä eikä moraalista arvoa ennen kuin vapaus on sisällyttänyt sen omaan projektiinsa. Siitä seuraa, että ihmisluonto ja ruumis ovat *edellytyksiä ja ehtoja*, jotka ovat materiaalisesti *välttämättömiä* vapauden tekemälle valinnalle, mutta persoonaan, subjektiin ja inhimilliseen tekoon nähden *ulkoisia*. Niiden dynamiikit eivät voi toimia moraalisen ratkaisun kiinnekohtina, koska niiden päämääränä ovat pelkästään ”*fysiset* hyvyydet”, joita jotkut kutsuvat ”*esimoraalisiksi*”. Sitä, joka kiinnittäisi huomionsa niihin etsiessään niistä rationaalisia viitteitä moraalille järjestykselle, syytettäisiin fysisismistä ja biologismista. Tässä ajattelutavassa vapauden ja reduktionistisesti käsitetyn luonnon välinen jännite jakaa itse ihmisen.

Tämä moraaliteoria ei vastaa totuutta ihmisestä ja hänen vapaudestaan. *Se on vastoin kirkon opetusta ihmisen olemuksen ykseydestä*, jossa järjellä varustettu sielu on *per se et essentialiter* ruumiin muoto.⁸⁶ Henkinen ja kuolematon sielu on ihmisolen-

86 Viennen kirkolliskokous, konstituutio *Fidei catholicae*: DS, 902; Lateraanin V kirkolliskokous, bulla *Apostolici regiminis*: DS, 1440.

non ykseyden prinssiippi; sen kautta ihminen on persoonana yksi – *corpore et anima unus*.⁸⁷ Nämä määritelmät eivät muistuta ainoastaan siitä, että ruumiskin, jolle on luvattu ylösnousemus, on saava osallisuuden kunniaista; ne muistuttavat myös siitä, että järki ja vapaa tahto ovat sidoksissa kaikkiin ruumiin ja sielun voimiin. *Ihmispersoonana on ruumis mukaan lukien uskottu kokonaan itselleen, ja juuri sielun ja ruumiin ykseytenä hän on moraalisten tekojensa subjekti.* Järkensä valossa ja hyveen tukemana ihminen havaitsee ruumiissaan ennakoivia merkkejä ilmaisuna ja lupauksena itsensä antamisesta Luojan viisaan suunnitelman mukaan. Ihmispersoonan arvokkuuden valossa – joka on vahvistettava sen itsensä takia – järki käsittää erityisen moraalisen arvon sellaisissa hyvyyksissä, joihin ihminen tuntee luonnostaan taipumusta. Ja koska ihmispersoonaa ei voida kutistaa oman vapautensa suunnitelmaksi, vaan sillä on tietty henkinen ja ruumiillinen rakenne, alkuperäinen moraalinen vaatimus rakastaa ja kunnioittaa ihmispersoonaa päämääränä eikä koskaan pelkkänä keinona merkitsee myös itsessään tiettyjen perushyvyyksien kunnioittamista, joita ilman ajautuisimme relativismiin ja mielivaltaan.

49. *Opetus, joka erottaa moraalisen teon sen ruumiillisesta ulottuvuudesta, on ristiriidassa pyhän Raamatun ja tradition opetusten kanssa.* Sellainen opetus herättää uudessa muodossa henkiin tiettyjä vanhoja, kirkon alituisesti vastustamia harhaoppeja, jotka kutistavat ihmisen ”henkiseksi”, pelkästään muodolliseksi vapaudeksi. Tällainen kutistaminen jättää huomiotta ruumiin ja siihen liittyvien menettelytapojen moraalisen merkityksen (vrt. 1. Kor. 6:19). Apostoli Paavalin mukaan ”siveetömyyden harjoittajat, epäjumalien palvelijat, avionrikkoajat, miesten kanssa makaavat miehet, varkaat, ahneet, juomarit,

87 *Gaudium et spes*, 14.

pilkkaajat ja riistäjät” eivät pääse Jumalan valtakuntaan (vrt. 1. Kor. 6:9-10). Tämä tuomio – jonka myös Trenton kirkolliskokous toistaa⁸⁸ – luettelee ”kuolemansynteinä” tai ”häpeällisinä tekoina” tiettyjä käyttäytymistapoja, joiden vapaaehtoinen hyväksyminen estää uskovia saamasta luvattua perintöä. *Ruumista ja sielua ei voida erottaa toisistaan; persoonassa, tahdovassa toimijassa ja harkitussa teossa ne seisovat tai kaatuvat yhdessä.*

50. Nyt voimme ymmärtää luonnollisen lain todellisen merkityksen. Siinä on kyseessä ihmisen varsinainen ja alkuperäinen luonto, ”ihmispersonan luonto”⁸⁹, joka on *itse persoona sielun ja ruumiin ykseytenä*: sekä henkisten että biologisten taipumusten ja kaikkien muiden hänelle ominaisten tunnusmerkien ykseytenä, jotka ovat välttämättömiä ihmisen lopullisen päämäärän saavuttamiseksi. ”Luonnollinen moraalilaki ilmaisee ja määrää tavoitteet, oikeudet ja velvollisuudet, jotka perustuvat ihmisen ruumiilliseen ja henkiseen luontoon. Sitä ei siis saa käsittää yksinomaan biologisesti määräävänä lakina, vaan se on määriteltävä järjelliseksi järjestykseksi, jonka mukaan Luoja on kutsunut ihmisen ohjaamaan ja säätelemään elämäänsä ja toimintaansa ja varsinkin käyttämään ruumistaan ja vallitsemaan sitä.”⁹⁰ Esimerkiksi velvollisuus kunnioittaa poikkeuksetta kaikkea ihmiselämää perustuu ihmispersonan omaan arvokkuuteen eikä ainoastaan luonnol-

88 Vrt. Sess. VI, dekreetti vanhurskauttamisesta, luku 15: DS 1544. Synodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Reconciliatio et paenitentia* (2. joulukuuta 1984) lainaa muitakin Vanhan ja Uuden testamentin kohtia, jotka osoittavat monet ruumiiseen liittyvät menettelytavat raskaiksi synneiksi: vrt. 17: AAS 77 (1985), 218-223.

89 *Gaudium et spes*, 51.

90 Uskonopin kongregaatio, instruktio *Donum vitae* syntyvän elämän ja suvunjatkamisen arvokkuudesta (22. helmikuuta 1987), Johdanto, 3: AAS 80 (1988), 74; vrt. Paavali VI, kiertokirje *Humanae vitae* (25. heinäkuuta 1968), 10: AAS 60 (1968), 487-488.

liseen taipumukseen varjella omaa fyysistä elämäänsä. Näin ihmiselämä, vaikka se onkin ihmisen perushyvyiksiä, saa moraalista merkitystä suhteessa persoonan hyvään, joka on aina vahvistettava sen itsensä vuoksi. Vaikka on aina moraalisesti kiellettyä tappaa viaton ihminen, voi olla luvallista, kiitettävää ja jopa tilanteen vaatimaa antaa oma elämänsä (vrt. Joh. 15:13) rakkaudesta lähimmäiseen tai todistuksena totuudesta. Itse asiassa voimme käsittää ruumiin erityisen inhimillisen merkityksen vain suhteessa ihmispersoonaan ”yhdistyneenä kokonaisuutena”, eli ”sieluna, joka ilmaisee itsensä ruumiissa, ja ruumiina, jolle antaa muodon kuolematon henki”⁹¹. Luonnolliset taipumukset saavat moraalista merkitystä vain sikäli kuin ne liittyvät ihmispersoonaan ja sen aitoon toteuttamiseen; se puolestaan voi tapahtua vain ja ainoastaan ihmislunnonssa. Torjuessaan ruumiillisuutta koskevat manipulaatiot, jotka vääristävät sen inhimillisen merkityksen, kirkko palvelee ihmistä ja osoittaa hänelle todellisen rakkauten tien, jolla hän ainoastaan voi löytää todellisen Jumalan.

Näin käsitetty luonnollinen laki ei salli erottaa toisistaan vapautta ja luontoa. Ne liittyvät toisiinsa sopusointuisesti ja ovat syvästi sidoksissa toisiinsa.

”Alun perin ei ollut niin” (Matt. 19:8)

51. Vapauden ja luonnon oletettu ristiriita vaikuttaa myös luonnollisen lain joidenkin erityisaspektien, ennen kaikkea sen *universaalisuuden ja muuttumattomuuden* tulkintaan. ”Mihin nämä säännöt on siis kirjoitettu”, pyhä Augustinus kysyy, ”ellei siitä valosta lähtöisin olevaan kirjaan, joka kutsuu itseään totuudeksi? Siitä käsin siis sanellaan jokainen oikea

91 Johannes Paavali II, apostolinen kehotuskirje *Familiaris consortio* (22. marraskuuta 1981), 11: AAS 74 (1982), 92.

laki, ja sieltä laki siirtyy vanhurskautta tekevän ihmisen sydämeen, eikä se lähde jälleen pois ihmisen luota, vaan pysyy hänessä ikään kuin leimana, niin kuin sinettisormuksen kuva jää leimana vahaan siirtymättä pois sormuksesta.”⁹²

Tämän totuuden vuoksi *luonnollinen laki on universaalinen*. Koska se on kirjoitettu persoonan järjelliseen luontoon, se on säädetty jokaiselle järjelliselle ja historiassa elävälle ihmiselle. Tullakseen täydelliseksi omassa erityisjärjestyksessään ihmisen on tehtävä hyvää ja vältettävä pahaa, valvottava elämän jatkumista ja ylläpitämistä, jalostettava ja kehitettävä aistein havaittavan maailman rikkauksia, pidettävä huolta yhteiskunnan elämästä, etsittävä totuutta, tehtävä hyvää ja mietiskeltävä kauneutta.⁹³

Ero, jonka jotkut ovat tehneet yksilönvapauden ja kaikille yhteisen luonnon välille, hämärtää moraalilain universaalisuuden havaitsemista järjen taholta, kuten käy ilmi monista filosofisista teorioista, jotka ovat saaneet voimakasta vastakaikua nykykulttuurissa. Luonnollinen laki on kuitenkin käskyissään universaali laki ilmaistessaan ihmispersoonan arvokkuutta ja laskiessaan perustan hänen perusoikeuksilleen ja -velvollisuuksilleen, ja sen auktoriteetti ulottuu kaikkiin ihmisiin. *Universaalisuus ei kiellä ihmisten ainutlaatuisuutta* eikä se kumoa jokaisen persoonan ainutkertaisuutta ja jäljittelemättömyyttä. Päinvastoin se käsittää perustavasti hänen jokaisen vapaan tekonsa, joiden on todistettava todellisen hyvän universaalisuudesta. Kun ihmiset alistuvat yleiseen lakiin, heidän tekonsa rakentavat todellista persoonien yhteyttä ja toteuttavat Jumalan armon avulla rakkautta, ”joka tekee kaiken täydelliseksi” (Kol. 3:14). Jos ihmiset sen sijasta kieltävät lain tai – syystään tai syyttään – eivät tunne sitä, hei-

92 *De Trinitate*, XIV, 15, 21: CCL 50/A, 451.

93 Vrt. *Summa theologiae*, I-II, q. 94, a. 2.

dän toimintansa loukkaa persoonien yhteyttä kaikkien vahingoksi.

52. Aina ja kaikkia koskien on oikein ja hyvää palvella Jumalaa, osoittaa hänelle kuuluvaa kunnioitusta ja kunnioittaa vanhempiaan, niin kuin lasten sopii. Tällaiset *positiiviset käskyt*, jotka käskevät tekemään tiettyjä tekoja ja vaalimaan tiettyjä asenteita, velvoittavat kaikkia. Ne ovat muuttumattomia,⁹⁴ ne liittävät yhteen yhteiseen hyvään kaikkien aikojen ihmiset, jotka on luotu ”samaan kutsumukseen ja samaan jumalalliseen päämäärään”.⁹⁵ Nämä universaalit ja pysyvät lait vastaavat sitä, mitä käytännöllinen järki tietää, ja omantunnon ratkaisuissa niitä sovelletaan yksittäisiin tekoihin. Toimiva subjekti omaksuu henkilökohtaisesti lakiin sisältyvän totuuden: teoillaan ja vastaavilla hyveillä se omaksuu totuuden olemisestaan.

Luonnollisen lain *negatiiviset käskyt* ovat yleispäteviä. Ne velvoittavat kaikkia ja jokaista kaikkina aikoina ja kaikissa olosuhteissa. Ne ovat kieltoja, jotka pätevät *semper et pro semper*, poikkeuksetta, koska sellaisen käyttäytymisen valinta ei missään tapauksessa ole sopusoinnussa toimivan persoonan tahdon hyvyyden, hänen Jumalan elämään saamansa kutsun ja lähimmäisen kanssa eletävän yhteyden kanssa. Käskyjen rikkominen on kiellettyä jokaiselta ja kaikkina aikoina; ne velvoittavat kaikkia olemaan mistään hinnasta rikkomatta yhdessäkään ihmisessä ja ennen kaikkea omassa itsessään persoonan arvokkuutta vastaan, joka on kaikille yhteistä.

94 Vrt. *Gaudium et spes*, 10; Uskonopin kongregatio, julistus *Persona humana* (29. joulukuuta 1975), 4; AAS 68 (1976), 80: ”Todellisuudessa kuitenkin Jumalan ilmoitus ja, omassa järjestyksessään, luonnollisen järjen viisaus, ihmissuvun aitoja tarpeita kosketellessaan tuovat samalla tavoin valoon muuttumattomat lait, jotka on istutettu ihmisluonnon peruselementteihin ja jotka näkyvät samanlaisina kaikissa järjellisissä olennoissa.”

95 *Gaudium et spes*, 29.

Vaikka ainoastaan negatiiviset käskyt velvoittavat kaikkia aina ja kaikissa oloissa, se ei merkitse sitä, että kiellot olisivat moraalisisessa elämässä tärkeämpiä kuin positiivisten käskyjen osoittama velvoite tehdä hyvää. Syy on tämä: Käskeyllä rakastaa Jumalaa ja lähimmäistä ei ole dynamiikassaan ylärajaa, mutta alaraja sillä on. Jos se alitetaan, rikotaan käskyä vastaan. Sitä paitsi se, mitä meidän pitäisi tehdä jossakin tietyssä tilanteessa, riippuu myös olosuhteista, joita ei voida kaikkia nähdä ennakolta. Sitä vastoin on menettelytapoja, jotka eivät koskaan, missään tilanteessa, ole asianmukaisia, ihmisen arvokkuutta vastaavia vastauksia. Lopuksi on aina mahdollista, että ihminen estyy pakon tai muiden olosuhteiden vuoksi toteuttamasta tiettyjä hyviä tekoja. Häntä ei kuitenkaan koskaan voida estää jättämästä tekemättä määrättyjä tekoja, varsinkin jos hän on valmis mielummin kuolemaan kuin tekemään paha.

Kirkko on aina opettanut, että menettelyä, jonka kielteisessä muodossa ilmaistut moraaliset käskyt kieltävät sekä Vanhassa että Uudessa testamentissa, ei saa koskaan valita. Niin kuin olemme nähneet, Jeesus itse vahvistaa näiden kieltojen ehdottomuuden: ”Jos haluat päästä sisälle elämään, noudata käskyjä ... älä tapa, älä tee aviorikosta, älä varasta, älä todista valheellisesti” (Matt. 19:17-18).

53. Nykyajan ihmisen herkkä historiallisuuden ja kulttuurin taju saa monet epäilemään luonnollisen lain muuttumattomuutta ja samalla sellaisten ”moraalin objektiivisten normien”⁹⁶ pysyvyyttä, jotka koskisivat kaikkia nykyään ja tulevaisuudessa eläviä kuten menneisyydessä eläneitäkin ihmisiä. Niinpä kysytään: Onko ylipäänsä mahdollista pitää yleisesti pätevinä ja aina sitovina joitakin menneisyydessä tehtyjä rationaalisia

96 Vrt. *Gaudium et spes*, 16.

määritelmiä, kun silloin ei tiedetty mitään ihmiskunnan tulevasta kehitysaskelista?

Ei voida kieltää, etteikö ihminen aina eläisi tietyssä kulttuurissa, mutta yhtä vähän voidaan kiistää sitä, että ihmistä ei voida tyhjentävästi palauttaa kulttuuriinsa. Kulttuurikehitys sinänsä osoittaa, että ihmisessä on jotakin, joka ylittää kaikkien kulttuurien rajat. Tämä ”jokin” on *ihmisluonto*. Juuri se on kulttuurin mittapuu ja edellytys sille, ettei ihminen jää minkään kulttuurin vangiksi, vaan vahvistaa persoonallisen arvokkuutensa elämällä luontonsa syvän totuuden mukaisesti. Ihmisen pysyvien, myös hänen ruumiillisuuteensa liittyvien rakenne-elementtien kyseenalaistaminen on sekä ristiriidassa yleisen kokemuksen kanssa että tekee merkityksettömäksi *Jeesuksen viittauksen ”alkuun”* juuri siellä, missä yhteiskunnallinen ja kulttuurinen tilanne oli vääristänyt joidenkin moraalिनormien alkuperäisen merkityksen ja aseman (vrt. Matt. 19:1-9). Tässä mielessä kirkko ”vakuuttaa, että kaikkien muutosten takana on paljon sellaista, mikä ei muutu ja minkä pohjimmainen perustus on Kristus, hän joka on sama eilen, tänään ja iankaikkisesti”.⁹⁷ Hän on ”alku”, joka ihmisluonnon omaksuttuaan tuo sen lopullisesti valoon peruselementeiseensä ja Jumalaan ja lähimmäiseen kohdistuvan rakkauden dynamismissa.⁹⁸

Universaalisti ja kaikkina aikoina päteville moraalिनormeille on luonnollisesti etsittävä ja löydettävä eri kulttuurikonteksteissa *sopivin muotoilu*, joka kykenee lakkaamatta ilmaisemaan niiden historiallisen merkityksen ja tekemään ne ymmärrettäväksi ja tulkitsemaan autenttisesti niiden totuuden. Moraalilain totuus, kuten uskon aarrekin (*depositum*

97 *Gaudium et spes*, 10.

98 Vrt. *Summa theologiae*, I-II, q. 108, a. 1. Tuomas perustaa moraalisten normien sekä muodollisen että sisällöltään määrätyn luonteen myös uudessa laissa siihen, että Sana on ottanut ihmisluonnon.

fidei), käsitetään vuosisatojen kuluessa paremmin. Totuutta ilmaisevat normit pysyvät olemukseltaan pätevinä, mutta kirkon opetusviran täytyy tarkentaa ja täsmentää niitä ”*eo-dem sensu eademque sententia*”⁹⁹ historiallisten olosuhteiden mukaan. Opetusviran ratkaisua edeltää ja saattaa yksittäisten uskovien ja teologisen tutkimuksen järjelle ominainen tulkin-ta- ja muotoilutyö.¹⁰⁰

II Omatunto ja totuus

Ihmisen pyhäkkö

54. Ihmisen vapauden ja Jumalan lain elävä kosketuskohta on ihmisen ”sydän” eli hänen *moraalinen omatuntonsa*. Vati-kaanin II kirkolliskokous sanoo: ”Omantunnon syvyydestä ihminen löytää lain, jota hän ei itse anna itselleen, vaan jota hänen täytyy totella. Sen ääni kutsuu häntä aina rakastamaan ja tekemään hyvää sekä välttämään pahaa, ja silloin kun on välttämätöntä, kaikuu hänen sydämessään: tee tätä, vältä tuo-ta. Ihmisen sydämessä on nimittäin Jumalan kirjoittama laki. Sen totteleminen juuri vastaa ihmisen arvoa ja sen mukaan hänet kerran tuomitaan (vrt. Room. 2:14-16).”¹⁰¹

99 Vincentius Lerinläinen, *Commonitorium primum*, c. 23: PL 50, 668.

100 Kirkon moraalioppi on kehittynyt samalla tavoin kuin uskonoppi: vrt. Vatikaanin I kirkolliskokous, *Dei Filius*, luku 4: DS, 3020 ja can. 4: DS, 3024. Moraalioppiinkin pätevät sanat, jotka Johannes XXIII lausui Vatikaanin II kirkolliskokouksen avajaisissa (11. lokakuuta 1962): ”Tätä luotettavaa ja muuttumatonta oppia (= kristillistä oppia koko täytydessään), jota on uskollisesti kunnioitettava, täytyy syventää ja esittää niin, että se vastaa oman aikamme vaatimuksia. Uskon aarre (*depositum fidei*), kunnioitettavaan oppiimme sisältyvät totuudet, ovat yksi asia, ja toinen on se muoto, jossa nämä totuudet lausutaan, säilyttäen kuitenkin saman merkityksen ja sisällön.”

101 *Gaudium et spes*, 16.

Siten käsitys vapauden ja lain suhteesta on läheisesti sidoksissa käsitykseen moraalisesta omastatunnosta. Tässä mielessä edellä mainitut kulttuurivirtaukset, jotka pitävät vapautta ja lakia toistensa vastakohtina, erottavat ne toisistaan ja ihailevat vapautta kuin epäjumalaa, johtavat ”*luovaan tulkintaan moraalisesta omastatunnosta*”. Se etäännyy kirkon tradition ja opetusviran käsityksestä.

55. Monet teologit ovat sitä mieltä, että varsinkin joinakin menneinä ajanjaksoina omantunnon toiminta rajoittui soveltamaan yleisiä moraalinormeja elämän yksittäistapauksiin. Tällaiset normit eivät kuitenkaan heidän mukaansa pysty käsittelemään ja kunnioittamaan ihmisten yksittäisten, konkreettisten tekojen ainutlaatuista erityisyyttä kokonaisuudessaan. Ne voivat jollakin tavalla auttaa *arvioimaan* tilannetta, mutta ne eivät voi korvata ihmisiä henkilökohtaisissa *ratkaisuis* siitä, kuinka tietyssä tilanteessa on toimittava. Edellä mainittu kritiikki, joka on arvostellut perinteistä tulkintaa ihmisluonnosta ja sen merkityksestä moraaliselle elämälle, johtaa jotkut kirjoittajat väittämään, että nämä normit eivät niinkään ole omantunnon ratkaisuja sitova objektiivinen kriteeri vaan pikemminkin *yleisohje*, joka auttaa ihmistä alustavasti järjestämään henkilökohtaista ja sosiaalista elämäänsä. Ne paljastavat myös omalletunnolle ominaisen *kompleksisuuden*: omatunto on syvästi sidoksissa ihmisen koko psykologiseen ja tunne-elämän alueeseen sekä elinympäristön moninaisiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin vaikutteisiin. Toisaalta korostetaan voimakkaasti omantunnon arvoa, josta kirkolliskokous sanoi: ”Omatunto on ihmisen salaisin ydin ja pyhäkkö. Siellä hän on yksin Jumalan kanssa, ja sen sisimmässä kaikuu Jumalan ääni.”¹⁰² Sanotaan, että tämä ääni ei niinkään johda ihmistä

102 *Gaudium et spes*, 16.

tunnontarkkaan universaalien normien noudattamiseen kuin ottamaan luovasti ja vastuullisesti vastaan ne henkilökohtaiset tehtävät, jotka Jumala on uskonut hänelle.

Halutessaan korostaa omantunnon "luovaa" olemusta jotkut kirjoittajat eivät enää kutsu omantunnon toimintaa "tuomioiksi", vaan "ratkaisuiksi". Vain silloin, kun ihminen tekee näitä ratkaisuja "autonomisesti", hän kykenee saavuttamaan moraalisen kypsyyden. Joidenkin mukaan tätä kypsymisprosessia estää liian kategorinen asenne, jonka kirkon opetusviran omaisuus monissa moraalikysymyksissä, ja opetusviran lausunnot aiheuttaisivat uskovissa tarpeettomia *omantunnon ristiriitoja*.

56. Tällaisten asenteiden oikeuttamiseksi jotkut ovat ehdottaneet eräänlaista kaksinaista moraalisen totuuden asemaa. Opillis-abstraktin tason lisäksi täytyisi tunnustaa tietyn konkreettisemmän eksistentiaalisen tarkastelutavan alkuperäisyys. Se voisi olosuhteet ja tilanteet huomioon ottaen perustella oikeutetusti *poikkeuksia yleisestä säännöstä* ja näin käytännössä sallia hyvällä omallatunnolla tehdä sellaista, minkä moraalilaki sanoo itsessään pahaksi. Näin joissakin tapauksissa erotetaan tai asetetaan vastakkain opetus yleisesti pätevästä käskystä ja yksityisen omantunnon normi, joka itse asiassa lopulta ratkaisee, mikä on hyvää ja paha. Tällä perusteella yritetään oikeuttaa niin sanottuja "pastoraalisia" ratkaisuja, jotka ovat ristiriidassa opetusviran opetuksen kanssa, ja perustella "luovaa" hermeneutiikkaa, jonka mukaan tietty negatiivinen käsky ei itse asiassa kaikissa tapauksissa sido moraalista omaatuntoa.

Kukaan ei voi olla huomaamatta, että nämä ajatukset tekevät kyseenalaiseksi *itse moraalisen omantunnon identiteetin* suhteessa ihmisen vapauteen ja Jumalan lakiin. Vain edellä

esitetty selvitys vapauden ja lain totuuteen perustuvasta suhteesta tekee mahdolliseksi tämän omantunnon ”luovan” tulokinnan arvioinnin.

Omantunnon ratkaisu

57. Sama Roomalaiskirjeen kohta, joka auttaa ymmärtämään luonnollisen lain olemusta, opettaa tuntemaan myös *Raamatun käsityksen omastatunnosta*, varsinkin sen *erityisestä suhteesta lakiin*: ”Pakanakansatkin, joilla ei ole lakia, saattavat luonnostaan tehdä, mitä laki vaatii. Silloin pakanat, vaikkei heillä lakia olekaan, ovat itse itselleen laki. Näin he osoittavat, että lain vaatimus on kirjoitettu heidän sydämeensä. Siitä todistaa heidän omatuntonsakin, kun heidän ajatuksensa syyttävät tai myös puolustavat heitä” (Room. 2:14-15).

Pyhän Paavalin sanojen mukaan omatunto asettaa ihmisen tietyissä mielessä lain eteen ja on samalla ikään kuin *ihmisen ”todistaja”*. Se todistaa hänen uskollisuudestaan tai uskottomuudestaan lakia kohtaan, siis hänen olennaisesta moraalisesta totuudellisuudestaan tai vääryydestään. Omatunto on *ainoa* todistaja: se, mikä tapahtuu ihmisen sisimmässä, pysyy jokaiselta ulkopuoliselta piilossa. Omatunto puhuttelee todistuksellaan vain ihmistä itseään, ja vain ihminen itse puolestaan tietää omantunnon äänelle antamansa vastauksen.

58. *Ihmisen sisäistä dialogia itsensä kanssa* ei opita koskaan arvostamaan kylliksi. Sehän on itse asiassa *ihmisen dialogia Jumalan kanssa*, joka on lain säätäjä, ihmisen ensimmäinen esikuva ja lopullinen päämäärä. Pyhä Bonaventura kirjoittaa: ”Omatunto on ikään kuin Jumalan airut ja sanansaattaja, ja sitä, minkä se sanoo, se ei määrää itsestään vaan Jumalasta

lähteneenä sanomana, niin kuin airut kuuluttaa kuninkaan käskyn. Siitä johtuu omantunnon velvoittava voima.¹⁰³ Voidaan siis sanoa, että omatunto todistaa ihmiselle hänen totuudellisuudestaan tai vääryydestään, mutta samalla tai jo oikeastaan sitä ennen se *todistaa Jumalasta*, jonka ääni ja tuomio tunkeutuu ihmisen sisimpään, sielun juuriin asti, kun se *fortiter et suaviter* kutsuu kuuliaisuuteen: ”Moraalinen omatunto ei sulje ihmistä ylittämättömään ja läpitukenemattomaan yksinäisyyteen, vaan se avaa hänet kutsulle, Jumalan äänelle. Tässä eikä missään muussa on moraalisen omantunnon koko salaisuus ja arvokkuus: se on paikka, pyhä tila, jossa Jumala puhuu ihmiselle.”¹⁰⁴

59. Pyhä Paavali ei ainoastaan sano omaatuntoa ”todistajaksi”, vaan hän osoittaa myös, millä tavalla se suorittaa tehtävänsä. Kyse on ”ajatuksista”, jotka syyttävät ja puolustavat pakanaa hänen käytöksestään (vrt. Room. 2:15). Käsite ”ajatuksset” ilmaisee omantunnon varsinaisen luonteen: se on *moraalinen tuomio ihmisestä ja hänen teoistaan*. Se on tuomio, joka joko julistaa vapaaksi tai tuomitsee aina sen mukaan, ovatko ihmisen teot sopusoinnussa hänen sydämeensä kirjoitetun Jumalan lain kanssa vai rikkovatko ne sitä vastaan. Samassa kohdassa apostoli Paavali kutsuu näiden tekojen ja niiden tekijän tuomiota samoin kuin lopullisen tuomion ajankohtaa siksi päiväksi, ”jona Jumala minun julistamani evankeliumin mukaisesti tuo ihmisten sisimmätkin salaisuudet Kristuksen Jeesuksen tuomittaviksi” (Room. 2:16).

Omantunnon tuomio on *käytännöllinen tuomio*; se määrää, mitä ihmisen on tehtävä tai jätettävä tekemättä, tai se arvi-

103 *In Il Librum Sentent.*, dist. 39, a. l, q. 3, concl.: Ed. Ad Claras Aquas, II, 907 b.

104 Puhe yleisvastaanotolla (17. elokuuta 1983), 2: *Insegnamenti* VI, 2 (1983), 256.

oi ihmisen jo tekemän teon. Se soveltaa konkreettiseen tilanteeseen sitä järjen vakaumusta, että hyvää on rakastettava ja tehtävä ja paha vältettävä. Tämä käytännöllisen järjen ensimmäinen periaate kuuluu luonnolliseen lakiin ja on sen perusta ilmaistessaan alkuperäisen valon, jossa hyvä ja paha voidaan erottaa toisistaan ja joka säteilee jokaisen ihmisen sydämessä Jumalan luovan viisauden sammumattomana kipinä (scintilla animae). Luonnollisen lain esittäessä moraalisesti hyvän objektiiviset ja universaalit vaatimukset omatunto puolestaan soveltaa lakia yksittäistapauksiin ja merkitsee näin ihmiselle sisäistä käskyä, kutsua, tehdä konkreettisesti tilanteessa hyvää. Omatunto siis ilmaisee *moraalisen velvoituksen* luonnollisen lain valossa, velvoituksen tehdä sitä hyvää, minkä ihminen omassatunnossaan tietää olevansa kutsuttu tekemään *tässä ja nyt*. Lain ja velvoitteen universaali luonne ei häviä vaan pikemminkin tunnustetaan, kun järki määrittää sen soveltamisen konkreettisesti nykytilanteessa. Omantunnon tuomio vahvistaa ”lopullisesti”, onko tietty konkreettinen menettely sopuisuudessa lain kanssa. Se on tietoisien teon moraalisuuden ensisijainen normi ja ”soveltaa käytännössä objektiivista lakia yksittäistapaukseen”.¹⁰⁵

60. Omantunnon tuomiolla, kuten luonnollisella lailla itseläänkin ja jokaisella käytännöllisellä tiedolla, on imperatiivinen luonne: ihmisen täytyy toimia sen mukaisesti. Jos ihminen toimii vastoin tätä tuomiota tai jos hän on epävarma tietyn teon oikeutuksesta tai hyvyydestä, mutta kuitenkin toteuttaa sen, hänen *omatuntonsa*, joka on persoonallisen moraalien lopullinen määräävä normi, *tuomitsee hänet*. Tämä järjen instanssin arvokkuus ja sen äänen ja tuomioiden auktoriteet-

105 Pyhän viraston konkregaaation instruktio *Contra doctrinam* tilanne-etiikasta (2. helmikuuta 1956): AAS 48 (1956), 144.

ti johtuvat moraalista hyvää ja pahaa koskevasta *totuudesta*, jota se on kutsuttu kuuntelemaan ja tuomaan ilmi. ”Jumalan laki”, *moraalisuuden universaali ja objektiivinen normi*, ohjaa tähän totuuteen. Omantunnon tuomio ei perusta lakia, mutta se todistaa luonnollisen lain auktoriteetista ja käytännöllisestä järjestä suhteessa korkeimpaan hyvään, jonka vetovoiman ihminen kokee ja jonka käskyt hän omaksuu: ”Omatunto ei ole autonominen ja muut poissulkeva instanssi, joka ratkaisisi, mikä on hyvää ja mikä pahaa. On parempi sanoa, että siihen on syvälle leimautunut kuuliaisuus objektiivista normia kohtaan, joka perustaa ja määrittää sen ratkaisujen vastavuuden ihmisen käyttäytymisen peruskäskyjen ja -kieltojen kanssa.”¹⁰⁶

61. Omantunnon tuomio tunnustaa käytännöllisesti ja konkreettisesti oikeaksi totuuden moraalisesti hyvästä, joka ilmenee järjen laissa, ja se taas johtaa ottamaan vastuun tehdystä hyvästä tai pahasta. Kun ihminen tekee pahaa, oikea omantunnon tuomio todistaa hänessä jatkuvasti hyvän universaalista totuudesta ja hänen tekemänsä ratkaisun pahuudesta. Omantunnon tuomio takaa kuitenkin ihmiselle myös toivon ja laupeuden. Todistaessaan tekemästämme pahasta se myös kehottaa pyytämään anteeksi, tekemään hyvää ja harjoittamaan lakkaamatta hyveitä Jumalan armon avulla.

Omantunnon käytännön tuomiossa, joka määrää ihmiselle velvollisuuden tehdä jonkin tietyn teon, *ilmenee vapauden ja totuuden side*. Juuri siksi omatunto ilmenee ”tuomioissa”, jotka heijastavat totuutta hyvästä, eikä mielivaltaisissa ”ratkaisuisissa”. Näiden tuomioiden – ja lopulta ihmisen, niiden subjektin – kypsyttä ja vastuullisuutta ei voida mitata omantunnon

106 Kiertokirje *Dominum et vivificantem* (18. toukokuuta 1986), 43: AAS 78 (1986), 859; vrt. *Gaudium et spes*, 16; *Dignitatis humanae*, 3.

vapautumisella objektiivisesta totuudesta, omien ratkaisujen oletetulla autonomialla, vaan päinvastoin sinnikkäällä totuuden etsimisellä ja suostumisella toiminnassaan totuuden johdettavaksi.

Toden ja hyvän etsiminen

62. Tuomitessaan jonkin teon omatunto voi myös erehtyä. Kirkolliskokous kirjoitti: "Usein kuitenkin sattuu, että omatunto ylivoimaisen tietämättömyyden vuoksi erehtyy, mutta ei siitä syystä menetä arvoaan. Samaa ei taas voida sanoa silloin, kun ihminen ei juuri välitä totuuden ja hyvyyden etsimisestä ja kun omatunto synnin tottumuksesta tulee vähitellen miltei sokeaksi."¹⁰⁷ Näillä muutamilla sanoilla kirkolliskokous esittää yhteenvedon opetuksesta, jonka kirkko on vuosisatojen kuluessa kehittänyt *erehtyväästä omastatunnosta*.

On totta, että ihmisen täytyy hyvän omantunnon saamiseksi (1. Tim. 1:5) etsiä totuutta ja tuomita tuon totuuden mukaisesti. Omantunnon täytyy, niin kuin apostoli Paavali sanoo, olla "Pyhän Hengen valaisema" (vrt. Room. 9:1), sen täytyy olla "puhdas" (2. Tim. 1:3), se ei saa vääristellä Jumalan sanaa, vaan sen täytyy tuoda totuus esiin (vrt. 2. Kor. 4:2). Toisaalta sama apostoli kehottaa kristittyjä: "Älkää mukautuko tämän maailman menoon, vaan muuttukaa, uudistukaa mieleltänne, niin että osaatte arvioida, mikä on Jumalan tahto, mikä on hyvää, hänen mielensä mukaista ja täydellistä" (Room. 12:2).

Paavalin kehoitus ja varoitus kutsuu meitä valvomaan, sillä omantuntomme tuomioissa pesii aina myös erehtymisen mahdollisuus. Omatunto ei ole *erehtymätön tuomari*, se voi

107 *Gaudium et spes*, 16.

johtaa harhaan. Omantunnon erehdys voi kuitenkin johtua *ylipääsemättömästä tietämättömyydestä*, tietämättömyydestä, josta ihminen ei itse ole tietoinen ja jota hän ei voita ilman ulkopuolista apua.

Kirkolliskokous muistuttaa, että siinä tapauksessa, ettei tietämättömyys johdu ihmisen omasta syystä, omatunto ei menetä arvokkuuttaan, koska vaikka se ohjaakin toimimaan objektiivisen moraalijärjestyksen vastaisesti, se ei lakkaa puhumasta sen hyvää koskevan totuuden nimissä, jota ihmisen on vilpittömästi etsittävä.

63. Omantunnon arvokkuus riippuu joka tapauksessa aina totuudesta. Oikein toimivassa omassatunnossa on kyse ihmisen omaksumasta *objektiivisesta totuudesta*, väärin toimivassa omassatunnossa on kyse siitä, mitä ihminen erehdyksessä pitää *subjektiivisesti* totena. Koskaan ei saa sekoittaa "subjektiivista" erehdyttä moraalisesti hyvästä "objektiiviseen" totuuteen, jota rationaalisesti ehdotetaan ihmiselle hänen päämääränsä perusteella. Ei myöskään totuuteen pitäytyväällä ja puhtaalla omallatunnolla toteutetun teon moraalista arvoa saa pitää samanarvoisena kuin erehtyneen omantunnon valossa tehtyä tekoa.¹⁰⁸ Voittamattoman tietämättömyyden tai ilman omaa syytä tapahtuneen väärin arvioinnin valossa tehtyä paha ei tosin voida lukea tekijänsä syyksi; kuitenkin siinäkin tapauksessa se on paha, hyvää koskevaan totuuteen nähden epäjärjestyttä. Lisäksi tietämättä tehty hyvä teko ei edistä tekijänsä moraalista kasvua, se ei auta häntä tulemaan täydelliseksi, eikä se saa häntä taipumaan korkeimman hyvän puoleen. Ennen kuin kevytmielisesti pidämme itseämme omantuntonomme nimissä vanhurskaina, meidän tulisi mietiskellä psalmin sanoja: "Kuka huomaa kaikki erehdyksensä?

108 Vrt. Tuomas Akvinolainen, *De Veritate*, q. 17, a. 4.

Puhdista minut rikkomuksistani, niistäkin, joita en itse näe” (Ps. 19:13). On olemassa rikkomuksia, joita emme osaa tunnistaa ja jotka siitä huolimatta pysyvät rikkomuksinamme, koska olemme kieltäytyneet kulkemasta valossa (vrt. Joh. 9:39-41).

Omatunto viimeisenä konkreettisena tuomiona vaaran-
taa arvokkuutensa, jos se *menee harhaan omasta syystään*, eli jos ”ihminen ei juuri välitä totuuden ja hyvyyden etsimisestä ja omatunto synnin tottumuksesta tulee vähitellen miltei sokeaksi”.¹⁰⁹ Jeesus viittaa omantunnon vääristymisen vaaroihin sanoessaan: ”Silmä on ruumiin lamppu. Jos silmäsi on terve, koko ruumiisi on valaistu. Jos silmäsi ovat huonot, koko ruumiisi on pimeä. Jos siis se valo, joka sinussa on, on pimeyttä, millainen onkaan pimeys!” (Matt. 6:22-23).

64. Havaitsemme yllä lainatuissa Jeesuksen sanoissa myös kehotuksen *kasvattaa omaatuntoa*, ohjata sitä kääntymään alituisesti toteen ja hyvään. Samalla tavalla meidän on ymmärrettävä apostolin Paavalin varoitus, ettemme mukautuisi tämän maailman menoon, vaan muuttuisimme ja uudistuisimme mieleltämme (vrt. Room. 12:2). Todellisuudessa juuri Herran puoleen ja hyvää rakastamaan kääntynyt sydän on omantunnon oikeiden tuomioiden lähde. Sillä osataksemme ”arvioida, mikä on Jumalan tahto, mikä on hyvää, hänen mielensä mukaista ja täydellistä” (Room. 12:2) on tosin tunnettava yleensä Jumalan laki, mutta se ei riitä: tarvitsemme ehdottomasti myös jonkinlaista *ihmisen ja todellisen hyvän välistä ”konnaturaliteettia”*.¹¹⁰ Se juurtuu ja kehittyy ihmisen pyrkiessä hyveisiin, ymmärtäväisyyteen ja muihin päähyveisiin mutta varsinkin uskon, toivon ja rakkauden teologisiin hyveisiin. Jeesus sanoo

109 *Gaudium et spes*, 16.

110 Vrt. *Summa Theologiae*, II-II, q. 45, a. 2.

tästä: ”Se, joka noudattaa totuutta, tulee valoon” (Joh. 3:21).

Kristityt saavat suurta apua omantunnon kasvatukseen *kirkolta ja sen opetusviralta*, niin kuin kirkolliskokous lausuu: ”Omaatuntoaan kasvattaakseen kristittyjen on vakavasti otettava huomioon kirkon pyhä ja varma oppi. Kristuksen tahdon mukaan katolinen kirkko on totuuden opettaja; sen tehtävänä on ilmaista ja opettaa autenttisesti totuutta, joka on Kristus, ja samalla sen tulee julistaa ja arvovallallaan vahvistaa sen moraalisen järjestyksen periaatteet, jonka alkujuuret ovat ihmisluonnossa itsessään.”¹¹¹ Siksi kirkon auktoriteetti ei millään tavoin riko kristittyjen omantunnonvapautta vastaan antaessaan lausuntonsa moraalisisista kysymyksistä. Näin ei ole vain siksi, että omantunnonvapaus ei ole milloinkaan vapautta *totuudesta* vaan aina ja pelkästään vapautta *totuudessa*, vaan myös siksi, että opetusvirka ei pakota kristillistä omaatuntoa omaksumaan sille vieraita totuuksia, vaan se osoittaa totuudet, jotka omallatunnolla jo pitäisi olla, kehittäen niitä alkuperäisestä uskonaktista käsin. Kirkko siis pelkästään *palvelee omaatuntoa* auttaessaan sitä pysymään lujana niin, etteivät kaikenlaiset opin tuulet pane sitä ajelehtimaan sinne tänne ihmisten petollisten juonien mukaan (vrt. Ef. 4:14). Kirkon antaessa apuaan omatunto ei ajaudu harhaan ihmisen hyvää koskevasta totuudesta, vaan varsinkin vaikeissa kysymyksissä se voi saavuttaa totuuden varmasti ja pysyä siinä.

111 *Dignitatis humanae*, 14.

III Perusratkaisu ja konkreettiset toimintatavat

”Älkää tämän vapauden varjolla päästäkö itsekästä luontoanne valloilleen, vaan rakastakaa ja palvelkaa toisianne” (Gal. 5:13)

65. Nykyisin erityisesti korostunut kiinnostus vapautteen on saanut monet humanististen tieteiden samoin kuin teologian edustajat kehittämään yhä perusteellisempaa analyysia vapauden luonteesta ja dynamiikasta. Oikeutetusti on korostettu, ettei vapaus merkitse ainoastaan tämän tai tuon yksittäisen toiminnan valitsemista, vaan se on myös tuossa valinnassa *itseä koskeva ratkaisu*, oman elämänsä asettamista hyvän puolesta tai hyvää vastaan, totuuden puolesta tai totuutta vastaan, loppujen lopuksi Jumalan puolesta tai Jumalaa vastaan. Oikeutetusti painotetaan joidenkin valintojen merkitystä, jotka antavat ”muodon” ihmisen koko moraaliselle elämälle ikään kuin uomana, johon sijoittuvat ja jossa kehittyvät myös muut jokapäiväiset valinnat.

Jotkut kirjoittajat tosin haluavat tarkistaa *persoonan ja tekojen välistä suhdetta* vielä radikaalimmin. He puhuvat ”fundamentaalisesta vapaudesta”, joka on syvempi ja toisenlainen kuin valinnanvapaus; ellei sitä oteta huomioon, ihmisen tekoja ei voida käsittää eikä arvioida korrektisti. Näiden tutkijoiden mukaan *moraalisen elämän avainrooli* kuuluu ”perusoptiolle”, joka toteutuu fundamentaalisessa vapaudessa, jossa ihminen tekee ratkaisun omasta itsestään kokonaisuutena – ei määrättyinä ja tietoisina valintoina ajattelun tasolla, vaan ”transsendentaalisti” ja ”atemaattisesti”. Tästä optiosta johdettavat *erityiset teot* olisivat vain osittaisia eivätkä koskaan lopullisia yrityksiä ilmaista perusoptiota; ne olisivat ainoastaan

perusoption merkkejä ja oireita. Näiden tekojen välitön kohde ei heidän mukaansa olisi absoluuttinen hyvä (jonka edessä ihmisen vapaus ilmenisi transsendentaalilla tasolla), vaan yksittäiset hyvyydet (joita kutsutaan myös ”kategoriaaleiksi” hyvyyksiksi). Joidenkin teologien mukaan nämä yksittäiset hyvyydet eivät voisi osittaisen luonteensa vuoksi määrittää ihmisen koko vapautta persoonana, vaikka ihminen voisi-kin ilmaista perusoptiotaan vain toteuttamalla tai torjumalla nämä hyvyydet.

Näin päädytään *erottamaan toisistaan perusoptio ja harkittu konkreettisten toimintatapojen valinta*. Tämä erottelu merkitsee joillakin kirjoittajilla täydellistä toisistaan erottamista, kun he selvin sanoin rajoittavat moraalisesti ”hyvän” ja ”pahan” perusoption transsendentaaliin ulottuvuuteen, mutta kuvaavat ”oikeiksi” tai ”vääriksi” tiettyjen ”maailman sisäisten” toimintatapojen valintoja, eli niitä, jotka koskevat ihmisen suhdetta itseensä, toisiin ihmisiin ja esinemaailmaan. Näin näyttää ihmisen toiminnassa kuvastuvan kaksi toisistaan erillään olevaa moraalitasoa: toisaalta hyvän ja pahan järjestys, joka riippuu tahdosta, ja toisaalta määrätyt toimintatavat, jotka arvioidaan moraalisesti oikeiksi tai vääriksi pelkästään teknisellä laskelmalla toiminnasta seuraavien ”esimoraalisten” ja ”fyysisten” hyvyyksien ja pahuuksien suhteesta. Tämä menee niin pitkälle, että konkreettista käyttäytymistä, vaikka se onkin valittu vapaasti, pidetään pelkkänä fyysisenä prosessina, eikä sitä tarkastella inhimillisen teon omien kriteerien mukaisesti. Tulos, johon lopulta päädytään, on se, että ihmisen varsinainen moraalinen luokittelu rajoittuu yksinomaan perusoptioon, erottaen sen kokonaan tai osittain yksittäisten tekojen ja konkreettisten käyttäytymistapojen valinnasta.

66. Epäilemättä kristillinen moraaliopetus tunnustaa omista raamatullisista juuristaan käsin sellaisen perustavanlaatuisen valinnan suuren merkityksen, joka leimaa moraalista elämää ja radikaalisti velvoittaa vapautta Jumalan edessä. Tässä on kyse *uskonratkaisusta, uskon kuuliaisuudesta* (vrt. Room. 16:26), jossa ihminen "vapaasti kokonaan uskoo itsensä Jumalalle alistaen 'ymmärryksensä ja tahtonsa täydellisesti itsensä ilmoittavalle Jumalalle'".¹¹² Tämä usko, joka toimii rakkauudessa (vrt. Gal. 5:6), lähtee ihmisen keskuksesta, sydäimestä (vrt. Room. 10:10), ja on kutsuttu kantamaan hedelmää teoissa (vrt. Matt. 12:33-35; Luuk. 6:43-45; Room. 8:5-8; Gal. 5:22). Dekalogin käskyjen johdannoista löytyy peruslause: "Minä olen Herra, sinun Jumalasi" (2. Moos. 20:2), joka antaa alkuperäisen merkityksen moninaisille ja erilaisille käskyille ja samalla se luo liiton moraaliiin kokonaisuuden, ykseyden ja syvyyden. Israelin perusratkaisu kiinnittyy siis peruskäskyyn (vrt. Joos. 24:14-25; 2. Moos. 19:3-8; Miika 6:8). Myös uuden liiton moraalialia hallitsee Jeesuksen peruskutsu hänen seuraamiseensa – niinhän Jeesus sanoo nuorelle miehelle: "Jos tahdot olla täydellinen, tule ja seuraa minua!" (Matt. 19:21). Tähän kutsuun opetuslapsi vastaa radikaalilla ratkaisulla ja valinnalla. Evankeliumin vertaukset peltoon kätketystä aarteesta ja kallisarvoisesta helmestä, jonka saadakseen sen löytäjä myy koko omaisuutensa, ovat puhuttelevia ja vaikuttavia kuvia Jumalan valtakunnan vaatimasta radikaalista ja ehdottomasta ratkaisusta. Radikaali ratkaisu seurata Jeesusta saa suurenmoisen ilmauksen hänen sanoissaan: "Se, joka tahtoo pelastaa elämänsä, kadottaa sen, mutta joka elämänsä minun tähteni ja evankeliumin tähden kadottaa, on sen pelastava" (Mark. 8:35).

Jeesuksen kutsu "tule ja seuraa minua" on suurin mahdol-

¹¹² *Dei Verbum*, 5; vrt. *Dei Filius*, luku 3: DS, 3008.

linen ihmisen vapauden ylistys, ja samalla se todistaa niiden uskon aktien ja ratkaisujen totuudesta ja velvoittavuudesta, joita voidaan kutsua perusoptioksi. Pyhä Paavali pitää ihmisen vapautta yhtä suuressa arvossa: "Teidät on kutsuttu vapauteen, veljet" (Gal. 5:13). Apostoli lisää kuitenkin heti vakavan varoituksen: "Älkää tämän vapauden varjolla päästäkö itsekästä luontoanne valloilleen." Tässä kehotuksessa kaivuvat hänen aikaisemmin kirjoittamansa sanat: "Vapauteen Kristus meidät vapautti. Pysykää siis lujina älkääkä alistuko uudelleen orjuuden ikeeseen" (Gal. 5:1). Apostoli Paavali kehottaa meitä valvomaan, sillä orjuuteen joutuminen uhkaa aina vapautta. Juuri tästä on kysymys silloin, kun perusoptioksi ymmärretty uskonakti erotetaan yksittäisten tekojen valinnasta.

67. Nämä tendenssit ovat siis vastoin Raamatun opetusta, joka ymmärtää perusoption aidoksi ja varsinaiseksi vapauden ratkaisuksi ja liittää tämän ratkaisun syvästi tiettyihin tekoihin. Perusratkaisun kautta ihminen kykenee suuntaamaan elämänsä ja pyrkimään armon avulla kohti päämääräänsä jumalallista kutsua seuraten. Mutta tätä kykyä harjoitetaan juuri silloin, kun valitaan tiettyjä konkreettisia tekoja, joissa ihminen harkitusti mukautuu Jumalan tahtoon, viisauteen ja lakiin. On siis todettava, että *niin kutsuttu perusoptio, sikäli kuin se erotetaan pelkästä yleisestä intentiosta, jota ei ole vielä määritetty vapautta velvoittavassa muodossa, toteutuu aina tietoisissa ja vapaissa ratkaisuissa. Juuri siksi se kielletään silloin, kun ihminen suuntaa vapautensa moraalisesti vakavassa asiassa tietoisesti päinvastaiseen suuntaan.*

Perusoption erottaminen konkreettisista toiminnoista merkitsee ristiriitaa moraalisesti toimivan ihmisen olemuksellisen integriteetin tai ruumiillis-sielullisen persoonallisen yksey-

den kanssa. Perusoptio, jossa ei nimenomaan oteta huomioon mahdollisuuksia, joissa se aktualisoituu, eikä konkreettisuutta, jossa se tulee näkyviin, ei tee oikeutta ihmisen toimintaan ja hänen jokaiseen harkittuun valintaansa sisältyvälle rationaalille päämäärähakuisuudelle. Ihmisen toimintojen moraalista laatua ei voida johtaa yksin tarkoituksesta, perussuunnauksesta tai perusoptiosta, jos se käsitetään intentioksi vailla määrättyä ja velvoittavaa sisältöä tai intentioksi, johon ei liity pyrkimystä täyttää moraalisen elämän velvollisuuksia. Moraalisuutta ei voida arvioida, jos jätetään huomiotta konkreettisesti tilanteessa tehdyn tietoisin valinnan sopusointu tai ristiriita ihmisen arvokkuuden ja ihmispersoonan kokonaiskutsumuksen kanssa. Jokainen valinta sisältää aina tahdon harkitun viittauksen luonnollisen lain osoittamiin hyvyysksiin ja pahuuksiin, joita on tavoiteltava tai vältettävä.

Kun on kyse positiivisista moraalisisistä käskyistä, ymmärryksen on aina tutkittava, pätevätkö ne tietyssä tilanteessa, esimerkiksi ottaen huomioon muut tärkeämmät tai pakottavammat velvoitteet. Mutta negatiiviset moraaliset käskyt, eli ne, jotka kieltävät jonkin konkreettisen teon tai käyttäytymisen itsessään pahana, eivät salli minkäänlaisia poikkeuksia. Ne eivät jätä minkäänlaista moraalisesti hyväksyttävää tilaa millekään vastakkaiselle, "luovalle" määrittelylle. Kun universaalien sääntöjen kieltämisen toiminnan moraalinen luonne on konkreettisesti tunnistettu, ainoa moraalisesti hyvä teko on moraalilain noudattaminen ja sen kieltämisen teon tekemättä jättäminen.

68. Tähän kohtaan on lisättävä tärkeä pastoraalinen seikka. Yllä kuvatun logiikan mukaan ihminen voisi pysyä perusoptiossaan Jumalalle uskollisena riippumatta siitä, ovatko jotkut hänen valinnoistaan ja teoistaan sopusoinnussa tiettyjen

moraalinormien tai sääntöjen kanssa. Alkuperäisen rakkautenoptionsa perusteella ihminen voisi pysyä moraalisesti hyvänä, pysyä myös Jumalan armossa ja saavuttaa pelastuksen, vaikka jotkut hänen konkreettiset toimintatapansa olisivat harkitusti ja raskaasti vastoin kirkon opettamia Jumalan käskyjä.

Todellisuudessa ihminen ei joudu kadotukseen vain olemalla uskon perusoptiolleen, jossa hän on ”antautunut vapaaehtoisesti kokonaan Jumalalle”¹¹³. Jokaisella tietoisesti tehdyllä kuolemansynnillä hän loukkaa Jumalaa, joka on lahjoittanut hänelle lain, ja on syyppää koko lain rikkomiseen (vrt. Jaak. 2:8-11). Vaikka hän pysyisikin uskossa, hän menettää pyhittävän armon, rakkauden ja ikuisen autuuden.¹¹⁴ Trenton kirkolliskokous opettaa: ”Ihminen ei menetä vastaanotamaansa vanhurskauttamisen armoa vain epäuskon synnin kautta, jossa itse usko menetetään, vaan jokaisen kuolemansynnin kautta, vaikkei siihen liittyisi uskosta luopumista.”¹¹⁵

Kuolemansynti ja lievä synti

69. Perusoptiota koskevat mietiskelyt ovat saaneet, niin kuin olemme nähneet, jotkut teologit tarkistamaan syvällisesti myös perinteistä erottelua *kuolemansynnin ja lievän synnin* välillä. He korostavat, että sellainen ristiriita Jumalan lain kanssa, joka aiheuttaa pyhittävän armon menettämisen – ja tuottaa myös ikuisen kadotuksen, jos ihminen kuolee siinä tilassa – voi olla seurausta vain sellaisesta aktista, jossa toimii koko ihminen, siis perusoption aktista. Näiden teologien mukaan

113 *Dei Verbum*, 5; vrt. *Persona humana*, 10: AAS 68 (1976), 88-90.

114 Vrt. *Reconciliatio et paenitentia*, 17: AAS 77 (1985), 218-223.

115 Sess. VI. dekreetti vanhurskauttamisesta, luku 15: DS, 1544; kaanon 19: DS, 1569.

kuolemansynti, joka erottaa ihmisen Jumalasta, tapahtuisi vain ihmisen torjuessa Jumalan, mikä toteutuisi sellaisella vapauden tasolla, jota ei voi samaistaa valitsemisen aktiin ja jota ajatteleva tietoisuus ei tavoita. He lisäävät, että tässä mielessä on ainakin psykologisesti vaikeaa hyväksyä tosiasiaa, että kristitty, joka tahtoo pysyä Jeesuksen Kristuksen ja hänen kirkkonsa yhteydessä, voi tehdä kuolemansyntejä niin helposti ja toistuvasti kuin hänen tekojensa ”materia” antaa toisinaan ymmärtää. Samoin on vaikeaa omaksua sitä ajatusta, että ihminen kykenisi yhdessä hetkessä rikkomaan radikaalisti yhteytensä Jumalaan ja sitten jälkepäin taas parannuksessa liittymään häneen. Siksi heidän mukaansa synnin raskautta olisi mitattava arvioimalla pikemminkin teon tekevän persoonan vapauden astetta kuin kyseisen teon materiaa.

70. Synodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Reconciliatio et paenitentia* on kirkon tradition mukaisesti korostanut kuolemansyntien ja lievien syntien erottamisen merkitystä ja pysyvää ajankohtaisuutta. Ja vuoden 1983 piispainsynodi, jonka jälkeen yllä mainittu kirje on kirjoitettu, ”ei ainoastaan vahvistanut Trenton kirkolliskokouksen opetusta kuolemansyntien ja lievien syntien olemassaolosta ja luonteesta, vaan muistutti myös, että kuolemansynti on synti, joka kohdistuu vakavaan asiaan ja joka tehdään täysin tietoisesti ja harkitusti myöntyen.”¹¹⁶

Trenton kirkolliskokous ei kiinnitä huomiota ainoastaan kuolemansynnin vakavaan asiaan, vaan mainitsee sen edellytyksenä myös ”täyden tietoisuuden ja harkitun myöntymisen”. Yleensäkin sekä moraaliteologiassa että käytännön sielunhoidossa tunnetaan tapauksia, joissa materialtaan vakava teko ei ole kuolemansynti, koska teon tekijä ei ole ollut täysin

¹¹⁶ *Reconciliatio et paenitentia*, 17: AAS 77 (1985), 221.

tietoinen eikä myöntynyt tekoon harkitusti. Toisaalta ”emme saa kutistaa kuolemansyntiä vain perusoption – niin kuin nykyisin on tapana sanoa – aktiksi Jumalaa vastaan”, millä tarkoitetaan sekä nimenomaista ja formaalia Jumalan tai lähimmäisen loukkaamista että implisiittistä, harkitsematonta rakkauden torjumista. ”Kuolemansynti on kyseessä aina, kun ihminen tieteen tahtoen mistä syystä tahansa valitsee jotakin, joka on vakavasti väärin suuntautunutta. Itse asiassa sellaiseen valintaan sisältyy jo Jumalan käskyn halveksuntaa, Jumalan ihmiskuntaa ja koko luomakuntaa kohtaan osoittaman rakkauden torjumista. Näin ihminen etäännyy Jumalasta ja kadottaa rakkauden. *Perussuuntautuneisuus voi siis radikaalisti muuttua konkreettisisa ratkaisuisa.* Psykologisesta näkökulmasta epäilemättä on hyvin monimutkaisia ja hämääriä tilanteita, joilla on vaikutusta synnintekijän subjektiiviseen syyllisyyteen. Psykologisesta harkinnasta ei kuitenkaan voida siirtyä teologisen kategorian luomiseen, jollainen ’perusoptiokin’ juuri on, jos se ymmärretään niin, että objektiivisella tasolla tradition käsitys kuolemansynnistä muuttuu tai joutuu epäiltäväksi.”¹¹⁷

Perusoption erottaminen harkitusta määrättyjen menettelytapojen valinnasta – menettelytapojen, jotka itsessään tai olosuhteiltaan ovat väärin suuntautuneita – jotka eivät koskisi tuota optiota, merkitsee siis kuolemansynnistä puhuvan katolisen opetuksen kieltämistä. ”Kirkon koko tradition kanssa kutsumme kuolemansynniksi sellaista aktia, jossa ihminen torjuu tietoisesti ja vapaasti Jumalan, Jumalan lain ja Jumalan ihmiselle tarjoaman rakkauden liiton, ja mieluummin kääntyy itsensä tai jonkin luodun tai ajallisen todellisuuden puoleen, johonkin, joka on vastoin Jumalan tahtoa (*conversio ad creaturam* - kääntyminen luodun puoleen). Tämä voi tapah-

117 *Reconciliatio et paenitentia*, 17: AAS 77 (1985), 223.

tua suoraan ja muodollisesti, kuten epäjumalanpalveluksen, uskosta luopumisen ja ateismin synneissä, jumalankieltämisessä, tai muulla vastaavalla tavalla, kuten tapahtuu kaikessa tottelemattomuudessa Jumalan käskyjä kohtaan vakavassa asiassa.”¹¹⁸

IV Moraalinen teko

Teleologia ja teleologismi

71. Ihmisen vapauden ja Jumalan lain keskinäinen suhde, jonka syvin ja elävin sija on moraalinen omatunto, ilmenee ja toteutuu ihmisen teoissa. Juuri teoissaan ihminen täydellistyy ihmisenä, joka on saanut kutsun etsiä vapaaehtoisesti Luojaansa ja saavuttaa vapaana hänelle kuuluessaan täyden ja autuaan täyttymyksen.¹¹⁹

Ihmisen teot ovat moraalisia tekoja, koska ne ilmaisevat ja ratkaisevat tekoja tekevän ihmisen hyvyyden tai vääryyden.¹²⁰ Ne eivät ainoastaan saa aikaan muutoksia ihmisen ulkopuolella, vaan harkittuina valintoina ne myös määrittävät niitä tekevän persoonan itsensä ja hänen hengellisen syvyyksiprofilinsa, niin kuin pyhä Gregorios Nyssalainen vaikuttavasti toteaa: ”Yksikään muuttuvuuden alainen olento ei pysy itseensä nähden identtisenä, vaan siirtyy jatkuvassa muuttumisessa hyvään tai pahaan alituisesti yhdestä tilasta toiseen ... Muuttumiseen alistettuna oleminen merkitsee siis lakkaamatonta syntymistä ... Syntyminen ei kuitenkaan tapahdu tässä yhteydessä ulkonaisesta syystä niin kuin ruumiillisten

118 *Reconciliatio et poenitentia*, 17: AAS 77 (1985), 222.

119 Vrt. *Gaudium et spes*, 17.

120 *Summa theologiae*, I-II, q. 1, a. 3: ”Idem sunt actus morales et actus humani.”

olentojen syntymässä ... Se on vapaan valinnan tulos, ja niin olemme tavallaan oman itsemme vanhempia oman tahtomme muokatessa meitä ja antaessa meille valintojemme kautta sellaisen muodon, kuin tahdomme.”¹²¹

72. *Tekojen moraalisuus* määräytyy ihmisen vapauden suhteesta todelliseen hyvään. Ikuisena lakina tämä hyvä perustuu Jumalan viisauteen, joka ohjaa jokaisen olennon kohti päämääräänsä. Tämän ikuisen lain tuntee ihmisen luonnollinen ymmärrys (jolloin sitä kutsutaan ”luonnolliseksi laiksi”), mutta laajemmin ja täydellisemmin sen ilmaisee Jumalan yliluonnollinen ilmoitus (jolloin sitä kutsutaan ”Jumalan laiksi”). Teko on moraalisesti hyvä, kun vapauden valinta on sopusoinnussa ihmisen todellisen hyvän kanssa ja ilmaisee samalla ihmisen vapaaehtoista suuntautumista lopulliseen päämääräänsä, siis itse Jumalaan; hän on korkein hyvä, jossa ihminen löytää täyden ja täydellisen onnensa. Nuoren miehen ensimmäinen kysymys keskustelussa Jeesuksen kanssa: ”Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?” (Matt. 19:16) selventää välittömästi, että *teon moraalinen arvo ja ihmisen lopullinen päämäärä kuuluvat olennaisesti yhteen*. Vastauksessaan Jeesus vahvistaa keskustelukumppaninsa vakaumuksen oikeaksi: Hyvän tekeminen sen käskystä, joka ”yksin on hyvä”, on ehdoton edellytys ja tie ikuisen autuuteen: ”Jos haluat päästä sisälle elämään, noudata käskyjä” (Matt. 19:17). Jeesuksen vastaus ja viittaus käskyihin tekevät myös selväksi, että päämäärään johtavaa tietä viitoittaa Jumalan lain käskyjen noudattaminen, jotka varjelevat ihmiselämää. *Vain sellainen teko, joka vastaa hyvää, voi olla elämän tienä.*

Moraalisuus on ihmisen tekojen suuntautumista järjen oh-

121 *De vita Moysis*, II, 2-3: PG 44, 327-328.

jauksessa todelliseen hyvään ja tahdon ohjaamaa pyrkimistä tähän hyvään. Ihmisen tekoa ei siis voida arvioida moraalisesti hyväksi pelkästään sen vuoksi, että se palvelee tämän tai tuon tavoitellun päämäärän saavuttamista, tai yksinkertaisesti sen vuoksi, että toimivan persoonan aikomus on hyvä.¹²² Ihmisen teko on moraalisesti hyvä silloin, kun se vahvistaa ja tuo ilmi ihmisen tahdon ohjaaman suuntautumisen lopullista päämäärää kohti, ja kun konkreettinen teko on sopusoinnussa ihmisen todellisen hyvän kanssa. Ellei konkreettisen teon kohde ole sopusoinnussa ihmisen todellisen hyvän kanssa, tämän teon valinta tekee tahdostamme ja meistä itsestämme moraalisesti pahoja ja saattaa meidät ristiriitaan lopullisen päämäärämme, korkeimman hyvän, Jumalan, kanssa.

73. Jumalan ilmoituksen ja uskon ansiosta kristitty tuntee sen "uuden", joka on hänen tekojensa moraalisuuden tuntomerkki. Näiden tekojen on tuotava julki sopusointu tai ristiriita hänen armosta saamansa arvokkuuden ja kutsumuksen kanssa: Jeesuksessa Kristuksessa ja hänen Hengessään kristitty on "uusi luomus", Jumalan lapsi, ja teoillaan hän julistaa sopusointuaan tai ristiriitaansa Jumalan Pojan kuvan kanssa, hänen, joka on esikoinen monien veljien joukossa (Room. 8:29). Teoissaan hän myös elää uskollisuuttaan tai uskottomuuttaan Hengen lahjaa kohtaan ja avautuu tai sulkeutuu ikuiselle elämälle, yhteydelle Isään Jumalaan, Poikaan ja Pyhään Henkeen näkemisessä, rakkaudessa ja autuudessa.¹²³ Kristus "muovaa

¹²² Vrt. *Summa theologiae*, II-II, q. 148, a. 3.

¹²³ Vatikaanin II kirkolliskokous lausuu pastoraalikonstituutiossa *Gaudium et spes* (22): "Tämä ei koske ainoastaan kristittyjä, vaan kaikkia ihmisiä, joilla on hyvä tahto ja joiden sydämessä armo työskentelee näkymättömällä tavalla. Kristushan on kuollut kaikkien puolesta ja ihmisen lopullinen kutsumus on itse asiassa yksi ainoa, nimittäin jumalallinen. Sen vuoksi meidän on pidettävä kiinni siitä, että Pyhä Henki tarjoaa kaikille mahdollisuuden jollakin Jumalan tuntemalla tavalla yhdistyä tähän pääsiäisen salaisuuteen."

meidät kuvansa kaltaisiksi”, pyhä Kyrillos Aleksandrialainen kirjoittaa, ”niin että pyhityksessä ja vanhurskaudessa sekä hyvässä ja hyveitä harjoittavassa elämässä hänen jumalallisen luontonsa piirteet syttyvät valoksi meissä ... Hänen kuvansa kauneus säteilee meissä, jotka olemme Kristuksessa, kun osoittaudumme teoissamme hyväksi ihmisiksi.”¹²⁴

Tässä mielessä moraalisella elämällä on olennaisesti ”*teleologinen*” luonne, koska se on ihmisen tekojen vapaata ja tietoisuutta suuntautumista Jumalaan, korkeimpaan hyvään ja lopulliseen päämäärään (*telos*). Tämän vahvistaa jälleen nuoren miehen kysymys Jeesukselle: ”Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?” Suuntautuminen lopulliseen päämäärään ei kuitenkaan ole vain subjektivistista, yksinomaan aikomuksesta riippuvaa. Se edellyttää, että nämä teot itsessään voidaan suunnata tuohon päämäärään, koska ne vastaavat käskyjen suojelemaa ihmisen autenttista moraalista hyvää. Juuri tämän Jeesus ilmaisee vastatessaan rikkaalle nuorukaiselle: ”Jos haluat päästä sisälle elämään, noudata käskyjä” (Matt. 19:17).

Tässä on selvästi kysymys järjen ohjaamasta ja vapaasta, tietoisesta ja harkitusta suuntautumisesta, jossa ihminen tuntee vastuunsa teoistaan ja alistuu Jumalan, oikeamielisen ja hyvän tuomarin, lain tuomioon, joka palkitsee hyvän ja rangaistaa pahan, niin kuin apostoli Paavali toteaa: ”Meidän kaikkien on tultava Kristuksen tuomioistuimen eteen, jotta kukin saisi sen mukaan, mitä ajallisessa elämässään on tehnyt, hyvää tai pahaa” (2. Kor. 5:10).

124 *Tractatus ad Tiberium Diaconum sociosque*, 11. *Responsiones ad Tiberium Diaconum sociosque*: Kyrillos Aleksandrialainen, In *D. Johannis Evangelium*, vol. III, ed. Philip Edward Pusey, Bruxelles, Culture et Civilisation (1965), 590.

74. Mihin sitten ihmisen vapaan toiminnan moraalinen arviointi perustuu? Miten voidaan tietää varmasti, että *ihmisen toiminta suuntautuu Jumalaan*: toimivan subjektin *intentiosta*, hänen tekoonsa liittyvistä *olosuhteista* – ja varsinkin niiden seurauksista – vai hänen tekonsa *kohteesta*?

Tätä kysymystä kutsutaan perinteisesti ”moraalisuuden lähteiden” ongelmaksi. Juuri tätä ongelmaa koskien on viime vuosikymmeninä ilmaantunut uusia tai uudestaan vironneita kulttuurisia ja teologisia virtauksia, jotka vaativat kirkon opeusviralta huolellista harkintaa.

Jotkin ”*teleologisiksi*” kutsutut *eettiset teorit* kiinnittävät huomiota siihen, ovatko ihmisen teot sopusoinnussa teon tekijän tavoittelemien päämäärien ja hänen tarkoittamiensa arvojen kanssa. Teon moraalisen arvioinnin kriteerit saadaan tavoiteltujen ei-moraalisten ja esimoraalisten hyvyyksien ja niitä vastaavien ei-moraalisten ja esimoraalisten arvojen punnitsemisesta. Joidenkin mukaan konkreettinen käytös on oikea tai väärä sen perusteella, pystyykö se muuttamaan kaikkien asianosaisten tilanteen paremmaksi vai ei. Oikea on sellainen teko, joka pystyy maksimoimaan hyvän ja minimoimaan pahan.

Monet katoliset moraaliteologit, jotka omaksuvat tämän käsityksen, pyrkivät etäännyttämään utilitarismista ja pragmatismista, joissa ihmisen tekojen moraalisuutta arvioidaan ottamatta huomioon ihmisen lopullista todellista päämäärää. He ymmärtävät aivan oikein, että on välttämätöntä löytää johdonmukaisempia rationaalisia perusteluja moraalisen elämän vaatimusten oikeuttamiseksi ja sen normien perustan osoittamiseksi. Tällainen tutkimustyö on oikeutettua ja välttämätöntä, sillä luonnollisen lain perustama moraalinen järjestys on periaatteessa ihmisjärjen saavutettavissa. Tällainen tutkimus vastaa myös ei-katolilaisten ja ei-uskovien kanssa

toteutettavan dialogin ja yhteistyön vaatimuksia varsinkin moniarvoisissa yhteiskunnissa.

75. Ponnisteluissa tällaisen rationaalisen moraalien työstämiseksi – jota joskus kutsutaan myös ”autonomiseksi” moraaliksi – esiintyy kuitenkin *vääriä ratkaisuja, jotka liittyvät erityisesti riittämättömään ymmärrykseen moraalisen toiminnan objektista*. Jotkut eivät ota riittävästi huomioon sitä tosiasiaa, että tahto on sidoksissa toteuttamiinsa konkreettisiin valintoihin: valinnat ovat edellytys tahdon moraaliseen hyvyteen ja sen suuntautumiseen ihmisen lopullista päämäärää kohti. Toisia taas innoittaa sellainen käsitys vapaudesta, joka ei ota huomioon vapauden harjoittamisen todellisia edellytyksiä, sen objektiivista suhdetta hyvää koskevaan totuuteen ja sen määräytymistä konkreettisten menettelytapojen valinnassa. Näiden teorioiden mukaan vapaa tahto ei siis olisi moraalisesti alistettu tiettyihin velvollisuuksiin eikä valintojensa muokkaama, vaikka se olisikin vastuussa teoistaan ja niiden seurauksista. Tätä ”*teleologismia*” voitaisiin siis moraalinormin etsimismenetelmänä kutsua ”*konsekventialismiksi*” tai ”*proportionalismiksi*” erilaisista ajatussuunnista saatujen termien ja lähestymistapojen mukaan. Edellinen väittää löytävänsä tietyn toimintatavan oikeellisuuden kriteerit yksinomaan seurauksista, joiden voidaan ennalta nähdä johtuvan tietystä valinnasta. Jälkimmäinen punnitsee keskenään arvoja ja taivoiteltuja hyvyksiä ja pitää mittapuunaan hyvien ja pahojen vaikutusten suhteellisuutta, ”suurempaa hyvää” tai ”pienempää pahaa”, jotka ovat todella mahdollisia tietystä tilanteesta.

Teleologiset eettiset teoriat (proportionalismi, konsekventialismi) tunnustavat kyllä, että moraaliset arvot saadaan järjestä ja ilmoituksesta. Ne kuitenkin väittävät, ettei koskaan ole mahdollista absoluuttisesti kieltää määrättyjä toimintatapoja,

jotka kaikissa tilanteissa ja kaikissa kulttuureissa olisivat ristiriidassa näiden arvojen kanssa. Toimiva subjekti olisi luonnollisesti vastuussa tavoittelemiensa arvojen saavuttamisesta, mutta kahdessa mielessä: inhimilliseen tekoon sisältyvät arvot ja hyvyydet olisivat toisaalta *moraaliseen järjestykseen* kuuluvia (varsinaisesti moraaliset arvot, kuten rakkaus Jumalaan, hyvä tahto lähimmäistä kohtaan, oikeudenmukaisuus jne.), ja toisaalta *esimoraaliseen järjestykseen* kuuluvia, jota kutsutaan myös ei-moraaliseksi, fyysiseksi tai ontittiseksi (hyödyt ja haitat, joita koituu sekä tekijälle että muille asianosaisille, kuten esimerkiksi terveys tai sen vaarantaminen, fyysinen koskemattomuus, elämä, kuolema, aineellisten hyvyksien menettäminen jne.). Maailmassa, jossa hyvään aina sekoituu pahaa ja jokaiseen hyvään vaikutukseen liittyy huonoja vaikutuksia, täytyisi teon moraalisuutta arvioida kahdella eri tavalla. Teon moraalinen ”hyvyys” ratkaistaisiin subjektin intention perusteella suhteessa moraalisiin hyvyksiin, teon ”oikeellisuus” taas ennalta nähtävien vaikutusten ja seurausten ja niiden suhteen perusteella. Konkreettista käyttäytymistä voisi siis luonnehtia ”oikeaksi” tai ”vääräksi”, mutta sen perusteella ei voi arvioida tämän käyttäytymisen valinnee ihmisen tahtoa moraalisesti ”hyväksi” tai ”pahaksi”. Tällä tavoin teko, joka on ristiriidassa universaalien negatiivisen normin kanssa ja suoranaisesti loukkaa esimoraalisiksi kutsuttuja hyvyksiä, voitaisiin arvioida moraalisesti luvalliseksi, jos subjektin aikomus, konkreettiseen tekoon liittyviä hyvyksiä ”vastuullisesti” punniten, suuntautuu siinä tilanteessa ratkaisevana pidettyyn moraaliseen arvoon.

Toiminnan seurausten arviointi, teon ja sen seurausten sekä seurausten keskinäisen suhteen perusteella, koskisi ainoastaan esimoraalista järjestystä. Tekojen moraalisen laadun eli niiden hyvyyden tai pahuuden ratkaisisi ainoastaan hen-

kilön uskollisuus korkeimmille rakkauden ja ymmärryksen arvoille. Tämä uskollisuus ei välttämättä olisi yhteensopimaton sellaisten valintojen kanssa, jotka ovat ristiriidassa tiettyjen moraalikäskyjen kanssa. Silloinkin, kun kyse on vakavasta asiasta, näitä käskyjä olisi pidettävä toimintaohjeina, jotka aina ovat suhteellisia ja joista voidaan poiketa.

Tämän tarkastelutavan mukaan harkittu myöntyminen tiettyihin menettelytapoihin, jotka ovat perinteisen moraalin mukaan kiellettyjä, ei merkitse objektiivista moraalista pahaa.

Harkitun teon kohde

76. Nämä teoriat voivat tuntuvat vakuuttavilta, koska ne ovat lähellä tieteellistä ajattelutapaa, joka oikeutetusti pyrkii järjestämään teknistä ja taloudellista toimintaa laskemalla resursseja ja hyötyjä, menettelytapoja ja niiden vaikutuksia. Ne pyrkivät tarjoamaan vapautusta voluntaristisesta ja mielivaltaisesta velvoitemoraalista, joka olisi lopulta epäinhimillistä.

Tällaiset teoriat eivät kuitenkaan ole uskollisia kirkon opetukselle uskoessaan voivansa oikeuttaa moraalisesti hyvänä sellaisten menettelytapojen harkitun valinnan, jotka ovat vastoin Jumalan ja luonnollisen lain käskyjä. Nämä teoriat eivät voi vedota katoliseen moraalitraditioon. Vaikka siinä kehittyikin kasuistiikkaa, joka pyrki arvioimaan parhaat tavat saavuttaa hyvää tietyissä konkreettisissa tilanteissa, on myös totta, että tämä kasuistiikka koski vain tapauksia, joissa laki oli epävarma, eikä se näin ollen asettanut kyseenalaiseksi negatiivisten moraalikäskyjen ehdotonta pätevyyttä, jotka velvoittavat ilman poikkeusta. Uskovilla on velvollisuus tuntea ja noudattaa moraalikäskyjä, jotka kirkko julistaa ja opettaa

Jumalan, Luojan ja Herran, nimessä.¹²⁵ Kun apostoli Paavali tiivistää lain täyttymyksen käskyyn rakastaa lähimmäistään niin kuin itseään (vrt. Room. 13:8-10), hän ei suinkaan vähennä käskyjen arvoa vaan päinvastoin vahvistaa ne paljastaessaan niiden vaatimukset ja painon. *Rakkaus Jumalaan ja rakkaus lähimmäiseen eivät ole erotettavissa liiton käskyjen pitämisestä*, liiton, joka on uudistettu Jeesuksen Kristuksen veressä ja Hengen lahjassa. Kristittyjen kunnia on totella enemmän Jumalaa kuin ihmisiä (vrt. Ap.t. 4:19; 5:29) ja hyväksyä sen vuoksi jopa marttyyrius kuten Vanhan ja Uuden testamentin pyhät miehet ja naiset, jotka tunnustetaan pyhiksi, koska he mieluummin antoivat elämänsä kuin ryhtyivät johonkin uskon tai hyveiden vastaiseen tekoon.

77. Tarjotakseen rationaaliset kriteerit oikealle moraaliselle ratkaisulle edellä mainitut teoriat ottavat huomioon ihmisen teon *aikomuksen* ja *seuraukset*. Varmasti onkin punnittava sekä aikomusta – kuten Jeesus voimakkaasti korostaa vastoin lainopettajia ja fariseuksia, jotka säätivät yksityiskohtaisesti ulko-naisia tekoja ottamatta huomioon sydäntä (vrt. Mark. 7:20-21; Matt. 15:19) – että teon seurauksena saavutettavaa hyvää ja vältettävää paha. Vastuullisuus vaatii tätä. Mutta seurausten ja aikomuksenkaan arviointi ei kuitenkaan riitä konkreettisen valinnan moraalisen laadun arvioimiseksi. Toiminnan seurauksiksi ennalta nähtävän hyvän ja pahan punnitseminen ei ole asianmukainen menetelmä sen määrittelemiseksi, onko kyseisen menettelytavan valinta laadultaan tai itsessään moraalisesti hyvä vai paha, luvallinen tai luvaton. Ennalta nähtävät seuraukset kuuluvat niihin tekoon liittyviin olosuhteisiin,

125 Vrt. Sess. VI. dekreetti vanhurskauttamisesta, luku 19: DS, 1569. Vertaa myös Clemens XI, konstituutio *Unigenitus Dei Filius* (8. syyskuuta 1713) Paschasius Quesnelin harhaoppeja vastaan, 53-56: DS, 2453-2456.

jotka voivat tosin vaikuttaa pahan teon vakavuuteen, mutta eivät kuitenkaan voi muuttaa sen moraalista lajia.

Yleensäkin jokainen tietää, kuinka vaikeaa tai pikemminkin mahdotonta on arvioida jonkin teon kaikki seuraukset ja hyvät ja pahat vaikutukset, joita kutsutaan esimoraalisiksi. Kaiken kattava rationaalinen laskelma ei ole mahdollinen. Kuinka voisi arvioida suhteellisuutta sellaisten laskelmien perusteella, joiden kriteerit ovat hämäriä? Kuinka absoluuttisia velvoitteita voisi oikeuttaa sellaisten kyseenalaisten laskelmien perusteella?

78. *Inhimillisen teon moraalisuus riippuu ennen kaikkea ja perustavanlaatuisesti harkitun tahdon rationaalisesti valitsemasta kohteesta*, niin kuin pyhän Tuomaan terävä, yhä pätevä analyysi osoittaa.¹²⁶ Jotta näkisimme, mikä on jonkin teon kohde, joka määrittelee teon moraalisesti, meidän on asetettava katsomaan asiaa *toimivan persoonan näkökannalta*. Tahtoaktin objekti on vapaasti valittu menettely. Siinä määrin kuin se on sopu-soinnussa järkeen perustuvan järjestyksen kanssa, se on tahdon hyvyuden syy, se tekee meidät moraalisesti täydellisemmiksi ja auttaa meitä näkemään lopullisen päämäärämme täydellisessä hyvässä, alkuperäisessä rakkaudessa. Niinpä emme voi pitää tietyn moraalisen teon ”objektina” puhtaasti fyysiseen järjestykseen kuuluvaa prosessia tai tapahtumaa, jota arvioitaisiin sillä perusteella, että se saa aikaan tietyn tilan ulkoisessa maailmassa. Objekti on vapaan valinnan välitön päämäärä, joka leimaa toimivan henkilön tahtoaktia. Tässä mielessä on olemassa, niin kuin Katolisen kirkon katekismus opettaa, ”konkreettista käyttäytymistä, jonka valitseminen on aina väärin, koska sen valitseminen sisältää tahdon vää-

126 *Summa theologiae*, I-II, q. 18, a. 6.

ristymisen eli moraalista pahaa”.¹²⁷ ”Melko usein käy niin”, Tuomas Akvinolainen kirjoittaa, ”että ihminen toimii hyvässä aikomuksessa mutta kelvottomalla tavalla, koska häneltä puuttuu hyvä tahto. Joku esimerkiksi varastaa hankkiakseen köyhälle ravintoa; vaikka tässä tapauksessa aikomus onkin oikea, tahto ei ole kuitenkaan asianmukainen.” Lyhyesti sanottuna hyvä aikomus ei kelpaa missään tapauksessa pahojen tekojen puolustukseksi. ”Ei kai asia niin ole, kuin jotkut herjaajat väittävät meidän sanovan: Tehdään vain pahaa, niin saadaan aikaan hyvää! He kyllä saavat ansaitsemansa rangaistuksen” (Room. 3:8).¹²⁸

Syy siihen, että hyvä aikomus ei riitä, vaan lisäksi tarvitaan oikea menettelytavan valinta, on se, että ihmisen teko riippuu kohteestaan tai siitä, onko tuo kohde *suunnattavissa* Jumalaan, joka ”yksin on hyvä”, ja toteuttaako se siten ihmisen täydellistymistä. Teko on siis hyvä, kun sen kohde (objekti) vastaa ihmisen hyvää, kun otetaan huomioon hänelle moraalisesti merkittävät hyvyydet. Kristillinen etiikka, joka kiinnittää erityistä huomiota moraaliseen objektiin, ei siis kiellä ottamasta huomioon toiminnan sisäistä ”teleologiaa”, kunhan vain se suuntautuu edistämään ihmisen todellista hyvää. Mutta se tunnistaa, että jälkimmäinen toteutuu aidosti vain siinä tapauksessa, että ihmislunnon olennaisia elementtejä kunnioitetaan. Kohteeltaan hyvä inhimillinen teko *voidaan myös suunnata* lopulliseen päämäärään. Tuo teko saavuttaa lopullisen ja ratkaisevan täydellisyytensä, kun tahto *todella suuntaa* sen rakkaudessa itse Jumalaan. Tässä mielessä moraaliteologiien ja rippisi-ien taivaallinen suojelija opettaa: ”Ei riitä, että teemme hyviä tekoja; ne on myös tehtävä hyvin. Jotta tekemme

127 Katolisen kirkon katekismus, 1761.

128 *In duo praecepta caritatis et in decem legis praecepta. De dilectione Dei: Opuscula theologica*, II, n. 1168, Ed. Taurinens. (1954), 250.

olisivat hyviä ja täydellisiä, ne on tehtävä niin, että ainoana päämääränä on miellyttää Jumalaa.”¹²⁹

”Itsessään paha”: Emme saa tehdä pahaa, jotta siitä tulisi hyvää (vrt. Room. 3:8)

79. On siis torjuttava teleologisille ja proportionalistisille teorioille ominainen väite, jonka mukaan on mahdotonta määrittää lajinsa – ”objektin” – perusteella moraalisesti pahaksi joidenkin menettelytapojen tai tekojen harkittu valinta ottamatta huomioon aikomusta, joka on johtanut valintaan, tai teon ennalta nähtävien seurausten kokonaisuutta kaikille asianosaisille.

Moraalisen arvion ensisijainen ja ratkaiseva elementti on inhimillisen teon objekti, joka ratkaisee, onko teko suunnattavissa hyvään ja lopulliseen päämäärään, joka on Jumala. Tämän suunnattavuuden järki käsittää ihmisen omassa olemuksessa sen koko totuuden kannalta tarkasteltuna, eli ihmisen luonnollisissa taipumuksissa, motivaatioissa ja päämäärähakuisuuksissa, joihin kuuluu aina myös henkinen ulottuvuus. Juuri nämä ovat luonnollisen lain sisältö ja samalla ”ihmisen hyvyyksien” järjestynyt kokonaisuus, joka palvelee ”ihmisen hyvää”, hyvää joka on ihmispersoonaa itse ja hänen täydellistymisensä. Näitä hyvyyksiä suojaavat käskyt, jotka pyhän Tuomaan mukaan käsittävät koko luonnollisen lain.¹³⁰

80. Järki todistaa, että on olemassa inhimillisen teon objekteja, jotka eivät ole suunnattavissa Jumalaan, koska ne ovat radikaalissa ristiriidassa hänen kuvakseen luodun ihmisen hyvän kanssa. Näitä tekoja kutsutaan kirkon moraalitraditiossa ”itselfissä pahoiksi” (*intrinsece malum*); ne ovat aina ja itsessään pahoja pelkästään objektinsa perusteella, toimivan henkilön

129 Alfonso Maria De'Liguori, *Pratica di amar Gesu Cristo*, VII, 3.

130 *Summa theologiae*, I-II, q. 100, a. 1.

pohjimmaisista aikomuksista ja olosuhteista riippumatta. Niinpä kirkko opettaa – kieltämättä vähääkään olosuhteiden ja erityisesti aikomusten vaikutusta moraalisuuteen – että ”on olemassa tekoja, jotka sinänsä ja itsessään, objektinsa vuoksi, olosuhteista riippumatta ovat aina vakavasti kiellettyjä”.¹³¹ Vatikaanin II kirkolliskokous, käsitellessään ihmispersoonalle kuuluvaa kunnioitusta, tarjoaa esimerkkejä sellaisista teoista: ”Kaikki se, mikä on itse elämää vahingoittavaa, kuten kaikenlaiset murhat, joukkomurhat, abortit, eutanasia ja tahallinen itsemurha; kaikki se, mikä loukkaa ihmisyksilön koskemattomuutta, kuten silpominen, ruumiillinen ja sielullinen kidutus sekä yritykset harjoittaa henkistä painostusta; edelleen se, mikä loukkaa ihmisarvoa, kuten epäinhimilliset elämänolot, mielivaltainen vangitseminen, pakkosiirtolaisuus, orjuus, prostituutio sekä kaupankäynti naisilla ja lapsilla; samoin myös ala-arvoiset työolosuhteet, joissa työläisiä pidetään pelkkinä ansaitsemisvälineinä eikä vapaina ja vastuullisina yksilöinä: kaikki edellä mainitut seikat ja muut niihin verrattavat ovat häpeätahroja. Ne turmelevat inhimillistä sivistystä, mutta häpäisevät enemmän niitä, jotka vääryyttä harjoittavat, kuin niitä, jotka sitä kärsivät. Ne loukkaavat myös erittäin suuresti Luoja kunniaa.”¹³²

Paavi Paavali VI opettaa itsessään pahoista teoista ja erityisesti ehkäisymenetelmistä, joilla aviollinen yhtyminen tehdään tarkoituksellisesti hedelmättömäksi: ”Jos onkin joskus luvallista sallia pienempi moraalinen paha suuremman

131 *Reconciliatio et paenitentia*, 17: AAS 77 (1985), 221; vrt. Paavali VI:n puhe Pyhimmän Lunastajan kongregaation (redemptoristit) jäsenille syyskuussa 1967: AAS 59 (1967), 962: ”Meidän täytyy varoa johtamasta uskovia ajattelemaan tästä toisin, ikään kuin kirkolliskokouksen jälkeen nykyään sallittaisiin menettelytapoja, jotka kirkko oli aikaisemmin julistanut itsessään pahoiksi. Kukapa ei näkisi, että siitä syntyisi valitettavaa moraalista relativismia, joka helposti asettaisi kyseenalaiseksi kirkon koko oppiperinnön?”

132 *Gaudium et spes*, 27.

pahan välttämiseksi tai suuremman hyvän edistämiseksi, ei kuitenkaan ole koskaan sallittua vakavimmistakaan syistä tehdä paha, jotta hyvä tapahtuisi (vrt. Room. 3:8), toisin sanoen: suunnata tahtonsa siihen, mikä on olennaisesti moraalijärjestyksen vastaista ja siten ihmiselle arvotonta, vaikka sen tarkoituksena olisikin suojella ja auttaa ihmisen, perheen tai yhteiskunnan hyvää.”¹³³

81. Opettaessaan, että on olemassa itsessään pahoja tekoja, kirkko seuraa pyhän Raamatun opetusta. Apostoli Paavali toteaa ehdottomasti: ”Ettekö tiedä, että vääryydenkijät eivät saa omakseen Jumalan valtakuntaa? Älkää eksykö! Jumalan valtakunnan perillisiä eivät ole siveettömyyden harjoittajat eivätkä epäjumalien palvelijat, eivät avionrikkokat, eivät miesten kanssa makaavat miehet, eivät varkaat eivätkä ahneet, eivät juomarit, pilkkaajat eivätkä riistäjät” (1. Kor. 6:9-10).

Jos teot ovat itsessään pahoja, hyvä aikomus tai erityiset olosuhteet voivat kyllä lieventää niiden pahuutta, mutta ne eivät voi poistaa sitä. Ne ovat ”parantumattomasti” pahoja tekoja, joka eivät sinällään ja itsessään ole suunnattavissa Jumalaan ja ihmisen hyvään. Pyhä Augustinus kirjoittaa: ”Kuka uskaltaisi väittää teoista, jotka ovat itsessään syntiä (*cum iam opera ipsa peccata sunt*), kuten varkaus, haureus ja jumalanpilkka, että ne eivät enää ole syntiä, jos ne tehdään hyvässä aikomuksessa (*causis bonis*), tai vielä järjettömämpänä johtopäätöksenä rohkenisi sanoa, että ne olisivat oikeutettuja syntejä?”¹³⁴

Näin ollen olosuhteet tai aiemukset eivät voi milloinkaan

133 *Humanae vitae*, 14: AAS 60 (1968), 490-491.

134 *Contra mendacium*, VII, 18: PL 40, 528; vrt. Tuomas Akvinolainen, *Quaestiones quodlibetales*, IX, q. 7, a. 2; Katolisen kirkon katekismus, 1753-1755.

muuttaa objektinsa vuoksi jo itsessään pahaa tekoa ”subjektiivisesti” hyväksi teoksi tai puolustettavaksi valinnaksi.

82. Aikomus on hyvä silloin, kun se suuntautuu ihmisen todelliseen hyvään hänen lopullisen päämääränsä valossa. Ne teot taas, joita ei voida objektinsa puolesta suunnata Jumalaan ja jotka ovat ihmisen arvolle sopimattomia, ovat aina ja jokaisessa tapauksessa vastoin tätä hyvää. Tässä mielessä niiden normien noudattaminen, jotka kieltävät tällaiset teot ja velvoittavat *semper et pro semper*, poikkeuksetta, ei suinkaan rajoita hyvää aikomusta vaan on suorastaan sen perusilmaus.

Opetus objektista moraalisuuden lähteenä on raamatullisen liiton ja käskyjen, rakkauden ja hyveiden moraalien autenttinen ilmaus. Ihmisen toiminnan moraalinen laatu riippuu tästä uskollisuudesta käskyille, joka on kuuliaisuuden ja rakkauden ilmaus. Sen vuoksi – toistamme sen vielä kerran – on torjuttava vääriä mielipide, jonka mukaan on mahdollista määrittää joidenkin menettelytapojen tai konkreettisten tekojen valintaa laadultaan moraalisesti pahaksi ottamatta huomioon aikomusta, jonka perusteella valinta tapahtuu, tai kyseisen teon ennalta nähtäviä seurauksia kaikille asianosaisille. Ilman *inhimillisen toiminnan moraalisuuden rationaalista määrittelyä* olisi mahdotonta vahvistaa ”objektiivista moraalista järjestystä”¹³⁵ ja säätää mitään sisällöltään määrättyä normia, joka velvoittaisi ilman poikkeusta. Tämä vahingoittaisi ihmisten keskinäistä veljeyttä, totuutta hyvästä ja kirkon yhteyttä.

83. Kuten voidaan nähdä, kysymykseen ihmisen tekojen moraalisuudesta ja erityisesti kysymykseen itsessään pahojen tekojen olemassaolosta keskittyy tietystä mielessä *kysymys ih-*

135 *Dignitatis humanae*, 7.

misestä itsestään, häntä koskevasta *totuudesta* ja siitä johtuvista moraalisisista seurauksista. Tunnustaessaan ja opettaessaan, että on olemassa konkreettisesti määritettäviä tekoja, jotka ovat pahoja itsessään, kirkko pysyy uskollisena koko ihmistä koskevalle totuudelle ja kunnioittaa ja edistää siten ihmisen arvokkuutta ja kutsumusta. Siksi kirkon täytyy torjua edellä esitetyt teoriat, jotka ovat tämän totuuden kanssa ristiriidassa.

Rakkaat veljeni piispanvirassa, emme saa tyytyä vain varoittamaan uskovia joidenkin eettisten teorioiden erehdyksistä ja vaaroista. Meidän on ennen kaikkea osoitettava sen totuuden kiehtova loiste, joka on Jeesus Kristus itse. Hänessä, joka on totuus (vrt. Joh. 14:6), ihminen kykenee täysin ymmärtämään ja elämään täydellisesti, hyvien tekojensa kautta, todeksi kutsumuksensa vapauteen kuuliaisena Jumalan laille, joka on tiivistettynä käskyssä rakastaa Jumalaa ja lähimmäistä. Tämä kaikki tapahtuu Pyhän Hengen, totuuden, vapauden ja rakkauden Hengen, lahjana. Hänessä voimme sisäistää, käsittää ja elää todeksi lain todellisen henkilökohtaisen vapauden liikkeelle panevana voimana. ”Täydellinen laki on vapauden laki” (Jaak. 1:25).

KOLMAS LUKU

”Kristuksen risti menettäisi silloin merkityksensä”

(1. Kor. 1:17)

Moraalisesti hyvä kirkon ja maailman elämässä

”Vapauteen Kristus meidät vapautti” (Gal. 5:1)

84. *Peruskysymys*, jota edellä mainitut moraaliteoriat erityisen voimakkaasti korostavat, on kysymys ihmisen vapauden ja Jumalan lain suhteesta ja lopulta *vapauden ja totuuden* suhteesta.

Kristillisen uskon ja kirkon opetuksen mukaan ”vain sellainen vapaus, joka alistuu totuuteen, johtaa ihmisen hänen todelliseen hyvänsä. Ihmisen hyvä merkitsee totuudessa olemista ja totuuden tekemistä”.¹³⁶

Kirkon opetuksen ja tämänhetkisen yhteiskunnallisen ja

¹³⁶ Puhe kansainvälisen moraaliteologian kongressin osanottajille (10. huhtikuuta 1986), 1: *Insegnamenti IX*, 1 (1986), 970.

kulttuurisen tilanteen vastakkainasettelu paljastaa välittömästi, kuinka *välttämätöntä juuri tässä peruskysymyksessä kirkon on kehittää intensiivistä pastoraalityötä*: ”Totuuden, hyvän ja vapauden olennainen yhteys on suuressa määrin joutunut kadoksiin nykykulttuurissa. Siksi ihmisen ohjaaminen havaitsemaan tämän yhteyden uudelleen on eräs kirkon lähetystehtävän haasteista maailman pelastukseksi. Ihmisen lohduttomassa neuvottomuudessa kuuluu tänäänkin Pilatuksen kysymys: ’Mikä on totuus?’ Ihminen ei useinkaan enää tiedä, kuka hän on, mistä hän tulee ja minne hän menee. Saamme nähdä hyvin usein, kuinka ihminen liukuu kauhistavasti etenevän itsetuhon tilanteisiin. Tiettyjä ääniä kuunnellen ei tarvitsisi tunnustaa yhdenkään moraalisen arvon ehdotonta loukkaamattomuutta. Kaikkialla näemme, kuinka siinnyttä mutta vielä syntymätöntä ihmiselämää halveksitaan, kuinka ihmisen perusoikeuksia alituisesti loukataan, kuinka inhimilliselle elämälle välttämättömiä hyvyiksi tuhotaan epäoikeudenmukaisesti. Jotakin vielä vakavampaa on tapahtunut: ihminen ei ole enää vakuuttunut siitä, että vain totuudessa voi löytää pelastuksen. Totuuden pelastavaa voimaa vastustetaan ja yksin kaikesta objektiivisuudesta irrotetulle vapaudelle uskotaan tehtävä ratkaista autonomisesti, mikä on hyvää ja mikä paha. Tämä relativismi johtaa teologiassa epäluottamukseen Jumalan viisautta kohtaan, joka johtaa ihmistä moraalilaililla. Moraalilain käskyjä vastaan asetetaan niin sanotut konkreettiset tilanteet, eikä enää ei luoteta siihen, että Jumalan laki on aina ihmisen ainoa todellinen hyvä.”¹³⁷

85. Kirkon tehtävä koetella näitä eettisiä teorioita ei rajoitu niiden tuomitsemiseen ja torjumiseen. Kirkko pyrkii positii-

137 Puhe kansainvälisen moraaliteologian kongressin osanottajille (10. huhtikuuta 1986), 2: *Insegnamenti* IX, 1 (1986), 970-971.

visesti suuressa rakkaudessaan tukemaan kaikkia uskovia heidän muovatessaan moraalista omaatuntoa, joka tuomitsi ja johtaisi ratkaisuihin totuuden mukaan, niin kuin apostoli Paavali kehottaa: "Älkää mukautuko tämän maailman menoon, vaan muuttukaa, uudistukaa mieleltänne, niin että osaatte arvioida, mikä on Jumalan tahto, mikä on hyvää, hänen mielensä mukaista ja täydellistä" (Room. 12:2). Kirkon työn voima – sen kasvatustyön "salaisuus" – ei niinkään ole oppilausemissa tai pastoraalisissa kehotuksissa valvomiseen kuin *katseensa kiinnittämisessä Herraan Jeesukseen*. Näin se katsoo päivästä päivään väsymättömässä rakkaudessa Kristukseen ja on täysin tietoinen siitä, että yksin hänessä on todellisen ja lopullinen vastaus kysymykseen moraalista.

Erityisesti *ristiinnaulitussa Jeesuksessa kirkko löytää vastauksen* kysymykseen, joka piinaa tänään monia ihmisiä: Millä tavoin kuuliaisuus yleistä ja muuttumatonta moraalinormia kohtaan voi kunnioittaa ihmisen ainutkertaisuutta ja erityisyyttä, uhkaamatta hänen vapauttaan ja arvokkuuttaan? Kirkko omaksuu tietoisuuden, joka apostoli Paavalilla oli lähetystehtävästään: "Kristus on lähettänyt minut julistamaan evankeliumia, ei kuitenkaan viisain puhein, koska Kristuksen risti silloin menettäisi merkityksensä ... Me julistamme ristiinnaulittua Kristusta. Juutalaiset torjuvat sen herjauksena, ja muiden mielestä se on hulluutta, mutta kutsutuille, niin juutalaisille kuin kreikkalaisillekin, ristiinnaulittu Kristus on Jumalan voima ja Jumalan viisaus" (1. Kor. 1:17, 23-24). *Ristiinnaulittu Kristus paljastaa vapauden autenttisen merkityksen, hän elää sen totaalisen antautumisensa täyteydessä* ja kutsuu opetuslapsensa osallistumaan tähän vapauteen.

86. Järjen mietiskely ja jokapäiväinen kokemus paljastavat ihmisen vapauden tunnusomaisen heikkouden. Vapaus on

todellista, mutta rajallista. Sen ehdoton ja edellytyksetön läh-
tökohta ei ole siinä itsessään, vaan elämässä, johon se sijoittuu
ja joka merkitsee sille samalla kertaa sekä rajaa että mahdol-
lisuutta. Se on luodun olennon vapautta eli lahjaksi annettua
vapautta, joka alkaa siemenestä ja joka on saatettava vastuul-
lisesti kypsyyteen. Vapaus kuuluu olennaisesti siihen luo-
tuun Jumalan kuvaan, johon ihmisen arvokkuus perustuu.
Siinä kuuluu kaiku alkuperäisestä kutsumuksesta, jolla Luoja
on kutsunut ihmisen todelliseen hyvään, ja vielä enemmän,
Kristuksen ilmoituksen kautta hän on kutsunut ihmisen ystä-
väkseen, osalliseksi jumalallisesta elämästään. Se on samalla
ihmisen luovuttamatonta omaisuutta ja avoimuutta kaikkea
olevaa kohtaan, kun se lähtee ulos itsestään tunteakseen toi-
set ja rakastaakseen heitä.¹³⁸ Vapauden juuret ovat siis ihmistä
koskevassa totuudessa ja sen päämäärä on yhteys.

Järki ja kokemus eivät puhu ainoastaan ihmisen vapauden
heikkoudesta, vaan myös sen draamasta. Ihminen havaitsee,
että hänen vapautensa taipuu arvoituksellisesti käyttämään
väärin avautumistaan todelle ja hyvälle ja että liian usein hän
mieluummin valitsee ajallisia, rajallisia ja katoavia hyvyyksiä.
Sen lisäksi ihminen havaitsee erehdyksissään ja negatiivisis-
sa ratkaisuisaan alkulähteen radikaalille kapinoinnille, joka
johtaa hänet torjumaan totuuden ja hyvän korottautuakseen
oman itsensä absoluutiksi periaateiksi: ”Teistä tulee Jumalan
kaltaisia” (1. Moos. 3:5). *Vapaus on siis vapautettava. Sen va-
pauttaja on Kristus: ”Vapauteen Kristus meidät vapautti”* (Gal.
5:1).

87. Kristus ilmoittaa, että totuuden vilpityn ja avoin tunnus-
taminen on aidon vapauden edellytys. ”Te opitte tuntemaan

138 Vrt. *Gaudium et spes*, 24.

totuuden, ja totuus tekee teistä vapaita” (Joh. 8:32).¹³⁹ Totuus tekee vapaiksi vallan edessä ja antaa voiman marttyyriuteen. Jeesus sanoo Pilatuksen edessä: ”Sitä varten minä olen syntynyt ja sitä varten tullut tähän maailmaan, että todistaisin totuuden puolesta” (Joh. 18:37). Jumalan todellisten palvojien tulee palvoa häntä ”Hengessä ja totuudessa” (Joh. 4:23). Näin palvoessaan heistä tulee vapaita. Jeesuksessa Kristuksessa totuuden ja Jumalan palvomisen välinen yhteys tulee ilmi vapauden syvimpänä juurena.

Jeesus ilmoittaa koko elämällään, ei ainoastaan sanoillaan, että vapaus toteutuu *rakkaudessa, itsensä antamisessa*. Hän, joka sanoo: ”Suurempaa rakkautta ei kukaan voi osoittaa, kuin että antaa henkensä ystäviensä puolesta”, menee vapaaehtoisesti kärsimykseen (vrt. Matt. 26:46) ja kuuliaisena Isälleen antaa elämänsä ristillä kaikkien ihmisten puolesta (vrt. Fil. 2:6-11). Näin ristiinnaulitun Jeesuksen katseleminen mietiskellen on se kuninkaallinen tie, jota kirkon on kuljettava päivästä päivään, jos se haluaa ymmärtää vapauden koko olemuksen, itsensä antamisen *Jumalan ja veljien palvelukseen*. Yhteys ristiinnaulittuun ja ylösnousseeseen Herraan on siis se ehtymätön lähde, josta kirkko lakkaamatta ammentaa elääkseen vapaudessa, antaakseen itsensä ja palvellakseen. Augustinus sanoo kommentoidessaan psalmin 100 jaetta ”Palvelkaa Herraa ilolla”: ”Herran talossa orjuus on vapaata; vapaata, koska pakon sijasta rakkaus määrää palvelutehtävän ... Rakkaus tehkään sinusta palvelijan, niin kuin totuus on tehnyt sinusta vapaan ... Olet samanaikaisesti palvelija ja vapaa: palvelija, koska olet tullut palvelijaksi, vapaa, koska Jumala, Luojaasi, rakastaa sinua; vapaa myös siksi, että sinulle on annettu mahdollisuus rakastaa Luojaasi ... Olet Herran palvelija ja Herran vapau-

139 Vrt. *Redemptor hominis*, 12: AAS 71 (1979), 280-281.

tettu. Älä etsi vapautta, joka veisi sinut vapauttajasi talosta ulos!”¹⁴⁰

Tällä tavalla kirkko ja jokainen kristitty on kutsuttu osallistumaan Kristuksen kuninkuuteen ristillä (vrt. Joh. 12:32), Ihmisen Pojan armoon ja vastuuseen. Hän ei tullut ”palveltavaksi, vaan palvelemaan ja antamaan henkensä lunnaiksi monien puolesta” (Matt. 20:28).¹⁴¹

Jeesus on siis elävä ja persoonallinen synteesi täydellisestä vapaudesta kokonaan kuuliaisena Jumalan tahdolle. Hänen ristiinnaulittu lihansa on täydellinen ilmoitus vapauden ja totuuden välisestä purkamattomasta siteestä, niin kuin hänen ylönousemuksensa kuolleista on totuudessa eletyn vapauden hedelmällisyyden ja pelastavan voiman ylevintä kirkastamista.

Valossa vaeltaminen (vrt. 1. Joh. 1:7)

88. Vapauden ja totuuden asettaminen vastakohdikseen, jopa niiden radikaali erottaminen toisistaan, on seurausta, ilmausta ja täyttymystä toisesta, vielä *vakavammasta ja vahingollisemmasta kahtiajaosta, jossa usko erotetaan moraalista.*

Tämä erottaminen on yksi kirkon akuuteimmista huolenaiheista nykyisessä sekularismiprosessissa. Monet, liian monet ihmiset ajattelevat ja elävät ”niin kuin Jumalaa ei olisi”. Olemme kasvokkain sellaisen mentaliteetin kanssa, joka usein vaikuttaa syvästi, laajasti ja kokonaisvaltaisesti jopa kristittyjen asenteisiin ja menettelytapoihin; heidän uskonsa heikkenee ja menettää alkuperäisyytensä henkilökohtaisen, perhe- ja yhteiskunnallisen elämän uutena tulkintakriteerinä. Uskovien omaksumat arviointi- ja ratkaisuperusteet näyttä-

140 *Enarratio in Psalmum XCIX, 7: CCL 39, 1397.*

141 Vrt. *Lumen gentium*, 36; vrt. *Redemptor hominis*, 21: AAS 71 (1979), 316-317.

vät kristinuskosta etäänytyneessä kulttuurissa usein olevan evankeliumin kriteereille vieraita tai jopa niiden kanssa ristiriidassa.

On siis välttämätöntä, että kristityt löytävät vallitsevan ja päälleikäyvän kulttuurin keskellä jälleen *uskonsa ja sen arvointoiminnan uutuuden*: ”Ennen tekin olitte pimeyttä, mutta nyt te loistatte Herran valoa. Eläkää valon lapsina! Valo kasvattaa hyvyyden, oikeuden ja totuuden hedelmiä. Pyrkikää saamaan selville, mikä on Herran mielen mukaista. Älkää osallistuko pimeyden töihin: ne eivät kannu hedelmää. Tuokaa ne päivänvaloon ... Katsokaa siis tarkoin, miten elätte: älkää eläkö tyhmien tavoin vaan niin kuin viisaat. Käyttäkää oikein jokainen hetki, sillä tämä aika on paha” (Ef. 5:8-11, 15-16; vrt. 1. Tess. 5:4-8).

On välttämätöntä löytää uudelleen ja tuoda näkyviin kristinuskon todelliset kasvot. Uskohan ei ole pelkästään joukko lausumia, jotka ymmärryksen täytyisi omaksua ja vahvistaa, vaan se on Kristuksen elettyä tuntemista, hänen käskyjensä elävää muistamista, *totuutta, joka on elettyä*. Sana otetaan todella vastaan vasta sitten kun se muuttuu teoiksi ja toteutetaan käytännössä. Usko on koko elämän käsittävä ratkaisu. Se on kohtaamista, vuoropuhelua ja rakkauden ja elämän yhteyttä uskovan ja Jeesuksen Kristuksen välillä, hänen, joka on tie, totuus ja elämä (vrt. Joh. 14:6). Se merkitsee luottavaa antautumista Kristukselle ja antaa mahdollisuuden elää niin kuin hän eli (vrt. Gal. 2:20), suuremmassa rakkaudessa Jumalaa ja veljiä kohtaan.

89. Uskolla on myös moraalinen sisältö: se synnyttää ja vaatii johdonmukaista elämänsitoumusta, se tukee ja täydellistää Jumalan käskyjen omaksumista ja pitämistä. Evankelista Johannes kirjoittaa: ”Jumala on valo, hänessä ei ole pimeyden

häivää. Jos sanomme elävämme hänen yhteydessään mutta vaellamme pimeässä, me valehtelemme emmekä seuraa totuutta ... Siitä me tiedämme tuntevamme hänet, että pidämme hänen käskynsä. Joka sanoo tuntevensa hänet mutta ei pidä hänen käskyjään, on valehtelija, eikä totuus ole hänessä. Mutta joka noudattaa hänen sanaansa, hänessä Jumalan rakkaus on todella saavuttanut päämääränsä. Tästä me tiedämme olevamme hänen yhteydessään. Sen, joka sanoo pysyvänsä hänessä, tulee myös elää samalla tavoin kuin hän eli" (1. Joh. 1:5-6; 2:3-6).

Moraalisen elämän kautta uskosta tulee "tunnustusta" sekä Jumalan että ihmisten edessä: siitä tulee *todistusta*. Jeesus sanoi: "Te olette maailman valo. Ei kaupunki voi pysyä kätöksessä, jos se on ylhäällä vuorella. Eikä lamppua, kun se sytytetään, panna vakan alle, vaan lampunjalkaan. Siitä sen valo loistaa kaikille huoneessa oleville. Näin loistakoon teidänkin valonne ihmisille, jotta he näkisivät teidän hyvät tekonne ja ylistäisivät Isäänne, joka on taivaissa" (Matt. 5:14-16). Nämä teot ovat ennen kaikkea laupeuden (vrt. Matt. 25:31-46) ja autenttisen vapauden tekoja; vapaus ilmenee ja eletään todeksi itsensä antamisessa, *aina täydelliseen itsensä antamiseen asti* kuten Jeesus, joka ristillä "rakasti kirkkoa ja antoi henkensä sen puolesta" (Ef. 5:25). Kristuksen todistus on opetuslapsen todistuksen lähde, paradigma ja mitta. Opetuslapsi on kutsuttu lähtemään samalle tielle: "Jos joku tahtoo kulkea minun jäljessäni, hän kieltäköön itsensä, ottakoon joka päivä ristinsä ja seuratkoon minua" (Luuk. 9:23). Rakkaus voi evankeliumin radikaalin vaatimuksen mukaisesti johtaa uskovan *marttyyriuden* korkeimpaan todistukseen. Paavali kirjoittaa Efeson kristityille ristillä kuolleen Jeesuksen esikuvasta: "Pitäkää siis Jumalaa esikuvananne, olettehan hänen rakkaita lapsiaan. Rakkaus ohjatkoon elämääne, onhan Kristuskin rakastanut

meitä ja antanut meidän tähtemme itsensä lahjaksi, hyvältä tuoksuvaksi uhriksi Jumalalle” (Ef. 5:1-2).

Marttyyrius, Jumalan lain loukkaamattoman pyhyiden kirkastamista

90. Uskon ja moraalien suhde säteilee koko loistossaan, kun varauksetta kunnioitetaan jokaisen ihmisen persoonallisen arvokkuuden luovuttamattomia vaatimuksia, niitä moraalisten normien puolustamia vaatimuksia, jotka poikkeuksetta kieltävät itsessään pahat teot. Moraalisen normin universaalisuus ja muuttumattomuus ilmaisevat ja samalla suojelevat ihmisen persoonallista arvokkuutta ja loukkaamattomuutta, ihmisen, jonka kasvoilta säteilee Jumalan loiste (vrt. 1. Moos. 9:5-6).

Kristittyjen marttyyrius, joka on aina saattanut ja yhä saattaa kirkon elämää, vahvistaa erityisen puhuttelevalla tavalla sen, ettei voida hyväksyä teleologisia, konsekventiaalisia ja proportionaalisia eettisiä teorioita, jotka kieltävät negatiivisten, poikkeuksetta pätevien moraalien olemassaolon koskien määrättyjä menettelytapoja.

91. Jo vanhassa liitossa tapaamme vaikuttavia todistuksia uskollisuudesta Jumalan pyhälle laille jopa vapaaehtoiseen kuolemaan saakka. Hyvä esimerkki on kertomus Susannasta. Hän vastasi näin kahdelle väärämieliselle tuomarille, jotka uhkasivat häntä kuolemalla, ellei hän suostuisi heidän epäpuhtaaseen tahtoonsa: ”Olen ansassa. Jos suostun, hankin itselleni kuolemantuomion, ja jos en suostu, olen teidän armoillanne. Parempi minun on kieltäytyä ja jäädä teidän valtaanne kuin tehdä syntiä Herran edessä” (Dan. 13:22-23). Jäädessään mieluummin viattomana tuomittavaksi Susanna

ei todista ainoastaan uskostaan ja luottamuksestaan Jumalaan vaan myös kuuliaisuudesta totuudelle ja moraalisen järjestyksen absoluuttisuudesta. Ollessaan valmis kuolemaan marttyyrinä hän julistaa, ettei ole oikein tehdä sellaista, minä Jumalan laki tuomitsee pahaksi, jotta siitä koituisi jotakin hyvää. Hän valitsee itselleen ”paremman osan”. Se on selvä ja kiertelemätön todistus hyvän totuudesta ja Israelin Jumalasta. Näin tämä nainen tuo teoissaan ilmi Jumalan pyhyden.

Uuden testamentin kynnyksellä Johannes Kastaja kiellettiin vaikenemasta Herran laista ja tekemästä liittoa pahan kanssa. ”Hän uhraisi elämänsä vanhurskauden ja totuuden puolesta.”¹⁴² Näin hänestä tuli marttyyrinakin Messiaan edelläkävijä (vrt. Mark. 6:17-29). ”Vankilan pimeyteen suljettiin hänet, joka oli tullut todistamaan valosta ja jota itse valo, Kristus, kunnioitti kutsumalla häntä valoksi, joka loistaa pimeässä. Omalla verellään kastettiin hänet, jonka osaksi oli tullut kastaa maailman Lunastaja.”¹⁴³

Uudessa liitossa kohtaamme lukuisia *Kristuksen seuraajien* todistuksia alkaen diakoni Stefanoksesta (vrt. Ap.t. 6:8-7:60) ja apostoli Jaakobista (vrt. Ap.t. 12:1-2). He kuolivat marttyyreina todistaakseen uskostaan ja rakkaudestaan Opettajaansa, jota he eivät halunneet kieltää. Näin he seurasivat Herraa Jeesta, joka Kaifaksen ja Pilatuksen edessä ”antoi todistuksensa ja lausui hyvän tunnustuksen” (1. Tim. 6:13), vahvistaen sanomansa totuuden antamalla elämänsä. Luke mattomat muut marttyyrit hyväksyivät mieluemmin vainot ja kuoleman kuin suostuivat epäjumalanpalvelukseen polttamalla suitsuketta keisarin kuvan edessä (vrt. Ilm. 13:7-10). He eivät suostuneet edes teeskentelemään sellaista palvontaa, ja antoivat siten esimerkin velvollisuudesta pidättäytyä jokai-

142 *Missale Romanum, In Passione S. Ioannis Baptistae, Collecta.*

143 *Beda Venerabilis, Homiliarum Evangelii Libri, II, 23: CCL 122, 556-557.*

sesta konkreettisesta teosta, joka on vastoin Jumalan rakkautta ja uskon todistusta. Kuuliaisuudessaan he uskoivat Kristuksen tavoin elämänsä Isälle, jolla oli valta pelastaa heidät kuolemasta (vrt. Hepr. 5:7).

Kirkko esittää esikuvina lukuisat pyhät, jotka ovat julistaneet moraalista totuutta ja puolustaneet sitä marttyyriuteen asti tai ovat pitäneet kuolemaa parempana kuin yhtä ainoaa kuolemansyntiä. Korottaessaan heidät alttarin kunniaan kirkko on vahvistanut oikeaksi heidän todistuksensa ja vakaumuksensa, jonka mukaan rakkaus Jumalaan merkitsee hänen käskyjensä pitämistä vaikeimmissakin olosuhteissa ja ehdotonta kieltäytymistä pettää niitä edes oman elämänsä pelastamiseksi.

92. Marttyyrius vahvistaa moraalisen järjestyksen rikkomattomuuden ja tuo siten valoon Jumalan lain pyhyiden ja samalla Jumalan kuvaksi ja kaltaisuuteen luodun ihmisen arvokkuuden koskemattomuuden. Tätä arvokkuutta ei saa koskaan heikentää eikä vääristää, ei edes hyvässä aikomuksessa, näyttäkööt vaikeudet kuinka suurilta tahansa. Jeesus varoittaa meitä ankarasti: "Mitä hyödyttää ihmistä, jos hän voittaa omakseen koko maailman mutta menettää sielunsa?" (Mark. 8:36).

Marttyyrius paljastaa illusoriseksi ja vääräksi jokaisen yrityksen antaa itsessään pahalle teolle "inhimillisen merkityksen", tapahtukoon se vaikka "poikkeusoloissa". Marttyyrius paljastaa vielä selvemmin sen todelliset kasvot: se on *ihmisen "ihmisyyden" loukkaamista*, joka koskee vielä enemmän teon tekijää kuin siitä kärsivää.¹⁴⁴ Siksi marttyyrius on myös täydellisen "ihmisyyden" ja todellisen "elämän" kirkastamista, niin kuin Ignatios Antiokialainen todistaa kääntyessään Rooman,

144 Vrt. *Gaudium et spes*, 27.

marttyyrikuolemansa paikan, kristittyjen puoleen: ”Ymmärtäkää asemani, veljet: älkää estäkö minua elämästä, älkää tahতো minun kuolevan ... Antakaa minun päästä puhtaaseen valoon. Vasta sinne saavuttuani olen todella ihminen. Sallikaa minun olla Jumalani kärsimyksen seuraaja.”¹⁴⁵

93. Lopuksi marttyyrius on *kirkon pyhyiden loistava merkki*. Kuolemalla todistettu uskollisuus Jumalan pyhälle laille on juhlallinen julistus ja sitoutuminen lähetystyöhön *usque ad sanguinem*, jotta moraalisen totuuden loiste ei himmeni ihmisten ja yhteiskunnan tavoissa ja ajattelussa. Tällainen todistus tarjoaa myös erityisen arvokasta apua, jotta emme joutuisi yhteiskunnassa ja kirkollisissa yhteisöissä kaikkein vaarallisimpaan kriisiin, joka ihmistä voi kohdata: *hyvän ja pahan sekoittamiseen*, joka tekee mahdottomaksi yksilöiden ja yhteisöjen moraalisen järjestyksen rakentamisen ja suojelemisen. Puhuttelevalla ja kiehtovalla esimerkillään moraalisen totuuden loisteen täysin muovaamasta elämästä marttyyrit, ja laajemmassa mielessä kirkon kaikki pyhät, valaisevat historian jokaisen aikakauden herättämällä siinä tajun moraalista. Täydellisellä todistuksellaan hyvästä he ovat elävä moite kaikille, jotka rikkovat lain (vrt. Viis. 2:12). Heidän todistukseensa kaikuvat alati ajankohtaisina profeetan sanat: ”Voi niitä, jotka sanovat pahaa hyväksi ja hyvää pahaksi! Pimeyden he kääntävät valoksi ja valon pimeydeksi, karvaan makeaksi ja makean karvaaksi” (Jes. 5:20).

Vaikka marttyyrius merkitseekin moraalisesta totuudesta todistamisen huipentumaa, johon suhteellisen harvat on kutsuttu, on kuitenkin myös johdonmukaista todistamista, johon kaikkien kristittyjen on oltava valmiita päivittäin, vaikka se

145 Ignatios Antiokialainen, *Ad Romanos*, VI, 2-3: *Patres Apostolici*, ed. F. X. Funk, I, 260-261.

vaatisikin kärsimystä ja raskaita uhreja. Niiden moninaisten vaikeuksien edessä, joita uskollisuus moraaliseen järjestykselle saattaa vaatia tavallisissakin olosuhteissa, jokainen kristitty on kutsuttu rukouksessa anotun Jumalan armon avulla joskus sankarilliseenkin ponnisteluun. Tässä häntä tukee urhoollisuuden hyve, jonka kautta – niin kuin Gregorius Suuri opettaa – hän vieläpä ”voi rakastaa tämän maailman tuottamia vaikeuksia pitäessään mielessään ikuisen voittopalkinnon”.¹⁴⁶

94. Todistaessaan moraalisen hyvän ehdottomuudesta *kristityt eivät ole yksin*. Sen vahvistavat kansojen moraalitaju ja idän ja lännen suuret uskonnolliset ja viisaustraditiot, joista ei puutu Jumalan Hengen sisäinen ja salattu toiminta. Kaikkiin pätevät latinalaisen runoilijan Juvenaloksen sanat: ”Pidä kaikkein suurimpana rikkomuksena elossapysymisen asettamista kunnian edelle ja elämisen syiden kadottamista rakkaudesta ruumiilliseen elämään.”¹⁴⁷

Omantunnon ääni on aina selvästi muistuttanut, että on totuuksia ja moraaliarvoja, joiden puolesta on oltava valmis antamaan henkensä. Sanoissa ja ennen kaikkea elämänsä uhraamisessa moraaliarvon puolesta kirkko tunnistaa todistuksen totuudesta, joka oli läsnä jo luomisessa ja joka täydellisyydessään loistaa Kristuksen kasvoista. Pyhä Justinus kirjoittaa: ”Tiedämme, että stoalaisen opin seuraajia on vihattu ja surmattu – syynä on ollut se, että he eräiden runoilijoiden tavoin ovat kaikkiin ihmispolviin istutetun Sanan vaikutuksesta eettisessä opetuksessaan todistaneet viisaudesta.”¹⁴⁸

146 *Moralia in Job*, VII, 21, 24: PL 75, 778: ”huius mundi aspera pro aeternis praemiis amare.”

147 ”Summum crede nefas animam praeferre pudori et propter vitam vivendi perdere causas!” Juvenalis: *Satirae*, VIII, 83-84.

148 *Apologia* II, 8: PG 6, 457-458.

Universaalit ja muuttumattomat moraalinormit ihmisen ja yhteiskunnan palveluksessa

95. Kirkon opetusta ja varsinkin sen lujuuutta puolustaa niiden käskyjen universaalia ja pysyvää pätevyyttä, jotka kieltävät itsessään pahat teot, pidetään usein merkinä sietämättömää peräänantamattomuudesta, erityisesti monimutkaisissa ja ristiriitaisissa nykyajan ihmisten ja yhteiskunnan moraalielämän tilanteissa. Peräänantamattomuutta pidetään ristiriitaisena kirkon äidintunteen kanssa. Siltä sanotaan puuttuvan ymmärtämystä ja myötätuntoa. Mutta kirkon äidillisyyttä ei voida koskaan erottaa kirkon opetustehtävästä, jota sen on aina toteutettava Kristuksen uskollisena morsiamena, hänen, joka itse on totuus: "Opettajana se ei väsy julistamasta moraalinormia ... Kirkko ei ole luonut tätä normia eikä sitä ole jätetty kirkon mielivaltaan. Kuuliaisena sille totuudelle, joka Kristus on ja jonka kuva heijastuu ihmispersoonan luonnossa ja arvokkuudessa, kirkko tulkitsee moraalinormia ja esittää sen kaikille hyvän tahdon ihmisille salaamatta, että se vaatii radikaalisuutta ja täydellisyyttä."¹⁴⁹

Todellinen ymmärtämys ja aito laupeus merkitsevät itse asiassa rakkautta ihmiseen, hänen todelliseen hyväänsä, hänen autenttiseen vapauteensa. Se puolestaan ei synny moraalista totuutta salaamalla tai heikentämällä, vaan esittämällä sen syvimmissä merkityksessään Jumalan ikuisen viisauden säteilynä, joka tavoittaa meidät Kristuksessa, ja ihmisen palvelemisena hänen vapautensa kasvamiseksi ja autuutensa saavuttamiseksi.¹⁵⁰

Samoin moraalisen totuuden selkeä ja voimakas esittäminen ei voi milloinkaan jättää sikseen syvää ja vilpitöntä kun-

149 *Familiaris consortio*, 33: AAS 74 (1982), 120.

150 *Vrt. Familiaris consortio*, 34: AAS 74 (1982), 123-125.

nioitusta, joka syntyy kärsivällisestä ja luottavaisesta rakkaudesta. Sitä ihminen aina tarvitsee moraalisella tiellään, joka vaikeuksien, heikkouksien ja tuskallisten tilanteiden vuoksi osoittautuu usein vaivalloiseksi. Kirkko ei voi milloinkaan jättää huomiotta ”totuuden ja johdonmukaisuuden periaatetta”, jonka perusteella ”se ei sano hyväksi sitä, mikä on pahaa, eikä pahaksi sitä, mikä on hyvää”,¹⁵¹ mutta sen on aina varottava musertamasta murtunutta ruokoa ja sammuttamasta lampun hiipuvaa liekkiä (vrt. Jes. 42:3). Paavali VI kirjoitti: ”Vaikka se, että Kristuksen terveellisestä opetuksesta ei mitään jätetä pois, onkin erinomainen rakkauden osoitus sieluja kohtaan, täytyy siihen aina liittyä sen kärsivällisyyden ja rakkauden, joista Herra itse antoi ihmisten kanssa puhuessaan ja toimiesseen esimerkin. Hän, joka ei tullut tuomitsemaan vaan vahtaamaan maailman (vrt. Joh. 3:17), oli näet erittäin ankara syntiä mutta kärsivällinen ja armahtava syntisiä kohtaan.”¹⁵²

96. Kirkon lujuus universaalien ja muuttumattomien moraalinormien puolustamisessa ei suinkaan merkitse painostusta. Se palvelee vain ja ainoastaan ihmisen todellista vapautta. Koska totuuden ulkopuolella tai totuutta vastaan ei ole vapautta, kategorista – taipumatonta ja kompromisseihin suostumatonta – ihmisen arvokkuuden ehdottoman olennaisten vaatimusten puolustamista on pidettävä tienä ja ehtona itse vapauden olemassaololle.

Näin palvellaan *jokaista ihmistä* ainutlaatuisena ja jäljittelemättömänä olemiseltaan ja olemassaololtaan. Vain kuuliaisena universaaleille moraalinormeille ihminen löytää täyden vahvistuksen ainutlaatuisuudelleen ja mahdollisuuden todelliseen moraaliseen kasvuun. Juuri siksi palvellaan *kaikkia ih-*

151 *Reconciliatio et paenitentia*, 34: AAS 77 (1985), 272.

152 *Humanae vitae*, 29: AAS 60 (1968), 501.

missä, ei ainoastaan yksityisiä henkilöitä, vaan myös yhteisöä, yhteiskuntaa. Nämä normit merkitsevät itse asiassa horjumattontaa perustaa ja luotettavaa takuuta ihmisten oikeudenmukaiselle ja rauhanomaiselle yhteiselämälle ja siten myös ahdolle demokratialle, joka voi syntyä ja kasvaa vain kaikkien, samat oikeudet ja velvollisuudet omaavien jäsentensä samanarvoisuudesta. *Mitä tulee moraalinormeihin, jotka kieltävät itsesäään pahan, kenelläkään ei ole etuoikeuksia eikä poikkeuksia.* Ei ole väliä, onko kyseessä maailman herra tai kaikkein viimeisin, ”kurjin” ihminen maan päällä: moraalin vaatimusten edessä olemme kaikki ehdottomasti yhdenvertaisia.

97. Näin nähdään moraalinormien, erityisesti negatiivisten eli pahan tekemisen kieltävien, *merkitys ja yksilöön ja yhteiskuntaan kohdistuva voima.* Suojellessaan jokaisen ihmisen loukkaamatonta arvokkuutta ne palvelevat inhimillisen sosiaalisen rakenteen säilymistä ja sen oikeaa ja hedelmällistä kehittymistä. Varsinkin dekalogin toisen taulun käskyt, joista Jeesuskin muistuttaa evankeliumissa mainittua nuorta miestä (vrt. Matt. 19:18-19), muodostavan kaiken sosiaalisen elämän perussäännöt.

Nämä käskyt on esitetty yleisin sanakääntein, mutta se tosiasia, että ”kaikkien sosiaalisten muodostelmien alkuperä, pohja ja päämäärä on – ja tuleeikin olla – ihmisyksilö”¹⁵³, sallii täsmentää ja selventää niitä perusteellisemmaksi käyttäytymissäännöstenä. Tässä mielessä yhteiskunnallisen elämän moraalisiin perussääntöihin sisältyy *tiettyjä vaatimuksia*, joita sekä julkisen vallan että kansalaisten on noudatettava. Hyvistä aikomuksista ja usein vaikeista olosuhteista huolimatta valtion viranomaisilla ja yksityisillä ihmisillä ei ole milloinkaan oikeutta loukata ihmisen luovuttamattomia perusoikeuksia.

153 Vrt. *Gaudium et spes*, 25.

Niinpä vain moraali, joka tunnustaa normit, jotka pätevät aina ja koskevat poikkeuksetta kaikkia, voi taata eettisen perustan yhteiskunnalliselle yhteiselämälle sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Moraali ja yhteiskunnallisen ja poliittisen elämän uudistaminen

98. Vakavien yhteiskunnallisten ja taloudellisten epäoikeudenmukaisuuksien ja kokonaisesti kansoihin ja kansakuntiin vaikuttavan poliittisen korruption edessä kasvaa niiden lukemattomien ihmisten suuttumus, joiden perustavanlaatuisia ihmisoikeuksia poljetaan maahan ja halveksitaan. Yhä enemmän kasvaa ja leviää tarve radikaaliin, henkilökohtaiseen ja yhteiskunnalliseen uudistumiseen, joka kykenee takaamaan oikeudenmukaisuuden, solidaarisuuden, rehellisyyden ja avoimuuden.

Varmasti täytyy kulkea vielä pitkä ja vaivalloinen tie. Tämän uudistumisen toteutuminen vaatii lukemattomia, valtavia ponnistuksia, koska monenlaisia ja vakavia ovat ne syyt, jotka synnyttävät ja ruokkivat maailmassa tällä hetkellä valitsevia epäoikeudenmukaisia tilanteita. Historia ja jokaisen oma kokemus opettavat kuitenkin, että tämän tilanteen juuresta paljastuu oikeastaan kulttuurisia syitä, jotka liittyvät tiettyihin käsityksiin ihmisestä, yhteiskunnasta ja maailmasta. Itse asiassa kulttuurikysymyksen keskipisteenä on moraalitaju, joka perustuu ja saa täyttymyksensä uskonnollisessa tajussa.¹⁵⁴

154 Vrt. kiertokirje *Centesimus annus* (1. toukokuuta 1991), 24: AAS 85 (1991), 821-822.

99. Yksin Jumala, korkein hyvä, muodostaa horjumattoman perustan ja olennaisen ehdon moraalisuudelle ja siten myös käskyille, varsinkin niille negatiivisille käskyille, jotka aina ja joka tapauksessa kieltävät menettelytavat ja teot, joita ei voida sovittaa yhteen ihmisen arvokkuuden kanssa. Näin siis korkein hyvä ja moraalisesti hyvä kohtaavat toisensa *totuudessa*: totuudessa Jumalasta, Luojasta ja Lunastajasta, ja totuudessa hänen luomastaan ja lunastamastaan ihmisestä. Vain tämän totuuden pohjalle on mahdollista rakentaa uudistunut yhteiskunta ja ratkaista sitä koettelevat monimutkaiset ja ahdistavat ongelmat, ennen kaikkea eri muodoissa esiintyvän totalitarismin voittaminen tien raivaamiseksi ihmisen autenttiselle *vapaudelle*. ”Totalitarismi syntyy objektiivisen totuuden kieltämisestä. Ellei ole olemassa transsendenttia totuutta, jota noudattaessaan ihminen saavuttaa täyden identiteettinsä, ei ole myöskään varmaa periaatetta, joka takaisi oikeudenmukaiset suhteet ihmisten välillä. Luokka-, ryhmä- ja kansalliset edut saattavat ihmiset väistämättä keskenään ristiriitaan. Ellei transsendenttia totuutta tunnusteta, valta ja voima saavat voiton, ja jokainen ihminen pyrkii ajamaan omia etujaan ja mielipiteitään käyttäen hyväkseen äärimmäisiäkin keinoja toisten oikeuksista välittämättä ... Modernin totalitarismin juuret ovat siis ihmispersoonan transsendenttisen arvokkuuden kieltämisessä. Näkymättömän Jumalan näkyvänä kuvana ihmiselle kuuluu luontonsa perusteella oikeuksia, joita kukaan ei saa loukata: ei yksilö, ryhmä, luokka, kansakunta eikä valtio. Yhteiskunnallinen enemmistökään ei saa niitä loukata asettumalla vähemmistöä vastaan tai syrjimällä, sortamalla, riistämällä tai tuhoamalla sitä.”¹⁵⁵

Sen tähden totuuden ja vapauden erottamattomalla yhtey-

155 *Centesimus annus*, 44: AAS 85 (1991), 848-849. Vrt. *Libertas praestantissimum: Leonis XIII P.M. Acta*, VIII, Romae 1889, 224-226.

dellä – joka ilmaisee olennaisen siteen Jumalan viisauden ja tahdon välillä – on äärimmäisen tärkeä merkitys ihmisten yhteiskunnallis-taloudellisessa ja yhteiskunnallis-poliittisessa elämässä. Tämä käy ilmi kirkon yhteiskunnallisesta opetuksesta – joka ”kuuluu teologian, varsinkin moraaliteologian alueelle”¹⁵⁶ – ja niiden käskyjen selityksestä, jotka säätelevät yhteiskunnallista, taloudellista ja poliittista elämää ei vain yleisiä asenteita vaan myös määrättyjä menettelytapoja ja konkreettisia tekoja koskien.

100. Katolisen kirkon katekismus korostaa ensiksi, että ”talouselämässä tarvitaan ihmisarvon kunnioittamiseksi kohtuullisuuden hyveen harjoittamista hillitsemään tämän maailman hyvyyksiin takertumista, oikeudenmukaisuuden hyveen harjoittamista suojelemaan lähimmäisten oikeuksia ja antamaan heille sen, mikä heille kuuluu, sekä solidaarisuutta kultaisen säännön ja Herran anteliaisuuden mukaisesti: ‘Hän oli rikas mutta tuli köyhäksi teidän vuoksenne, jotta te rikastuisitte hänen köyhyydestään’” (2. Kor. 8:9).¹⁵⁷ Sen jälkeen katekismus nimeää joukon menettelytapoja ja tekoja, jotka ovat ristiriidassa ihmisen arvokkuuden kanssa: varkaus, lainaesineiden tai löytötavaroiden tahallinen pitäminen itsellään, petos liiketoimissa (5. Moos. 25:13-16), epäoikeudenmukaiset palkat (5. Moos. 24:14-15; Jaak. 5:4), toisten ihmisten tietämättömyyteen tai hätään perustuvat hinnankorotukset (Aamos 8:4-6), yrityksen yhteisen omaisuuden ottaminen tai käyttö henkilökohtaisiin tarkoituksiin, huonosti hoidetut työt, veropetokset, maksumääräysten ja laskujen väärentäminen, ylisuuret menot, tuhlaaminen jne.¹⁵⁸ Ja edelleen: ”Seitsemäs

156 Kiertokirje *Sollicitudo rei socialis* (30. joulukuuta 1987), 41: AAS 80 (1988), 571.

157 Katolisen kirkon katekismus, 2407.

158 Vrt. Katolisen kirkon katekismus, 2408-2413.

käskey kieltää sellaiset teot ja sellaisen toiminnan, joka josta-kin syystä – itsekkyydestä, ideologian vaatimuksista, kauppalisesta tai totalitaarisesta asenteesta – *orjuuttaa ihmiset*, riistää heiltä heidän persoonansa arvokkuuden tai ostaa, myy tai vaihtaa heitä kuin tavaraa. Ihmisten käyttäminen väkivalloin käyttötavarana tai voiton lähteenä on synty heidän ihmisarvoaan ja heidän perusoikeuksiaan vastaan. Pyhä Paavali käskee kristittyä isäntää kohtelemaan kristittyä orjaansa 'ei enää orjana vaan orjaa arvokkaampana, rakkaana veljenä Herrassa'" (Filem. 16).¹⁵⁹

101. Poliitiikan osalta on korostettava, että hallitsevien ja hallittujen välisten suhteiden totuudellisuus, julkishallinnon avoimuus, puolueettomuus valtion palveluksessa, poliittisten vastustajien oikeuksien kunnioittaminen, syytettyjen oikeuksien suojaaminen summittaiselta oikeudenkäytöltä ja tuomiolta, julkisten varojen oikeudenmukainen ja rehellinen käyttäminen sekä epäilyttävien ja kiellettyjen keinojen torjuminen vallan saavuttamisessa, säilyttämisessä ja kasvattamisessa mihin hintaan tahansa, ovat periaatteita, joiden lähtökohta ja erityinen pakottavuus johtuu ihmisen transsendentista arvosta ja valtioiden toiminnalle välttämättömistä objektiivisista moraalisisista vaatimuksista.¹⁶⁰ Ellei näistä pidetä kiinni, poliittisen yhteiselämän perusta murtuu ja koko yhteiskunnallinen elämä vaikeutuu enenevästi, joutuu uhanalaiseksi ja hajoaa (vrt. Ps. 14:3-4; Ilm. 18:2-3, 9-24). Sellaiset ideologiat, jotka liittivät poliitiikan totalitaariseen maailmankuvaan, ovat monissa maissa joutuneet tappiolle; ennen kaikkea mainittakoon marxismi. Nykyään on yhtä vakava vaara, että ihmisen perusoikeudet kielletään ja että jokaisen ihmisen

159 Katolisen kirkon katekismus, 2414.

160 Vrt. synodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Christifideles laici* (30. joulukuuta 1988), 42: AAS 81(1989), 472-476.

sydämessä asuva uskonnollinen kysymys sulautetaan jälleen politiikkaan. Tämä vaara on *demokratian liittäminen ettiseen relativismiin*, joka riistää kansalaisten yhteiselämältä jokaisen varman moraalisen kiinnepohdan, vieläpä syvemmällä tasolla tekee mahdottomaksi totuuden tunnistamisen. Sillä "ellei ole olemassa lopullista totuutta ohjaamassa ja suuntaamassa poliittista toimintaa, voidaan ihanteita ja vakaumuksia käyttää helposti väärin valtapyrkimyksien välineinä. Demokratia ilman arvoja muuttuu helposti avoimeksi tai peitettyksi totalitarismiksi, niin kuin historia osoittaa."¹⁶¹

Moraali, joka perustuu totuuteen ja on totuudessa avoin aidolle vapaudelle, palvelee siis kaikilla henkilökohtaisen, perhe-, yhteiskunnallisen ja poliittisen elämän alueilla alkuperäisellä, korvaamattomalla ja äärimmäisen arvokkaalla tavalla sekä yksityistä ihmistä ja hänen kasvuaan hyvässä että myös yhteiskuntaa ja sen todellista kehitystä.

Armo ja kuuliaisuus Jumalan laille

102. Ihmisen täytyy vaikeimmissakin tilanteissa noudattaa moraalinormeja ollakseen kuuliainen Jumalan pyhille käskyille ja elääkseen persoonallisen arvokkuutensa mukaisesti. Varmasti vapauden ja totuuden välinen harmonia vaatii joskus epätavallisia uhreja ja siitä joudutaan maksamaan korkea hinta; siihen voi kuulua jopa marttyyrius. Mutta kuten yleinen ja jokapäiväinen kokemuksemme osoittaa, ihminen tuntee kiusausta rikkoa tämän harmonian: "En tee sitä, mitä tahdon, vaan sitä, mitä vihaan ... En tee sitä hyvää, mitä tahdon, vaan sitä paha, mitä en tahdo" (Room. 7:15, 19).

Mistä tämä ihmisen sisäinen jakautuminen pohjimmaltaan

161 *Centesimus annus*, 46: AAS 83 (1991), 850.

johtuu? Ihmisen synnin historia alkaa siitä, että hän ei enää tunnista Herraa Luojakseen ja haluaa itse täysin itsenäisesti ratkaista, mikä on hyvää ja mikä paha. ”Silmänne avautuvat ja teistä tulee Jumalan kaltaisia, niin että tiedätte kaiken, sekä hyvän että pahan” (1. Moos. 3:5). Tämä on ensimmäinen kiusaus, ja tätä kiusausta toistavat kaikki muut kiusaukset, joihin ihminen on helpommin taipuvainen lankeamaan syntiinlankeemuksen haavojen vuoksi.

Nämä kiusaukset voidaan kuitenkin voittaa, synty voidaan välttää, koska yhdessä käskyjen kanssa Herra antaa mahdollisuuden niiden noudattamiseen: ”Herraa pelkäävät ovat hänen katseensa alla, hän tietää kaiken, mitä ihminen tekee. Ei hän ole käskenyt kenenkään elää jumalattomasti eikä antanut kenellekään lupaa synnintekoon” (Sir. 15:19-20). Jumalan käskyjen noudattaminen voi olla joissakin tilanteissa vaikeaa, hyvin vaikeaa. Se ei ole kuitenkaan koskaan mahdotonta. Tämä on kirkon tradition pysyvä opetus, jonka Trenton kirkolliskokous ilmaisi näin: ”Älköön siis kukaan, olkoon hän miten suurella määrällä vanhurskautettu tahansa, luulko olevansa vapaa käskyjen noudattamisesta älköönkä käyttäkö vaarallisen rohkeaa ja Isien anateeman uhalla kieltämää lausetta, jonka mukaan vanhurskautetulle ihmiselle Jumalan käskyt olisivat mahdottomat noudattaa. Sillä Jumala ei käske mahdottomia, vaan käskiessään kehottaa tekemään, mitä voit ja pyytämään, mitä et voi, ja auttaa sinua niin, että voit; ja hänen käskynsä eivät ole raskaat (vrt. 1. Joh. 5:3) ja hänen ikeensä on sovelias ja kuormansa keveä” (vrt. Matt. 11:30).¹⁶²

162 Sess. VI. dekreetti vanhurskauttamisesta, luku 11: DS, 1536; vrt. kaanon 18: DS, 1568. (Suom. Martti Voutilainen OP). Augustinuksen tunnettu teksti, jota kirkolliskokous lainaa mainitussa kohdassa, on peräisin teoksesta *De natura et gratia*, 43, 50 (CSEL 60, 270).

103. Jumalan armon avulla ja ihmisen vapauden myötävaikuttaessa toivon hengellinen tila on ihmiselle aina avoin. Jeesuksen pelastavasta rististä, Pyhän Hengen lahjasta ja sakramenteista, jotka virtaavat Lunastajan lävistetystä kyljestä (vrt. Joh. 19:34) uskova löytää armon ja voiman noudattaa aina Jumalan pyhää lakia, myös kaikkein suurimmissa vaikeuksissa. Kuten pyhä Andreas Kreetalainen sanoo, laki "heräsi uudelleen armon voimasta eloon ja tuli armon palvelijaksi harmonisesti ja hedelmällisesti niin, etteivät kummankaan erityiset ominaisuudet sekoittuneet eivätkä sekaantuneet keskenään; ja kuitenkin hän jumalallisella tavalla muutti aikaisemmin raskaan taakan ja tyrannian keveäksi kuormaksi ja vapauden lähteeksi."¹⁶³

Vain Kristuksen lunastustyön salaisuudesta löydämme ihmisen "konkreettiset" mahdollisuudet. "Erehtyisimme pahasti, jos tekisimme sen johtopäätöksen ... että kirkon opettama normi olisi itsessään vain 'ihanne', joka täytyisi sopeuttaa, suhteuttaa ja porrastaa niin sanottuihin ihmisen konkreettisiin mahdollisuuksiin 'punnitsemalla kyseessä olevat hyvyydet'. Mitä sitten ihmisen konkreettiset mahdollisuudet ovat? Ja mistä ihmisestä nyt puhutaan? Himojensa hallitsemasta vai Kristuksen lunastamasta ihmisestä? Loppujen lopuksi kyse on Kristuksen lunastustyön todellisuudesta. Kristus on lunastanut meidät! Se merkitsee: Hän on lahjoittanut meille mahdollisuuden toteuttaa olemisemme koko totuuden, hän on vapauttanut vapautemme himojen herruudesta. Jos lunastettu ihminen tekee vielä syntiä, se ei johdu Kristuksen lunastustyön puutteellisuudesta vaan ihmisen tahdosta, joka väistää tuon lunastustyön armon. Jumalan käsky on varmasti ihmisen kykyjen mukainen, mutta sellaisen ihmisen, jolle on lahjoitettu

163 *Oratio*, I: PG 97, 805-806.

Pyhä Henki, sellaisen ihmisen, joka syntiin langettuaan voi aina saavuttaa anteeksiannon ja iloita Hengen läsnäolosta.”¹⁶⁴

104. Tässä avautuu oikea tila sekä *Jumalan armahtavaisuudelle* synnistä kääntyvää ihmistä kohtaan että *ihmisen heikkouden ymmärtämiselle*. Ymmärtäminen ei koskaan merkitse hyvän ja pahan mittapuun tekemistä kyseenalaiseksi tai väärentämistä, jotta se voitaisiin sopeuttaa olosuhteisiin. On inhimillistä, että syntiä tehnyt ihminen tunnustaa heikkoutensa ja pyytää armahdusta rikkomuksistaan. Sitä taas ei voida koskaan hyväksyä, että ihminen tekee heikkoudestaan hyvää koskevan totuuden kriteerin voidakseen tuntea itsensä vanhurskautetuksi tarvitsematta kääntyä Jumalan ja hänen laupeutensa puoleen. Tällainen asenne turmelee koko yhteiskunnan moraalien opettaessaan epäilemään moraalilain objektiivisuutta ja torjumaan tiettyjä ihmisen tekoja koskevien moraalisten kieltojen ehdottomuuden. Näin se päätyy sekoittamaan kaikki arvoja koskevat tuomiot. Meidän on sen sijaan omaksuttava opetus, jonka evankeliumin vertaus fariseuksesta ja publikaanista antaa (Luuk. 18:9-14). Publikaani olisi saattanut esittää puolusteluja tekemilleen synneille ja niin vähentää vastuutaan. Hän ei rukouksessaan kuitenkaan keskity puolusteluihin, vaan omaan arvottomuuteensa Jumalan äärettömän pyhyiden edessä: ”Jumala, ole minulle syntiselle armollinen!” (Luuk. 18:13). Fariseus sitä vastoin tekee itsensä vanhurskaaksi, ehkä keksien verukkeen jokaiselle rikkomukselleen. Kohtaamme siis kaksi erilaista moraalisen omantunnon asennetta, jotka ovat ominaisia ihmiselle kautta aikojen. Publikaanissa näemme ”katuvan” omantunnon, joka on täysin tietoinen oman luontonsa heikkoudesta ja näkee omissa

164 Puhe vastuullisen vanhemmuuden kurssin osanottajille (1. maaliskuuta 1984), 4: *Insegnamenti* VII, 1 (1984), 583.

puutteissaan, mitä subjektiivisia puolusteluja niille olisikin, vahvistuksen omasta lunastuksen tarpeestaan. Fariseuksessa näemme "itsetyytyväisen" omantunnon, joka kuvittelee voitavansa noudattaa lakia ilman armon apua ja joka on vakuuttunut siitä, ettei tarvitse armahdusta.

105. Jokaisen on oltava tarkkaavainen, ettei häneen tartu tuo fariseuksen asenne, joka pyrkii poistamaan tietoisuuden omasta rajallisuudesta ja synnistä. Nykyisin tuo asenne ilmenee erityisesti pyrkimyksenä sopeuttaa moraalinormi omien kykyjen ja omien tavoitteiden mukaan, vieläpä itse normikäsitteen torjumisena. Lain ja ihmisen kykyjen välisen "epäsuhtauden" hyväksyminen (siis omaan varaansa jätetyn ihmisen moraalisten voimien kykyjen) herättää kaipauksen armoon ja valmistaa sen vastaanottamiseen. "Kuka pelastaa minut tästä kuoleman ruumiista?", kysyy apostoli Paavali. Ja hän vastaa iloisella ja kiitollisella tunnustuksella: "Kiitos Jumalalle Herramme Jeesuksen Kristuksen tähden!" (Room. 7:24-25).

Tapaamme saman tietoisuuden pyhän Ambrosiuksen rukouksessa: "Mikä on ihminen, ellet vieraille hänen luonaan? Älä unohda heikkoa, muista että olet muovannut minut tomusta. Kuinka voisin pysyä pystyssä, ellet lakkaamatta katso minuun lujittaaksesi tämän saviastian, niin että voimani tulee sinun kasvoistasi? 'Jos peität kasvosi, kaikki pelästyvät' (Ps. 104:29): Voi minua, kun käännät katseesi minuun! Näet minussa vain rikkomusteni tahrat. Ei ole hyötyä tulla hylätyksi eikä nähdyksikään, sillä näkemisemme herättää inhoa. Voimme kuitenkin ajatella, että Jumala ei hylkää niitä, joihin hän katsoo, sillä hän puhdistaa ne, joiden puoleen hän kääntää katseensa. Hänen edellään kulkee tuli, joka hävittää rikkomukset (vrt. Joel 2:3)."¹⁶⁵

¹⁶⁵ *De interpellatione David*, IV, 6, 22: CSEL 32/2, 283-284.

Moraali ja uusi evankelioiminen

106. Evankelioiminen on väkevin ja innostavin haaste, jonka kohtaamiseen kirkko on kutsuttu alkuhetkestään lähtien. Tämä haaste ei johdu niinkään yhteiskunnallisista ja kulttuurisista oloista, joita se historian mittaan kohtaa, vaan ylösnousseen Jeesuksen Kristuksen käskystä, joka määrittää itse kirkon olemassaolon syyn: ”Menkää kaikkialle maailmaan ja julistakaa evankeliumi kaikille luoduille” (Mark. 16:15).

Tätä nykyä voimakkaimmin kokemamme haaste, ainakin monien kansojen parissa, on kuitenkin ”uuden evankelioimisen” haaste eli evankeliumin julistaminen aina uutena ja uusia asioita tuovana. Se on evankelioimista, jonka täytyy olla ”uutta innossaan, menetelmissään ja ilmaisutavoissaan”.¹⁶⁶ Kristinuskosta etäännyminen vaikuttaa raskaasti kokonaisuun kansoihin ja yhteisöihin, joilla kerran oli rikas usko ja kristillinen elämä. Se ei merkitse ainoastaan uskon menetystä tai sen muuttumista merkityksettömäksi arkielämälle, vaan pakotakin myös *moraalitajun rappiota tai hämärtymistä*. Tämä johtuu paitsi siitä, että menetetään tietoisuus evankeliumin moraalin alkuperäisyydestä, myös itse peruseriaatteiden ja eettisten arvojen pimentymisestä. Nykyisin laajalle levinneet subjektivistiset, utilitaristiset ja relativistiset tendenssit eivät ilmene pelkkinä pragmaattisina asenteina tai menettelytapoina vaan teoreettisesti perusteltuina käsityksinä, jotka vaativat täyttä kulttuurista ja sosiaalista oikeutusta.

107. *Evankelioimiseen, siis myös uuteen evankelioimiseen, sisältyy myös moraalin julistaminen ja tarjoaminen*. Jeesus itse kutsui uskoon ja kääntymyksen julistaessaan Jumalan val-

166 Puhe CELAM:in piispoille (9. maaliskuuta 1983), III: *Insegnamenti* VI, 1 (1983), 698.

takuntaa ja hänen pelastavaa rakkauttaan (vrt. Mark. 1:15). Pietari, julistaessaan yhdessä toisten apostolien kanssa Jeesus Nasaretilaisen ylösnousemusta kuolleista, puhuu uudesta elämästä, jota on eletävä, ”tiestä”, jota on seurattava ollakseen Ylösnouseen opetuslapsi (vrt. Ap.t. 2:37-41; 3:17-20).

Uskon totuuksia julistamalla ja vielä sitä enemmänkin uusi evankelioiminen – joka esittää kristillisen moraalin perusteet ja sisällön – osoittaa autenttisuutensa ja samalla välittää koko missionaarisen voimansa lahjoittamalla ei vain *julistettua* sanaa vaan myös *todeksi eletyn* sanan. Erityisesti *pyhä elämä*, joka säteilee niin monista, usein nöyristä ja ihmisten katseilta piilossa elävistä Jumalan kansan jäsenistä, on yksinkertaisin ja kiehtovin tie, jolla voimme välittömästi havaita totuuden kauneuden, Jumalan rakkauden vapauttavan voiman ja Herran laille osoitetun ehdottoman uskollisuuden arvon kaikkein vaikeimmissakin oloissa. Siksi kirkko on viisaassa moraaliopetuksessaan alituisesti kutsunut uskovia etsimään esikuvansa, voimansa ja ilonsa pyhistä miehistä ja naisista, ennen kaikkea pyhästä Neitsyestä ja Jumalanäidistä, joka ”on täynnä armoa” ja ”kokonaan pyhä”. Heistä saamme esikuvan elää Jumalan käskyjen ja evankeliumin autuaaksijulistusten mukaista elämää.

Pyhien elämä – Jumalan hyvyyden peilikuva, hänen, joka ”yksin on pyhä” – ei ole ainoastaan aitoa uskon tunnustamista ja innoitusta välittää se toisille, vaan Jumalan ja hänen loputtoman pyhyytensä kirkastamista. Pyhä elämä toteuttaa sanoin ja teoin yhden ja kolminaisen viran, *munus propheticum, sacerdotale et regale*, jonka jokainen kristitty on saanut lahjaksi syntyessään kasteessa uudesti ”vedestä ja Hengestä” (Joh. 3:5). Moraalinen elämä on arvokasta ”jumalanpalvelusta” (Room. 12:1; vrt. Fil. 3:3), joka saa ravintonsa Jumalan pyhyiden ja kunnian tyhjiin ammentamattomasta lähteestä

eli sakramenteista, varsinkin eukaristiasta. Osallistumalla ristinuuhriin kristitty tulee osalliseksi Kristuksen antautuvas-
ta rakkaudesta ja saa kyvyn ja velvoitteen elää samaa rak-
kautta kaikissa elämänasenteissaan ja teoissaan. Moraalisessa
elämässä ilmenee ja toteutuu myös kristityn kuninkaallinen
palvelutehtävä: mitä enemmän hän on armon avulla kuuliai-
nen Pyhän Hengen uudelle laille, sitä enemmän hän kasvaa
vapaudessa, johon hänet on kutsuttu palvelemaan totuutta,
rakkautta ja oikeudenmukaisuutta.

108. Uuden evankelioimisen ja uuden moraalisen elämän, jota
se tarjoaa ja herättää pyhyiden hedelmien ja missionaarisen
intonsa kautta, lähtökohta on *Kristuksen Henki*, pyhän kirkko-
äidin hedelmällisyyden periaate ja voima, niin kuin Paavali
VI muistuttaa meitä: "Ilman Pyhän Hengen vaikutusta evan-
kelioiminen ei ole lainkaan mahdollista."¹⁶⁷ Jeesuksen Henki,
jonka uskovien nöyrät ja alttiit sydämet ottavat vastaan, saa
siis aikaan kristityn moraalisen elämän kukoistamisen ja py-
hyiden todistuksen monenlaisissa kutsumuksissa, lahjoissa,
vastuutehtävissä ja elämänoloissa ja -tilanteissa. "Pyhä Henki
on suonut", korosti jo Novatianus, joka sanoillaan ilmaisee
kirkon autenttisen uskon, "opetuslasten sydämeen ja hen-
keen lujutusta, hän on avannut heille evankeliumin salaisuus-
det, valaissut heidän ymmärrykselleen Jumalan asiat. Pyhä
Henki on vahvistanut heitä, niin etteivät vankila ja kahleet
enää kauhistaneet heitä, he jopa polkevat nämä maalliset
vallat ja tämän kärsimyksen jalkoihinsa Hengen aseistamina
ja vahvistamina. Heillä on itsessään lahjat, jotka juuri tämä
Henki jakaa ja luovuttaa kirkolle, Kristuksen morsiamelle,
arvokkaana koruna. Juuri Pyhä Henki herättää kirkossa pro-

167 Apostolinen kehotuskirje *Evangelii nuntianti* (8. joulukuuta 1975), 75:
AAS 68 (1976), 64.

feettoja, opettaa opettajia, ohjaa kielillä puhumista, toteuttaa merkkejä ja parantumisia, tuo esiin ihmeellisiä tekoja, tekee mahdolliseksi erottaa henget, jakaa kaikkia muitakin hengenhahjoja ja järjestää kaiken. Siten Henki kaiken kautta ja kaikessa johtaa Herran kirkon täydellisesti täydellisyyteen.”¹⁶⁸

Elävässä yhteydessä uuteen evankelioimiseen, jonka tarkoitus on synnyttää ja ravita ”rakkautena vaikuttavaa uskoa” (Gal. 5:6), ja suhteessa Pyhän Hengen toimintaan voimme nyt käsittää, mikä paikka kirkossa, uskovien yhteisössä, kuuluu *moraalista elämää koskevalle teologiselle reflektiolle*. Samoin voimme nyt esittää moraaliteologioiden tehtävän ja vastuun.

Moraaliteologioiden palvelutehtävä

109. Koko kirkko on kutsuttu evankelioimistyöhön ja antamaan uskonelämällään todistuksen, sillä kirkko on osallinen Herran Jeesuksen *munus propheticumiin* hänen Henkensä lahjan kautta. Koska totuuden Henki on pysyvästi läsnä kirkossa (vrt. Joh. 14:16-17), ”uskovien koko yhteisö, joka on saanut voitelun Pyhäältä (vrt. 1. Joh. 2:20, 27), ei voi erehtyä uskossa. Tämän erikoisen ominaisuutensa uskovien yhteisö tuo julki koko kansan yliluonnollisen uskontajun (*sensus fidei*) avulla silloin, kun se ’piispoista viimeisiin uskoviin maallikoihin saakka’ ilmaisee yleismaailmallisen yksimielisyytensä uskoa ja moraalialueita koskevissa kysymyksissä.”¹⁶⁹

Harjoittaakseen profeetallista lähetystehtäväänsä kirkon täytyy alituisesti uudestaan herättää ja ”puhaltaa täyteen liekkiin” (vrt. 2. Tim. 1:6) uskonelämänsä varsinkin mietiskelämällä Pyhän Hengen ohjaamana yhä syvemmin itse uskon sisältöä. *Teologioiden kutsumus kirkossa* on erityisesti palvella tätä

168 *De Trinitate*, XXIX, 9-10: CCL 4, 70.

169 *Lumen gentium*, 12.

”uskonymmärryksen uskovaa tutkimista”. Kuten instruktio *Donum veritatis* sanoo: ”Hengen kirkossa herättämien kutsu-
musten joukossa korostuu erityisesti teologin kutsumus. Sen
tehtävänä on opetusviran yhteydessä pyrkiä yhä syvempään
ymmärrykseen Jumalan sanasta, joka sisältyy inspiroituihin
Kirjoituksiin ja jonka kirkon elävä traditio välittää. Usko ve-
toaa luonnostaan ymmärrykseen, koska se paljastaa ihmiselle
totuuden päämäärästään ja sen saavuttamisesta. Vaikka ilmoi-
tettu totuus ylittääkin ilmaisukykyämme ja käsitteemme jäävät
epätäydellisiksi sen tutkimattoman suuruuden edessä (vrt. Ef.
3:19), se kutsuu järkeämme – joka on Jumalan lahja totuuden
käsittämiseksi – astumaan sen valoon ja siten tietyissä määrin
ymmärtämään sen, mitä uskotaan. Teologinen tiede vastaa
totuuden äänen kutsuun pyrkien ymmärtämään uskoa ja aut-
taa Jumalan kansaa apostolin kehotuksen mukaisesti (1. Piet.
3:15) vastaamaan sille, joka kysyy, mihin toivo perustuu.”¹⁷⁰

Teologian identiteetin määrittämiseksi ja edelleen sen var-
sinaisen tehtävän toteuttamiseksi on äärimmäisen tärkeää
tunnustaa teologian *sisäinen ja elävä yhteenkuuluvuus kirkon,
sen salaisuuden, sen elämän ja sen lähetystehtävän kanssa*: ”Teo-
logia on kirkollista tiedettä, koska se kasvaa kirkossa ja käsit-
telee kirkkoa ... Se palvelee kirkkoa, ja siksi sen täytyy tuntea
kuuluvansa dynaamisesti kirkon lähetystehtävään, erityisesti
sen profeetalliseen tehtävään.”¹⁷¹ Luonteensa ja dynaamisuu-
tensa vuoksi autenttinen teologia voi kukoistaa ja kehittyä
vain vakaumuksellisessa ja vastuullisessa osallisuudessa ja
”kuulumisessa” kirkkoon uskonyhteisönä, niin kuin kirkko-
kin ja sen uskonelämä hyötyvät teologisen tutkimuksen ja sy-
ventymisen hedelmistä.

170 Uskonopin kongregatio, instruktio *Donum veritatis* teologin kirkollisesta
kutsumuksesta (24. toukokuuta 1990), 6: AAS 82 (1990), 1552.

171 Puhe paavillisen Gregoriana-yliopiston opettajille ja opiskelijoille (15.
joulukuuta 1979), 6: *Insegnamenti* II, 2 (1979), 1424.

110. Se, mitä olemme sanoneet teologiasta yleensä, voidaan ja täytyy sanoa myös *moraaliteologiasta* käsitettynä erityisluonteeltaan tieteelliseksi tutkimukseksi, joka koskee *evankeliumia uuden elämän lahjana ja käskynä*, elämää ”totuutta noudattaen rakkaudessa” (vrt. Ef. 4:15), kirkon pyhää elämää, jossa hyvää koskeva totuus loistaa täydellisyydessään. Kirkon opetusvirka ei puutu ainoastaan uskoa vaan myös ja erottamattomasti moraalialueeseen kysymyksiin; onhan opetusviran tehtävä ”erottaa uskovien omalletunnolle normatiivisin ratkaisuin ne teot, jotka itsessään vastaavat uskon vaatimuksia ja edistävät niiden ilmaisemista elämässä, ja toisaalta teot, jotka itsessään pahoina ovat yhteensopimattomia uskon vaatimusten kanssa.”¹⁷² Julistamalla Jumalan käskyjä ja Kristuksen rakkautta kirkon opetusvirka opettaa uskoville myös määrättyt yksittäiset käskyt ja pyytää heitä pitämään niitä omaatuntoa moraalisesti velvoittavina. Lisäksi opetusvirka harjoittaa tärkeää valvontatehtävää varoittaessaan uskovia mahdollisista, epäsuoristakin erehdyksistä, kun heidän omatuntonsa ei tunnista opetusviran opettamia moraalisääntöjä oikeina ja tosina.

Tässä on kaikkien niiden erityinen tehtävä, jotka laillisten paimentensa valtuuttamina opettavat moraaliteologiaa pap-pisseminaareissa ja teologisissa tiedekunnissa. Heidän vakaava velvollisuutensa on opettaa uskoville, varsinkin tuleville sielunhoitajille, kaikki käskyt ja normit, joita kirkko julistaa auktoriteetillaan.¹⁷³ Huolimatta opetusviran todistelussa mahdollisesti ilmenevistä inhimillisistä rajoituksista moraaliteologioiden kutsumukseen kuuluu syventää näiden opetusten perusteita ja tuoda esiin opetusviran säädösten oikeutus ja velvoittava luonne osoittamalla niiden keskinäinen riippu-

¹⁷² *Donum veritatis*, 16: AAS 82 (1990), 1557.

¹⁷³ Vrt. CIC, can. 252, 1; 659, 3.

vuus ja niiden suhde ihmisen iankaikkiseen päämäärään.¹⁷⁴ Moraaliteologiien tehtävään kuuluu esittää kirkon opetus ja antaa palvelutehtäväänsä harjoittaessaan esimerkki lojaa- lista sisäisestä ja ulkonaisesta myöntymyksestä opetusviran opetukseen sekä dogman että moraalin alalla.¹⁷⁵ Yhdistäen voimansa yhteistyöhön hierarkkisen opetusviran kanssa teologiien tehtävä on esittää kirkon moraaliopetuksen ja ihmiskuvan raamatulliset perusteet, eettinen sisältö ja antropologiset perustelut.

111. Tehtävällä, jota moraaliteologit on kutsuttu omana aikanimme suorittamaan, on äärimmäisen suuri merkitys kirkon elämän ja lähetystehtävän lisäksi myös yhteiskunnalle ja kulttuurille. Heidän tehtävänsä on, syvässä ja elävässä yhteydessä raamatulliseen teologiaan ja dogmatiikkaan, korostaa ”dynaamista näkökulmaa, joka tuo esiin vastauksen, joka ihmisen on annettava Jumalan kutsuun rakkautensa kasvu- prosessissa pelastusyhteisön sisällä. Näin moraaliteologia saa sisäisen hengellisen ulottuvuuden, joka vastaa *imago Dei*n, ihmisessä olevan Jumalan kuvan, täysiä kehitymisvaatimuksia ja kristillisen askeesin ja mystiikan kuvaamia hengellisen prosessin lakeja.”¹⁷⁶

Varmasti moraaliteologia ja sen opetus kohtaavat nykyisin erityisiä vaikeuksia. Koska kirkon moraaliin liittyy välttämättä *normatiivisuus*, moraaliteologia ei voi rajoittua vain humanististen tieteiden työstämään tietoon. Ne käsittelevät moraalisuuden ilmiötä historiallisena ja sosiaalisena faktana. Moraaliteologia, jonka on luonnollisesti käytettävä hyväk-

174 Vrt. *Dei Filius*, luku 4: DS 3016.

175 Vrt. *Humanae vitae*, 28: AAS 60 (1968), 501.

176 Katolisen opetuksen kongregaatio, *Formatio theologica futurorum sacerdotum* (Tulevien pappien teologisesta koulutuksesta, 22. helmikuuta 1976), 100. Ks. 95-101, jotka esittävät näköaloja ja edellytyksiä teologis-moraaliseen uudistukseen tähtäävää hedelmällistä työtä varten.

seen humanistisia ja luonnontieteitä, ei sitä vastoin nojaudu yksistään empiiris-formaaliseen havainnointiin tai fenomenologiseen käsitykseen. Humanististen tieteiden merkitystä moraaliteologialle on aina punnittava alkuperäisellä kysymyksellä: *Mikä on hyvää ja paha? Mitä minun on tehtävää saadakseni iankaikkisen elämän?*

112. Moraaliteologin täytyy siis harjoittaa tarkkaa harkintaa nykyään vallitsevassa luonnontieteellisessä ja teknisessä kulttuurissa, jota uhkaavat relativismin, pragmatismen ja positivismen vaarat. Teologisesta näkökulmasta moraaliperiaatteet eivät riipu siitä historian hetkestä, jona ne havaitaan. Se tosiasia, että monet uskovat toimivat noudattamatta opetusviran opetusta tai pitävät perusteetta oikeana sellaista elämäntapaa, jonka heidän paimenensa ovat julistaneet Jumalan lain vastaiseksi, ei voi olla pätevä peruste hylätä kirkon opettamien moraalinormien totuus. Moraaliperiaatteiden vahvistaminen ei kuulu empiiris-formaalisten menetelmien alaan. Kieltämättä näiden menetelmien pätevyyttä mutta rajoittamatta omaa näkökantaansa niihin moraaliteologia tarkastelee uskon yli-luonnolliselle merkitykselle uskollisena ennen kaikkea *ihmissydämen hengellistä ulottuvuutta ja sen kutsumusta Jumalan rakkauteen.*

Siinä missä humanistiset tieteet, kuten kaikki kokeelliset tieteet, kehittävät "normaaliuden" käsitettä empiirisesti ja tilastollisesti, usko opettaa, että tällaisessa normaaliudessa näkyy jälkiä ihmisen lankeemuksesta hänen alkuperäisestä tilanteestaan; "normaalius" on siis synnin haavoittamaa. Yksin ja ainoastaan kristinusko osoittaa ihmiselle tien palata "alkuun" (vrt. Matt. 19:8), tien, joka usein on toisenlainen kuin kokeellinen normaalius. Humanistisia tieteitä ei siis voida pitää moraalinormien ratkaisevina osoittajina, huolimatta nii-

den tarjoamista arvokkaista tiedoista. Evankeliumi paljastaa koko totuuden ihmisestä ja hänen moraalisesta tiestään. Näin se valaisee ja kehottaa syntisiä ja julistaa heille Jumalan laupeutta, joka toimii lakkaamatta varjellakseen heidät sekä epätoivosta, kun he eivät voi tuntea ja noudattaa Jumalan lakia, että myös luulosta, että he voisivat pelastua ilman ansiota. Jumala muistuttaa heitä myös anteeksisaamisen ilosta, joka yksin suo voiman nähdä moraalilaissa vapauttavan totuuden, toivon armon, tien elämään.

113. Moraaliopin opettaminen merkitsee tietoista tämän intellektuaalisen, hengellisen ja pastoraalisen vastuun omaksumista. Sen vuoksi moraaliteologeilla, jotka hyväksyvät tehtävän opettaa kirkon oppia, on vakava velvollisuus kasvattaa uskovia tähän moraaliseen harkintaan, ponnistelemaan todellisen hyvän puolesta ja kääntymään luottavasti Jumalan armon puoleen.

Vaikka mielipiteenvaihto ja -ristiriidat kuuluvatkin edustuksellisessa demokratiassa julkisen elämän normaaleihin ilmiöihin, moraaliopetus ei voi riippua yksinkertaisesta ratkaisumenettelystä, eivätkä sitä säätele demokratialle tyypilliset säännöt ja päätöksentekotavat. *Toisinajattelu*, mediassa laskelmoidusti esiintuodun protestin ja polemiikin muodossa, on vastoin kirkollista yhteyttä ja Jumalan kansan hierarkisen järjestyksen oikeaa ymmärtämistä. Kirkon paimenten opetuksen vastustamista ei voida pitää kristityn vapauden oikeutettuna ilmauksena eikä Hengen lahjojen moninaisuutena. Tällaisissa tapauksissa paimenilla on velvollisuus toimia apostolisen tehtävänsä mukaisesti ja vaatia, että *uskovien oikeutta* saada katolinen opetus puhtaana ja kokonaisuudessaan kunnioitetaan: "Teologi ei saa koskaan unohtaa olevansa itsekin Jumalan kansan jäsen. Niinpä hänen täytyy kunnioit-

taa Jumalan kansaa ja sitoutua antamaan sille opetusta, joka ei millään tavalla vahingoita uskonoppia.”¹⁷⁷

Vastuumme paimenina

114. Vastuu Jumalan kansan uskosta ja uskonelämästä on erityisellä tavalla laskettu kirkon paimenten harteille, kuten Vatikaanin II kirkolliskokous muistuttaa: ”Piispojen tärkeimpien tehtävien joukossa nousee evankeliumin julistaminen ensi sijalle. Piispathan ovat uskon sanansaattajia, jotka johdattavat uusia opetuslapsia Kristuksen tykö, ja he ovat virallisia eli Kristuksen arvovallan saaneita opettajia, jotka saarnaavat heille uskotulle kansalle uskon- ja elämänohjeita, valistavat uskovia Pyhän Hengen valolla tuomalla Ilmoituksen aarreaitasta esille uutta ja vanhaa (vrt. Matt. 13:52), saavat uskon kantamaan hedelmää ja varjelevat valppaasti laumaansa sitä uhkaavilta erehdyksiltä (vrt. 2. Tim. 4:1-4).”¹⁷⁸

Yhteinen velvollisuutemme ja vielä enemmän yhteinen armomme kirkon paimenina ja piispoina on opettaa uskoville se, mikä johtaa heidät Herran tielle, niin kuin kerran Herra Jeesus teki evankeliumissa mainitulle nuorelle miehelle. Vastauksessaan hänen kysymykseensä: ”Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?” Jeesus viittasi Jumalaan, luomisen ja liiton Herraan. Hän muistutti jo Vanhassa testamentissa ilmoitetuista moraalikäskyistä ja viittasi niiden henkeen ja radikaalisuuteen kutsuessaan miestä seuraajakseen köyhyydessä, nöyryydessä ja rakkaudessa: ”Tule sitten ja seuraa minua.” Tämän opetuksen totuus sine-tiitiin ristillä, Kristuksen veressä: siitä on tullut Pyhässä Hen-

¹⁷⁷ *Donum veritatis*, 11: AAS 82 (1990), 1554; ks. erityisesti 32-39, jotka on omistettu toisinajattelun ongelmalle: AAS 82 (1990), 1562-1568.

¹⁷⁸ *Lumen gentium*, 25.

gessä kirkon ja jokaisen kristityn uusi laki.

Jeesus Kristus uskoo tämän vastauksensa kysymykseen moraalista erityisesti meille, kirkon paimenille, joita kutsutaan opettamaan sitä täyttäen profeetallista tehtäväämme (*munus propheticum*). Samalla vastuamme paimenina kristillistä moraliopetusta kohtaan täytyy toteutua myös *munus sacerdotalessa*. Se toteutuu, kun jaamme uskoville armon ja pyhityksen lahjoja avuksi Jumalan pyhän lain noudattamiseen ja kun vahvistamme alituisella ja luottavaisella rukouksellamme uskovia pysymään uskollisina uskon vaatimuksille ja elämään evankeliumin mukaisesti (vrt. Kol. 1:9-12). Erityisesti nykyisin kristillisen moraliopetuksen on oltava yksi pastoraalisen valvontamme eli *munus regalen* pääalueista.

115. Tämä on ensimmäinen kerta, että kirkon opetusvirka esittää tämän opetuksen peruselementit jokseenkin perusteellisesti ja osoittaa pastoraalisen harkinnan periaatteita, jotka ovat välttämättömiä aikamme monitahoisissa ja toisinaan kriittisissä käytännön ja kulttuurin tilanteissa.

Ilmoituksen ja kirkon pysyvän opetuksen ja erityisesti Vatikaanin II kirkolliskokouksen valossa olen muistuttanut lyhyesti vapauden olennaisista piirteistä ja ihmispersoonan arvokkuuteen ja hänen tekojensa totuuteen liittyvistä perusarvoista, jotta moraalilaille kuuliaisina tunnistaisimme armon ja merkin Jumalan lapsen asemastamme yhdessä Pojassa (vrt. Ef. 1:4-6). Erityisesti tässä kiertokirjeessä on arvioitu eräitä nykyisiä moraaliteologian suuntauksia. Jaan sen nyt kanssanne kuuliaisena Herran sanalle, joka uskoi Pietarille tehtävän vahvistaa veljiään (vrt. Luuk. 22:32), valoksi ja avuksi yhteisessä harkitsemistehtävässämme.

Jokainen meistä tietää, kuinka tärkeä se opetus on, joka on tämän kiertokirjeen aiheena ja josta nyt muistutetaan Pietarin

seuraajan arvovallalla. Jokainen meistä voi havaita, kuinka vakavasta asiasta on kysymys sekä yksityiselle ihmiselle että koko yhteiskunnalle, kun *puhutaan moraalikäskyjen universaalisuuden ja muuttumattomuuden uudelleen vahvistamisesta*, varsinkin niiden käskyjen, jotka aina ja poikkeuksetta kieltävät *itsessään pahat teot*.

Nämä käskyt tunnustaessamme kristittyjen sydämet ja pastoraalinen rakkautemme tuntevat hänen kutsunsa, ”joka on ensin rakastanut meitä” (1. Joh. 4:19). Jumala vaatii meitä olemaan pyhiä, niin kuin hän on pyhä (3. Moos. 19:2), olemaan täydellisiä Kristuksessa niin kuin hän on täydellinen (Matt. 5:48). Käskyn pysyvyys ja lujuus johtuvat Jumalan loppumattomasta armahtavasta rakkaudesta (vrt. Luuk. 6:36), ja käskyn päämäärä on johtaa meidät Kristuksen armossa Jumalan lasten elämän täyteyteen.

116. Piispoina velvollisuutemme on *valvoa, että Jumalan sanaa opetetaan uskollisesti*. Veljeni piispanvirassa, paimenvirkaamme kuuluu valvoa, että tätä moraaliopetusta välitetään uskollisesti, ja asianmukaisin keinoin varmistaa, että uskovat varjellaan kaikilta sen kanssa ristiriidassa olevilta opeilta ja teorioilta. Tässä tehtävässä meitä auttavat teologit, joskaan teologiset mielipiteet ei ole opetuksemme sääntö tai normi. Opetuksemme auktoriteetti perustuu, Pyhän Hengen auttaessa ja yhteydessä *cum Petro et sub Petro*, uskollisuutemme apostoleilta saatua katolista uskoa kohtaan. Piispoina vakava velvollisuutemme on valvoa *henkilökohtaisesti*, että hiippakunnissamme opetetaan uskon ja moraalin ”tervettä oppia” (1. Tim. 1:10).

Piispojen harteilla on erityinen vastuu *katolisista instituutioista*. Onpa kysymys perhe- tai sosiaalipastoraalityöstä tai opetukseen tai sairaanhoitoon keskittyivistä laitoksista, piis-

pat voivat perustaa ja tunnustaa ne ja delegoida niille joitakin vastuualueita. Piispat eivät voi kuitenkaan luopua omista velvollisuuksistaan. Heidän tehtävänsä on yhteydessä Pyhän istuimen kanssa myöntää, tai vakavissa tapauksissa kieltää, nimityksen ”katolinen” käyttöoikeus koskien kouluja,¹⁷⁹ yliopistoja,¹⁸⁰ sairaaloita sekä muita hoito- tai sosiaalisia laitoksia, jotka jollakin tavalla liittyvät kirkkoon.

117. Kristityn sydämessä, ihmisen salaisimmassa ytimessä, kaikuu yhä uudestaan kysymys, jonka evankeliumissa mainittu nuori mies teki Jeesukselle: ”Opettaja, mitä hyvää minun pitää tehdä, jotta saisin iankaikkisen elämän?” (Matt. 19:16). On välttämätöntä, että jokainen ihminen esittää tämän kysymyksen hyvälle Opettajalle, sillä hän on ainoa, joka täydessä totuudessa kykenee vastaamaan siihen jokaisessa tilanteessa, mitä erilaisimmissa oloissa. Ja kun kristityt esittävät hänelle tämän omastatunnosta nousevan kysymyksen, Herra vastaa siihen uuden liiton sanoilla, jotka hän on uskonut kirkolle. Meidäthän on lähetetty, niin kuin apostoli sanoo itsestään, ”julistamaan evankeliumia, ei kuitenkaan viisain puheihin, koska Kristuksen risti silloin menettäisi merkityksensä” (1. Kor. 1:17). Siitä syystä kirkko vastaa ihmisen kysymykseen ristiinnaulitun Kristuksen, itsensä antaneen totuuden, viisauksella ja voimalla.

Kun ihmiset esittävät kirkolle omantunnon kysymyksiä, kun uskovat kääntyvät kirkossa piispojen ja paimenten puoleen, kirkon vastauksessa puhuu Jeesuksen Kristuksen ääni, totuuden ääni hyvästä ja pahasta. Kirkon julistamassa sanassa kaikuu ihmisen sisimmässä Jumalan ääni, hänen, joka ”yksin on hyvä” (Matt. 19:17), joka yksin on ”rakkaus” (1. Joh. 4:8, 16).

179 Vrt. CIC, can. 803, 3.

180 Vrt. CIC, can. 808.

Hengen voitelussa tämä samalla kertaa sekä rakastava että vaativa sana tulee ihmisen valoksi ja elämäksi. Taaskin apostoli Paavali kehottaa meitä luottamukseen, sillä ”meidän kykymme on saatu Jumalalta, ja hän on myös tehnyt meidät kykeneviksi palvelemaan uutta liittoa, jota ei hallitse kirjain vaan Henki ... Herra on Henki, ja missä Herran Henki on, siellä on vapaus. Me kaikki, jotka kasvot peittämättöminä katselemme Herran kirkkautta kuin kuvastimesta, muutumme saman kirkkauden kaltaisiksi, kirkkaudesta kirkkauteen. Tämän saa aikaan Herra, joka on Henki” (2. Kor. 3:5-6, 17-18).

PÄÄTÖS

Maria, laupeuden äiti

118. Näiden mietteiden päätteeksi uskokaamme itsemme, olemassaolomme kärsimykset ja ilot, uskovien ja hyvän tahdon ihmisten moraalinen elämä ja moraaliteologioiden tutkimustyö Marialle, Jumalanäidille ja laupeuden äidille.

Maria on laupeuden äiti, koska Isä lähetti Jeesuksen Kristuksen, Marian pojan, Jumalan laupeuden ilmoitukseksi (vrt. Joh. 3:16-18). Poika ei tullut tuomitsemaan, vaan antamaan synnit anteeksi, tekemään laupeuden (vrt. Matt. 9:13). Ja suurin laupeus on se, että hän on keskelläme ja kutsuu meitä kohtaamaan hänet ja tunnustamaan hänet yhdessä Pietarin kanssa "elävän Jumalan Pojaksi" (Matt. 16:16). Ei mikään ihmisen synty kykene sammuttamaan Jumalan laupeutta eikä estämään häntä vuodattamasta koko voittoisan voimansa, kun vain huudamme häntä avuksi. Juuri synty saa Isän rakauden säteilemään vielä voimakkaampana, sillä Isä on uhraannut Poikansa lunastaakseen orjan vapaaksi.¹⁸¹ Hänen lau-

181 "O inestimabilis dilectio caritatis; ut servum redimeres Filium tradidisti": *Missale Romanum, In Resurrectione Domini, Praeconium paschale.*

peutensa meitä kohtaan on lunastus. Tämä laupeus saavuttaa täyttymyksensä Hengen lahjassa, joka synnyttää ja edellyttää uutta elämää. Nouskoon ihmisen heikkoudesta ja synnistä kuinka lukuisia ja suuria esteitä tahansa, Henki, joka uudistaa maan kasvot (Ps. 104:30), tekee mahdolliseksi toteuttaa hyvän täydellisesti. Tämä uudistuminen, joka suo kyvyn tehdä hyvää, jaloa ja kaunista, sitä mikä on Jumalalle mieleen ja hänen tahtonsa mukaista, on ikään kuin sen laupeuden lahjan kuintaa, joka vapauttaa pahan orjuudesta ja antaa voiman olla enää tekemättä syntiä. Lahjoittamalla uuden elämän Jeesus tekee meistä osallisia rakkauteensa ja johtaa meidät Hengessä Isän luo.

119. Tässä on kristillisen uskon lohduttava varmuus, jota usko saa kiittää syvästä inhimillisyydestään ja *erinomaisesta yksinkertaisuudestaan*. Keskusteltaessa uusista ja monitahoisista moraalikysymyksistä näyttää usein siltä, että kristillinen moraalil olisi itsessään jotakin hyvin vaikeaa, vaivalloisesti käsitettävää ja lähes mahdotonta toteuttaa käytännössä. Se ei pidä paikkaansa, sillä kristillinen moraalil on, sanoaksemme sen evankeliumin yksinkertaisin sanoin, *Jeesuksen Kristuksen seuraamista*, hänelle antautumista, jättäytymistä hänen armonsa muutettavaksi ja hänen laupeutensa uudistettavaksi. Tämän saamme elämällä kirkon yhteydessä. Pyhä Augustinus muistuttaa meitä: "Se, joka haluaa elää, tietää, missä elää ja mistä elää. Mene lähemmäs kirkkoa, usko minua, liity siihen tullaksesi eläväksi. Älä pakene sen jäsenten yhteydestä."¹⁸² Hengen valossa kristillisen moraalil elävän olemuksen voi käsittää jokainen ihminen, oppimatonkin, ja ennen kaikkea hän, joka pystyy säilyttämään "yksinkertaisen sydämen" (vrt. Ps. 86:11). Toisaalta evankeliumin yksinkertaisuus ei vapauta

182 *In Iohannis Evangelium Tractatus*, 26, 13: CCL 36, 266.

todellisuuden monimutkaisuudesta, vaan johtaa meidät ymmärtämään sen aidommin, koska Kristuksen seuraaminen paljastaa askel askelelta autenttisen kristillisen moraalin olennaiset tuntomerkit ja antaa samalla voimaa niiden toteuttamiseen. Kirkon opetusviran tehtävä on valvoa, että Kristuksen seuraamisen dynamismi kehittyy orgaanisesti niin, ettei moraalisia vaatimuksia kaikkine seurauksineen väärennetä eikä hämärretä. Se, joka rakastaa Kristusta, pitää hänen käskynsä (vrt. Joh. 14:15).

120. Maria on laupeuden äiti myös siksi, että Jeesus on uskonut hänelle kirkkonsa ja koko ihmiskunnan. Ottaessaan ristin juurella Johanneksen pojakseen, rukoillessaan Kristuksen kanssa Isää antamaan anteeksi niille, jotka eivät tiedä, mitä tekevät (vrt. Luuk. 23:34), Maria kokee täydellisessä kuuliaisuudessaan Hengelle Jumalan rakkauden täyteen ja universaalisuuden. Se avartaa hänen sydämensä ja saa hänet syleilemään koko ihmiskuntaa. Näin hänestä tulee meidän kaikkien ja jokaisen äiti, joka hankkii meille Jumalan laupeuden.

Maria on moraalisen elämän loistava merkki ja kiehtova esikuva. "Jo hänen elämänsä on esikuvaksi kaikille", kirjoittaa pyhä Ambrosius¹⁸³, joka puhuu tässä erityisesti neitsyille mutta kaikille avoimelta kannalta: "Opettajan jalous sytyttää meissä ensimmäisenä innon oppia. Ja kuka on jalompi kuin Jumalanäiti tai sädehtivämpi kuin hän, jonka Kunnia itse on valinnut?"¹⁸⁴ Maria elää ja toteuttaa vapautta antamalla itsensä Jumalalle ja ottamalla itsessään vastaan Jumalan lahjan. Hän varjelee neitseellisessä kohdussaan Jumalan ihmiseksi tulleen Pojan synnytyksen hetkeen asti, ravitsee, kasvattaa ja

183 *De Virginibus*, lib. II, cap. II, 15: PL 16, 222.

184 *De Virginibus*, lib. II, cap. II, 7: PL 16, 220.

saattaa häntä siinä korkeimmassa vapauden teossa, joka on hänen elämänsä täydellinen uhri. Antautumisessaan Maria astuu täydellisesti Jumalan suunnitelmaan, hänen, joka antaa itsensä maailmalle. Säilyttäessään sydämessään ja mietiskellessään tapahtumia, joita hän ei aina ymmärrä (vrt. Luuk. 2:19), Mariasta tulee kaikkien niiden esikuva, jotka kuulevat Jumalan sanan ja noudattavat sitä (vrt. Luuk. 11:28), ja hän ansaitsee kunnianimen ”Viisauden istuin”. Viisaus on Jeesus Kristus itse, Jumalan ikuinen Sana, joka täydellisesti ilmoittaa ja täyttää Isän tahdon (vrt. Hepr. 10:5-10). Maria kutsuu jokaista ihmistä ottamaan tämän viisauden vastaan. Meitäkin hän neuvoo niin kuin Kaanan häiden palvelijoita: ”Mitä hän teille sanookin, tehkää se” (Joh. 2:5).

Maria jakaa inhimillisen tilanteemme, mutta täysin avoimena Jumalan armolle. Vaikka hän ei tuntenut syntiä, hän kykenee säälimään kaikenlaista heikkoutta. Hän ymmärtää syntistä ihmistä ja rakastaa häntä äidin rakkaudella. Juuri siksi hän on totuuden puolella ja jakaa kirkon kuorman muistuttaen aina ja kaikille moraalin vaatimuksista. Hän ei hyväksy sitä, että syntinen ihminen joutuu niiden pettämäksi, jotka muka rakastaen oikeuttavat hänen syntinsä; Maria tietää, että silloin Kristuksen, hänen poikansa, uhri tehdään tyhjäksi. Mikään miellyttävien filosofisten tai teologistenkaan oppien tarjoama vapauttaminen ei voi tehdä ihmistä todella onnelliseksi. Ainoastaan ylösnousseen Kristuksen risti ja kunnia voivat antaa omalletunnolle rauhan ja elämälle pelastuksen.

*Maria, laupeuden äiti,
pidä huolta kaikista, jotta Kristuksen risti ei
menettäisi voimaansa,
jotta ihminen ei eksyisi hyvään johtavalta tieltä,
ei kadottaisi synnintuntoaan,
jotta hän kasvaisi toivossa Jumalaan,
"joka on laupeudesta rikas" (vrt. Ef. 2:4),
jotta hän vapaasti tekisi hyviä tekoja,
jotka Jumala on etukäteen valmistanut (vrt. Ef. 2:10),
ja jotta hän siten koko elämällään
ylistäisi Jumalan kirkkautta (vrt. Ef. 1:12).*

Annettu Roomassa, pyhän Pietarin luona, 6. elokuuta,
Herran kirkastumisen juhlanä vuonna 1993, paaviuteni
viidentenätoista vuonna.

Johannes Paulus II